

Langdurige(r) detentie na recidive van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven

Prof. dr. mr. Sonja Meijer (projectleider)

Prof. dr. Masja van Meeteren

Mr. Isabel Achten

Mr. Cathelijne Immink

Nijmegen, november 2023

Onderzoekscentrum Staat & Recht (SteR), Radboud Universiteit

Inhoudsopgave

VOORWOORD	5
SAMENVATTING	6
SUMMARY	14
1. INLEIDING	22
1.1 AANLEIDING VOOR HET ONDERZOEK	22
1.2 ACHTERGROND	22
1.3 DEFINITIES	23
1.4 DOELSTELLING, PROBLEEMSTELLING EN DEELVRAGEN	26
1.5 METHODEN VAN ONDERZOEK	27
2. JURIDISCH KADER	36
2.1 INLEIDING	36
2.2 DE THEORETISCHE GRONDSLAG VOOR ZWAARDERE BESTRAFFING VAN RECIDIVE	36
2.2.1 <i>Inleiding</i>	36
2.2.2 <i>Een retributivistische of vergeldende grondslag voor het al dan niet zwaarder bestraffen van recidive</i> 37	
2.2.3 <i>Een utilitaristische of doelgebonden grondslag voor het al dan niet zwaarder bestraffen van recidive</i> 39	
2.3 DE ALGEMENE RECIDIVEREGELING VAN ARTIKEL 43A EN 43B SR.....	40
2.3.1 <i>Inleiding</i>	40
2.3.2 <i>Ontwikkelingsgeschiedenis en ratio van de recidiveregeling</i>	41
2.3.3 <i>Soortgelijk misdrijf</i>	42
2.3.4 <i>Een eerdere onherroepelijke veroordeling binnen vijf jaar</i>	42
2.3.5 <i>Een eerder opgelegde, onherroepelijke gevangenisstraf</i>	43
2.3.6 <i>Vermelding van recidive in de tenlastelegging en bewijs door middel van wettige bewijsmiddelen</i> 44	
2.3.7 <i>De algemene recidiveregeling in de praktijk</i>	45
2.4 BIJZONDERE RECIDIVEBEPALINGEN	45
2.5 RECIDIVE BUITEN DE ALGEMENE RECIDIVEREGELING	46
2.5.1 <i>Inleiding</i>	46
2.5.2 <i>Rechtspraak</i>	47
2.5.3 <i>Strafvorderingsrichtlijnen OM en LOVS-oriëntatiepunten</i>	48
2.6 CONCLUSIE	50
3. ANALYSE VAN JURISPRUDENTIE	52
3.1 INLEIDING	52
3.2 RESULTATEN KWALITATIEVE ANALYSE	53
3.3 RESULTATEN KWANTITATIEVE ANALYSE.....	58
3.4 VERGELIJKING VERSCHILLENDE DELICTCATEGORIEËN	63
3.5 CONCLUSIES VAN HET JURISPRUDENTIE ONDERZOEK	73
4. DOSSIERANALYSE	75
4.1 INLEIDING	75
4.2 DATAVERZAMELING	75
4.3 RESULTATEN	76
4.3.1 <i>Resultaten deelvraag 1: Hoe en in hoeverre komt speciale en specifieke recidive naar voren in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging?</i>	76
4.3.2 <i>Resultaten deelvragen 5 en 6: Hoe en in hoeverre verwijst de strafrechter in zijn motivering naar recidive ter onderbouwing van de opgelegde straf?</i>	86
4.4 CONCLUSIE	90

5	FOCUSGROEPEN	91
5.1	INLEIDING	91
5.2	VASTSTELLEN RECIDIVE	91
5.3	RECIDIVE EN HET STRAFDOSSIER	93
5.4	RECIDIVE EN HET ONDERZOEK TER TERECHTZITTING	95
5.5	REDENEN OM WEL OF NIET OVER TE GAAN TOT STRAFVERMEERDERING BIJ RECIDIVISTEN	96
5.6	VERJARINGSTERMIJN	100
5.7	DE MOTIVERING VAN HET TYPE OPGELEGDE STRAF EN DE STRAFMAAT	104
5.8	EENMALIGE RECIDIVE VERSUS MEERMALEN RECIDIVE	105
5.9	CONCLUSIE	106
6.	CONCLUSIE	109
6.1	BEANTWOORDING VAN DE HOOFD- EN DEELVRAGEN.....	109
6.2	DISCUSSIE	115
	BIJLAGE 1 GERAADPLEEGDE BRONNEN	118
	BIJLAGE 2 VONNISSEN TEN BEHOEVE VAN DOSSIERANALYSE	121
	BIJLAGE 3 VRAGENLIJST	122
	BIJLAGE 4 BEGELEIDINGSCOMMISSIE	123

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), ministerie van Justitie en Veiligheid.

© 2023, Radboud Universiteit. Auteursrechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Radboud Universiteit.

Voorwoord

Dit rapport bevat de uitkomsten van het onderzoek dat van november 2022 tot en met oktober 2023 is verricht door onderzoekers van de Radboud Universiteit naar de vragen in hoeverre strafrechters zwaardere straffen opleggen na constatering van (meervoudige) recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven (in vergelijking met first offenders), waaruit de strafvermeerdering bestaat en in hoeverre dit leidt tot langdurige(r) detentie. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Aanleiding tot het onderzoek is een motie die in de kern neerkomt op de vraag of recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven leidt tot strafvermeerdering.

Dit onderzoek had niet kunnen worden verricht zonder de medewerking van velen. Wij bedanken de Raad voor de Rechtspraak voor het verlenen van toestemming voor het houden van de focusgroepen bij de rechtbanken en het gerechtshof en de inzage van 32 vonnissen via het E-archief. Ook bedanken wij Justid voor het verkrijgen van inzage in de bij de strafvonnissen behorende reclasseringsrapportages en justitiële documentatie. Verder zijn wij alle respondenten (rechters, raadsheren, officieren van justitie, advocaten-generaal, strafrechtadvocaten en beleidsmedewerkers van de drie reclasseringsorganisaties) zeer erkentelijk voor hun medewerking aan de focusgroepen die voor dit onderzoek zijn gehouden. Student-assistenten Claudia Goossens en Joske Wein bedanken wij voor al hun hulp bij het verzamelen van jurisprudentie en Claudia bovendien voor het uitwerken van de opnamen van de focusgroepen en het nalezen van dit rapport. Tot slot gaat onze dank uit naar de leden van de begeleidingscommissie voor hun kritische blik op het verloop van het onderzoek en hun constructieve commentaar op het rapport.

Samenvatting

Aanleiding van het onderzoek

De aanleiding voor dit onderzoek is gelegen in een motie van de leden Van der Plas (BBB) en Eerdmans (JA21) die verzoekt:

‘in kaart te brengen wat de mogelijkheden zijn voor het opleggen van langdurige detentie na drie ernstige geweldsmisdrijven en welke wetswijzigingen hiervoor nodig zijn’ (Handelingen II 2021/22, 27-12-35 of Kamerstukken II 2021/22, 35 925-VI, nr. 105).

Uit een reactie van de minister voor Rechtsbescherming op deze motie volgt dat de kern van het onderzoek is gelegen in de vraag of recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven leidt tot strafvermeerdering.

Het onderzoek richt zich op de volgende acht ernstige gewelds- en zedenmisdrijven: verkrachting (art. 242 Sr), moord (art. 289 Sr), doodslag (art. 287 Sr), gekwalificeerde doodslag (art. 288, 288a Sr), diefstal met geweld (art. 312 lid 1 Sr), openlijke geweldpleging (art. 141 lid 2, sub 2 en 3, Sr), brandstichting, overstroming en ontploffing (art. 157, lid 2 en 3, Sr), zware mishandeling (art. 302 Sr). Er is gekozen voor deze delicten, omdat dit gezien de strafdreiging volgens de wetgever de meest ernstige gewelds- en zedenmisdrijven zijn.

Doelstelling, probleemstelling en deelvragen

Het doel van het onderzoek is na te gaan of recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven leidt tot het daadwerkelijk opleggen van een zwaardere straf door strafrechters, met name of dit leidt tot een langdurige(r) detentie.

De probleemstelling luidt als volgt:

In hoeverre leggen strafrechters zwaardere straffen op na constatering van (meervoudige) recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven (in vergelijking met first offenders); waaruit bestaat de strafvermeerdering en in hoeverre leidt dit tot langdurige(r) detentie?

Deze hoofdvraag wordt beantwoord aan de hand van onderstaande deelvragen:

1. Komt de speciale en specifieke recidive voldoende naar voren in het strafdossier om door de rechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging?
2. Komt de speciale en specifieke recidive voldoende naar voren ter zitting om door de rechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging?
3. Wat is de motivatie van rechters om wel of niet tot strafvermeerdering over te gaan bij verschillende typen recidivisten?

4. Tot welke recidivetermijn gaan rechters over tot strafvermeerdering, met andere woorden na hoeveel jaar zonder delict wordt recidive niet meer tegengeworpen?
5. In hoeverre verwijst de rechter in zijn motivatie naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf?
6. In hoeverre verwijst de rechter in zijn motivatie naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van de strafmaat?
7. In hoeverre gaan strafrechters over tot strafvermeerdering bij veroordeling van de eerste keer, tweede keer, derde keer of vaker recidivisten in vergelijking met die van first offenders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?
8. Wat is het verschil bij recidivisten van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven ten opzichte van first offenders ten aanzien van:
 - a. in welke hoofdcategorie(en) (vrijheidsbeperkende maatregelen, onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen, taakstraffen, voorwaardelijke vrijheidsstraffen en boetes) de opgelegde straf valt;
 - b. de mediane, gemiddelde en modale straf uitgedrukt in sanctiepunten;
 - c. in hoeverre zijn hierbij verschillen waarneembaar tussen eerste, tweede en derde keer of vaker recidive?
9. Indien zwaardere of uitgebreidere straffen worden opgelegd aan eerste keer, tweede keer, derde keer of vaker recidivisten:
 - a. waar bestaat de strafvermeerdering uit?
 - b. in hoeverre leidt dit tot het opleggen van langdurige(r) detentie?
 - c. hoe kan worden begrepen dat zwaardere straffen worden opgelegd?

Onderzoeksmethoden

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. Door triangulatie kunnen de uitkomsten als gevolg van het gebruik van verschillende onderzoeksmethoden worden vergeleken en eventueel aanvullende resultaten worden verkregen. De validiteit en betrouwbaarheid van de uitkomsten worden op deze wijze verhoogd.

Aan de hand van literatuuronderzoek naar Nederlandse en internationale literatuur over straftoemeting in geval van recidive en jurisprudentieonderzoek naar met name uitspraken van de Hoge Raad is uiteengezet op welke wijze recidive bij de straftoemeting is genormeerd. Literatuuronderzoek is ook verricht naar de vraag hoe vergelijkbaar nationaal straftoemetingsonderzoek omgaat met de complexiteit van straftoemeting in strafzaken en om op verantwoorde wijze te bepalen hoe straffen onderling kunnen worden vergeleken door deze uit te drukken in sanctiepunten.

Voor het onderzoek is voorts een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van jurisprudentie gemaakt van vonnissen van rechtbanken die gepubliceerd zijn op rechtspraak.nl. Via rechtspraak.nl is jurisprudentie verzameld met betrekking tot de acht genoemde ernstige gewelds- en zedenmisdrijven van in beginsel de afgelopen drie jaar. De uitspraken zijn in een Atlas.ti database vastgelegd. Uiteindelijk zijn in totaal 766 uitspraken geselecteerd.

Wanneer uit de kwantitatieve analyse bleek dat zwaardere of uitgebreidere straffen worden opgelegd aan recidivisten, of juist lichtere straffen, is middels een kwalitatieve analyse

onderzocht met welke contextuele factoren dit te maken had. Voor wat betreft de contextuele factoren is met name gekeken naar de ernst van de onderliggende feiten en de achtergrond- en omgevingskenmerken van de daders (gender, psychische gesteldheid, sociaaleconomische factoren (bijv. het hebben van een baan), verslavingsproblematiek en familiesituatie). Om te onderzoeken hoe de strafrechter in zijn motivatie verwijst naar de speciale of specifieke recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf en de strafmaat (deelvraag 5 en 6) is eveneens informatie uit de verzamelde vonnissen gebruikt. Uit het kwalitatief coderen en analyseren van uitspraken volgt hoe gevonden verschillen in opgelegde straf en strafmaat tussen first offenders en recidivisten kunnen worden begrepen (deelvraag 9). Op deze manier is niet alleen vastgesteld of er verschillen zijn tussen first offenders en recidivisten, maar kon ook worden vastgesteld in welke mate deze verschillen daadwerkelijk kunnen worden toegeschreven aan beslissingen van rechters om een zwaardere straf op te leggen voor recidive.

Door middel van een dossieranalyse van 32 geselecteerde strafdossiers is het vonnis geanalyseerd om te zien of de recidive wordt genoemd bij de strafmotivering. Daarnaast zijn het uittreksel uit de justitiële documentatie (van de datum zoals vermeld in de ter terechtzitting voorgehouden stukken) en een eventuele reclasseringsrapportage bestudeerd. Op deze manier is onderzocht of speciale en specifieke recidive voldoende naar voren komt in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging (deelvraag 1) en in hoeverre de strafrechter in zijn motivatie verwijst naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf (deelvraag 5) en de strafmaat (deelvraag 6).

Tot slot zijn focusgroepen in totaal zeven focusgroepen gehouden waaraan 27 personen hebben deelgenomen: drie groepen rechters van drie rechtbanken (Amsterdam (4), Zeeland-West-Brabant (3) en Midden-Nederland (3)), raadsheren van een gerechtshof (Den Haag) (4), officieren van justitie van diverse arrondissementsparketten (Noord-Nederland, Zeeland-West-Brabant en Noord-Holland) (4), advocaten-generaal van een ressortsparket (ressortsparket Amsterdam, waarvan een verbonden aan de Landelijke Commissie Strafvorderingsrichtlijnen van het openbaar ministerie) (2), strafrechtsadvocaten (4) en beleidsmedewerkers van de drie reclasseringsorganisaties (3). De focusgroepen zijn gehouden aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst die is gebaseerd op de deelvragen 1-7 en 9 van dit onderzoek en aangevuld met informatie die was verkregen uit de deskresearch, de analyse van jurisprudentie en de dossieranalyse (zie bijlage 3). Door middel van het de focusgroepen is onderzocht in hoeverre recidive naar voren komt in het strafdossier en op het onderzoek ter terechtzitting (deelvragen 1 en 2), wat de motivatie is van strafrechters om al dan niet over te gaan tot strafvermeerdering in geval van recidive (deelvraag 3), welke recidivetermijn zij hanteren (deelvraag 4), in hoeverre de rechter in de strafmotivering verwijst naar de recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf (deelvraag 5) en de strafmaat (deelvraag 6), in hoeverre rechters overgaan tot strafvermeerdering in geval van eenmalige of meermalige recidive (deelvraag 7) en, indien zij over gaan tot strafvermeerdering, waar de strafvermeerdering uit bestaat, in hoeverre dit leidt tot het opleggen van langdurige(r) detentie en hoe kan worden begrepen dat zwaardere straffen worden opgelegd (deelvraag 9).

Beantwoording van de onderzoeksvragen en hoofdvraag

Recidive komt in het strafdossier vooraleerst in de justitiële documentatie naar voren. Rechters hebben inzage in de justitiële documentatie van de verdachte en baseren zich hierop voor het vormen van een oordeel over recidive. De informatie is voldoende om te kunnen nagaan of er sprake is van recidive, en van welke strafbare feiten. De justitiële documentatie bevat echter niet altijd voldoende informatie om de ernst van de eerder begane feiten in te schatten. Rechters geven aan dit als een gemis te ervaren, maar geven ook aan de ernst van de eerder gepleegde feiten doorgaans in te schatten aan de hand van de eerder opgelegde straf(soort). Ook reclasserings- en gedragsrapportages worden gebruikt om inkleuring te geven aan de feiten uit de justitiële documentatie. Daarnaast wordt de terechtzitting gebruikt om hierover informatie in te winnen.

Recidive komt ook ter terechtzitting aan de orde. Rechters ervaren voldoende mogelijkheden om recidive ter zitting te bespreken en dit gebeurt ook daadwerkelijk. Advocaten hebben evenwel de indruk dat rechters zich vooral laten leiden door de justitiële documentatie bij het vaststellen van recidive. Dat is opvallend gelet op de constatering dat rechters zelf aangeven dat de justitiële documentatie weinig aanknopingspunten biedt voor het vaststellen van de ernst van voorgaande feiten en dat zij dit als een gemis ervaren.

Het opleggen van een hogere straf is voor rechters het uitgangspunt in geval van recidive. Strafverhoging is ook het uitgangspunt in de LOVS-oriëntatiepunten en de strafvorderingsrichtlijnen van het openbaar ministerie die (indirect) een normerende werking hebben op de straftoematingsbeslissing. Er kunnen evenwel redenen zijn om bij recidive niet over te gaan tot het opleggen van een hogere straf. Die redenen zijn sterk casuïstisch bepaald. Redenen die naar voren kwamen zijn het tijdsverloop tussen het plegen van het feit en de behandeling van de zaak ter terechtzitting en in samenhang daarmee de veranderingen die zich in die tijd hebben voorgedaan in de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, de psyche van de verdachte en wat daarover is geschreven in de gedragskundige rapportages, de persoonlijke omstandigheden van de verdachte (bijvoorbeeld diens gezondheid, schrijnende familieomstandigheden, of het opleggen van een straf een behandeling voor een verslaving zou doorkruisen, of de verdachte zijn woning of werk zou verliezen als gevolg van het opleggen van een bepaalde straf(duur)), de context van het delict, de omstandigheden waaronder het delict is gepleegd, de proceshouding van de verdachte (zwijgrecht) en of een verdachte zich schuld bewust toont. Bovendien hangt het van de ernst en het soort feit af in hoeverre rekening wordt gehouden met bovengenoemde omstandigheden: de toedracht van het feit en de context spelen een veel grotere rol bij de delicten diefstal met geweld, openlijke geweldpleging, brandstichting en zware mishandeling en in mindere mate bij de delicten verkrachting, moord, doodslag en gekwalificeerde doodslag. Het soort recidive, met name eerdere veroordeling(en) voor geweldsdelicten, vormt bovendien een belangrijke overweging om de recidive in strafverzwarende zin mee te wegen. Andersoortige recidive kan verdachten ook zwaar aangerekend worden als hier een patroon van beroepsriminaliteit uit naar voren komt. In gevallen van (ernstige) meervoudige recidive zijn strafrechters ook geneigd tot strafvermeerdering over te gaan.

Ook is onderzocht tot welke verjaringstermijn rechters overgaan tot strafvermeerdering. Met de verjaringstermijn wordt hier bedoeld na hoeveel jaar zonder delict recidive niet meer wordt tegengeworpen. In het onderzoek naar deze vraag bleek dat rechters zich soms bij de straftoemeting laten beperken als gevolg van een verkeerde interpretatie van de algemene recidivebepaling van artikel 43a Sr. Deze bepaling geeft de rechter de mogelijkheid om de op het betreffende misdrijf gestelde strafmaximum te overschrijden en de op het misdrijf gestelde gevangenisstraf met maximaal een derde te verhogen. Dat is echter enkel mogelijk indien tijdens het plegen van het (nieuwe) misdrijf nog geen vijf jaar zijn verlopen sedert een vroegere veroordeling van de schuldige tot een gevangenisstraf wegens een soortgelijk misdrijf dat in kracht van gewijsde is gegaan. De verjaringstermijn van vijf jaar die in artikel 43a Sr wordt genoemd, wordt soms ten onrechte toegepast op alle gevallen van recidive, ook gevallen waar het vergroten van de bandbreedte niet aan de orde is. Dat zou kunnen betekenen dat rechters recidive van feiten die langer dan vijf jaar geleden zijn gepleegd in voorkomende gevallen niet in strafverzwarende zin laten meewegen omdat zij in de veronderstelling zijn dat dat niet mogelijk is. Tegelijkertijd is ook aangegeven dat recidive in die gevallen dan soms toch wordt meegewogen. De respondenten die dit aangeven lijken daarmee in de veronderstelling dat zij tegen de wet ingaan, terwijl zij in feite binnen de kaders van de wet blijven. Rechters geven verder aan het lastig te vinden om in abstracto een termijn te noemen waarbinnen eerder gepleegde delicten nog zouden moeten kunnen meewegen bij de strafoplegging voor een nieuw delict.

In het strafvonnis en in de strafmotivering geeft de rechter doorgaans aan acht te hebben geslagen op de justitiële documentatie of het strafblad. Er wordt echter vaak niet gemotiveerd op welke wijze (de afwezigheid van) een strafblad een rol heeft gespeeld in het bepalen van de strafmodaliteit en strafmaat. Dat is in lijn met de rechtspraak van de Hoge Raad, op grond waarvan er moet worden uitgegaan dat de recidive in die gevallen in strafverzwarende zin is meegenomen. Wanneer dit wel duidelijk wordt gemaakt beperkt de strafrechter zich doorgaans tot algemene bewoordingen die aangeven dat de recidive in strafverzwarende zin is meegewogen. Het omgekeerde komt ook voor, dat rechters aangeven dat het blanco strafblad in strafmatigende zin is meegewogen of dat om deze reden wordt gekozen voor een grotendeels voorwaardelijke gevangenisstraf of taakstraf. Slechts in enkele gevallen wordt bij recidive concreet gemaakt en uitgelegd dat dit keer een onvoorwaardelijke gevangenisstraf op zijn plaats is, of dat het patroon dat uit de delictsgeschiedenis blijkt de verdachte zwaar wordt aangerekend. Meestal is recidive een van de vele straftoemetingsfactoren waarop de beslissing voor een strafsoort wordt gebaseerd waardoor het mogelijk is dat een first offender voor eenzelfde delict een zwaardere straf krijgt dan een recidivist.

Uit het onderzoek volgt verder dat strafrechters daadwerkelijk overgaan tot strafvermeerdering bij de veroordeling van recidivisten in vergelijking met first offenders. Zij leggen gemiddeld genomen een significant hogere straf op aan recidivisten van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Dit wil evenwel niet zeggen dat een recidivist voor een zwaar geweldsdelict per definitie een zwaardere straf krijgt dan een first offender. Er bestaan enorme verschillen in de ernst van de gepleegde delicten en de omstandigheden van de verdachten, en uiteraard dient de rechter deze aspecten ook mee te wegen bij het bepalen van zowel de strafsoort, de strafmodaliteit als de hoogte van de straf. Zulke andere aspecten van een zaak

wegen soms zo zwaar dat een recidivist toch een relatief lage straf krijgt, en een first offender een enorm hoge straf.

De onvoorwaardelijke gevangenisstraf is zowel bij first offenders (89%) als bij recidivisten (92%) veruit de meest opgelegde hoofdstraf bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. De strafrechter legt verder iets vaker voorwaardelijke gevangenisstraffen of taakstraffen als hoofdstraf op aan first offenders in vergelijking met recidivisten. De verschillen zijn echter niet groot en verschillen per type delict. Het is dus niet zo dat een recidivist altijd per definitie een onvoorwaardelijke gevangenisstraf als hoofdstraf krijgt. Soms kiest de rechter ervoor om bijvoorbeeld vanwege de persoonlijke omstandigheden van de veroordeelde een voorwaardelijke straf op te leggen of een beperkte onvoorwaardelijke gevangenisstraf in combinatie met een omvangrijke taakstraf. Het reclasseringsrapport speelt hierbij een belangrijke rol, met name bij de keuze voor het type straf en de vraag of een deel van de gevangenisstraf voorwaardelijk wordt opgelegd.

Gemiddeld werden 1.014 dagen (2,8 jaar) gevangenisstraf opgelegd aan first offenders, en omgerekend 1.348 dagen (3,7 jaar) aan recidivisten bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Uitgedrukt in sanctiepunten was het mediane aantal sanctiepunten bij first offenders 585 en bij recidivisten 720, en de modus bedroeg 405 bij first offenders en 1825 bij recidivisten. Omdat opgelegde straffen sterk uiteenlopen en niet vaak exact dezelfde straf wordt opgelegd is de modus echter geen goede maat om de opgelegde straf van first offenders en recidivisten te vergelijken.

Het bleek niet mogelijk te preciseren in hoeverre verschillen waarneembaar zijn tussen een eerste, tweede, derde keer of vaker recidive, omdat uit de vonnissen onvoldoende naar voren komt hoe vaak een verdachte eerder een delict heeft gepleegd. Het is bovendien moeilijk om te preciseren waar de strafvermeerdering in concrete gevallen aanwijsbaar uit bestaat, omdat rechters, als gezegd, niet altijd uitleggen of en zo ja, waarom zij recidive strafverzwarend meewegen. Rechters blijken over het algemeen over te gaan tot strafvermeerdering bij meervoudige recidive. Dit is ook het uitgangspunt in de Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen van het openbaar ministerie en de LOVS-oriëntatiepunten en hiervan wordt alleen in bijzondere gevallen afgeweken. Rechters rekenen met name meervoudige soortgelijke recidive zwaar aan. Hetzelfde geldt voor andersoortige (algemene) recidive wanneer hier een patroon van beroepsriminaliteit uit naar voren komt. De strafvermeerdering kan bestaan uit een keuze voor een groter onvoorwaardelijke deel van de gevangenisstraf en/of een gevangenisstraf van een langere duur. Dit is echter een gemiddeld plaatje. In sommige gevallen zal de strafvermeerdering hoger uitvallen en in de bijzondere omstandigheden van het geval kunnen soms ook redenen liggen om van strafvermeerdering af te zien. Rechters kiezen bij meervoudige recidive vaak ook voor een maatregel zoals tbs of isd. Het is dus niet altijd een kwestie van zwaardere straffen maar ook van anders straffen. De grondslag voor het opleggen van een zwaardere straf lijkt vooral te worden gevonden in de strafdoelen van vergelding en speciale preventie, meer specifiek incapacitatie.

De beantwoording van de hoofdvraag van het onderzoek, is als volgt. Uit de analyse van jurisprudentie, dossiers en focusgroepen blijkt dat strafrechters na constatering van recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven zwaardere straffen opleggen aan recidivisten dan aan first

offenders. Deze strafvermeerdering bestaat slechts voor een klein deel uit de keuze voor de hoofdstraf, omdat er bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven doorgaans (in 91% van de gevallen) sowieso een onvoorwaardelijke gevangenisstraf wordt opgelegd. Wel kiest men er bij first offenders verhoudingsgewijs wat vaker voor om een groter deel van die gevangenisstraf voorwaardelijk op te leggen, of om een taakstraf op te leggen. De strafvermeerdering bij recidive bestaat ogenschijnlijk grotendeels uit het opleggen van meer dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Uitgedrukt in sanctiepunten wordt aan recidivisten gemiddeld genomen 334 dagen meer onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd dan aan first offenders. Uitgaande van de mediaan komt men op 135 dagen meer onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

Discussie

Een eerste belangrijke constatering van dit onderzoek is dat recidive door de band genomen samengaat met een zwaardere straf, maar dat er ook gevallen zijn waarbij de rechter in geval van recidive de straf niet verzwaart.

Een tweede belangrijke constatering is dat de conclusies voor wat betreft de analyse van jurisprudentie iets zeggen over de geanalyseerde vonnissen. Hoewel deze waarschijnlijk behoorlijk representatief zijn voor de algemene rechtspraak in geval van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven kan dat niet met zekerheid worden vastgesteld. Er zijn echter diverse aanwijzingen dat de door ons onderzochte vonnissen een zeer representatief beeld geven. Zo is het bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gebruikelijk om vonnissen op rechtspraak.nl te publiceren. Bovendien hebben wij voor de gekozen ernstige gewelds- en zedendelicten in de gekozen onderzoeksperiode *alle* vonnissen geanalyseerd die voldeden aan onze in- en exclusiecriteria.

Een derde constatering is dat de kwaliteit van de data bij de analyse van jurisprudentie op sommige punten te wensen overliet. Zo bleek dat rechters in hun vonnissen niet altijd duidelijk motiveren of toelichten of er sprake is van recidive, en zo ja om wat voor recidive het gaat. Ook wordt niet altijd even duidelijk of en hoe recidive meeweegt, overigens conform de rechtspraak van de Hoge Raad. Hierdoor zijn bij een niet onaanzienlijk aantal vonnissen bepaalde aspecten gecategoriseerd als ‘onbekend’. Toekomstig onderzoek zou uit kunnen wijzen of hier een systematische vertekening in zit. Ook bleek er soms sprake te zijn van samenloop met andere delicten. Meestal waren dit lichtere delicten, waardoor dit de data waarschijnlijk niet zwaar heeft beïnvloed. Er was echter ook een aantal uitzonderlijke gevallen waarbij er samenloop was met een zeer zwaar delict. In het onderhavige onderzoek is de categorisering van rechtspraak.nl aangehouden. Het verdient aanbeveling om te onderzoeken of – indien reeds bekend – te publiceren hoe deze categorisering in de praktijk tot stand komt om volgend rechtspraakonderzoek inzicht op dit punt te geven. In de kwalitatieve analyse zijn de uitzonderlijke gevallen evenwel voldoende geduid.

Ten vierde is in dit onderzoek door het combineren van verschillende vormen van data en het toepassen van verschillende analysemethoden een valide beeld gevormd van de rechtspraak aangaande strafvermeerdering bij recidive. Op deze manier werden verschillende invalshoeken en perspectieven gecombineerd. Deze perspectieven spreken elkaar in geen geval tegen, maar bevestigen elkaar en vullen elkaar aan.

Een (juridisch-normatieve) conclusie van dit onderzoek is dat de algemene recidiveregeling van artikel 43a en 43b Sr – die algemeen is omdat deze ziet op alle misdrijven – nauwelijks wordt toegepast. De belangrijkste reden daarvoor is dat de bandbreedte waarbinnen de rechter straftoemettingsvrijheid heeft over het algemeen ruim genoeg wordt bevonden. Uit dit gegeven valt af te leiden dat de situaties waarin artikel 43a Sr wel wordt toegepast uitzonderingen betreffen. In de huidige rechtspraak lijkt aldus voldoende bandbreedte te bestaan voor een proportionele bestraffing van recidive. In uitzonderlijke gevallen waar behoefte is de bandbreedte verder te verbreden maakt de rechter gebruik van de mogelijkheid die de wet biedt.

Uit het onderzoek volgt verder dat de termijn waarbinnen recidive mag worden meegewogen onnodig beperkend wordt opgevat als gevolg van een verkeerde – want te ruime – interpretatie van de in artikel 43a Sr genoemde verjaringstermijn van vijf jaar. Het verdient aanbeveling de Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen van het openbaar ministerie en de rechtspraak op dit punt in lijn te brengen met de bedoeling van de wetgever.

Een laatste punt ziet op de strafmotivering door de rechter. Uit het onderzoek volgt dat vaak niet wordt gemotiveerd op welke wijze de (afwezigheid van) een strafblad een rol heeft gespeeld in het bepalen van de strafmodaliteit. Dat is weliswaar in lijn met de rechtspraak van de Hoge Raad dat indien de rechter in verband met de strafoplegging melding maakt van een niet ten laste gelegd feit, ervan mag worden uitgegaan dat die omstandigheid in strafverzwarende zin is betrokken in de strafoplegging, maar het roept wel de vraag op hoe begrijpelijk de motivering van de rechter (voor de verdachte en het grotere publiek) is. Deze lijn in de jurisprudentie ontslaat de strafrechter niet van diens verantwoordelijkheid om uit te leggen of en in welke mate eerder begane strafbare feiten hebben meegewogen bij de strafoplegging in de voorliggende zaak. Dit sluit bovendien aan bij het wetsvoorstel Modernisering Strafvordering waarbij het uitgangspunt bij de beslissing tot strafoplegging lijkt te zijn dat ruime uitleg over die beslissing moet worden verschaft en dat aan procespartijen en de samenleving moet worden uitgelegd welke factoren bij de strafoplegging een rol hebben gespeeld.

Summary

Reason for the investigation

The reason for this research lies in a motion by members of parliament Van der Plas (BBB) and Eerdmans (JA21) that requests:

‘to map out the possibilities for imposing long-term detention after three serious violent crimes and what legislative changes are needed for this.’ (Parliamentary Acts II 2021/22, 27-12-35 and Parliamentary Papers II 2021/22, 35 925-VI, no. 105).

It follows from a response by the Minister for Legal Protection to this motion that the core of the research lies in the question of whether recidivism in serious violent and sexual offences leads to an increase in sentence.

The investigation specifically examines the following eight serious violent and sexual offences: rape (Article 242 of the Criminal Code), murder (Article 289 of the Criminal Code), manslaughter (Article 287 of the Criminal Code), qualified manslaughter (Article 288, 288a of the Criminal Code), robbery with violence (Article 312 paragraph 1 of the Criminal Code), public violence (Article 141 paragraph 2, sub 2 and 3 of the Criminal Code), arson, flood and explosion (Article 157, paragraphs 2 and 3, Sr), aggravated assault (Article 302 Sr). These offences were chosen because, according to the legislator, these are the most serious violent and sexual offences in view of the threat of punishment.

Research aim and research questions

The aim of this research is to determine whether recidivism in serious violent and sexual offences leads to the actual imposition of a heavier sentence by criminal courts, and whether this leads to long(er) detention.

The main research question is as follows:

To what extent do criminal courts impose heavier sentences for recidivism in serious violent and sexual offences compared to first offenders? Specifically, what does the increase in sentence entail of and how often does it result in long(er) detention?

This main question will be answered based on the following sub-questions:

1. Is the special and specific recidivism sufficiently apparent in the criminal file to be taken into account by the criminal court in sentencing?
2. Is the special and specific recidivism sufficiently apparent at the hearing to be taken into account by the criminal court in sentencing?
3. What is the motivation of criminal judges to increase or not to increase the sentence of different types of repeat offenders?

4. What is the threshold for recidivism in terms of time elapsed without committing a crime, beyond which judges no longer consider previous offenses?
5. To what extent does the criminal court refer in its motivation to the special and specific recidivism in order to substantiate the type of sentence imposed?
6. To what extent does the criminal court refer in its motivation to the special and specific recidivism in support of the sentence?
7. To what extent do criminal courts increase the sentence when they convict an offender for the first time, second time, third time or more compared to first offenders of serious violent and sexual offences?
8. What is the difference between repeat offenders of serious violent and sexual offences and first offenders with regard to:
 - a. the main category(ies) (measures restricting liberty, unconditional custodial sentences, community service, suspended custodial sentences and fines) in which the sentence imposed falls;
 - b. the median, average and modal penalty expressed in penalty points;
 - c. To what extent are differences observable between first, second, third or more often conviction?
9. If heavier or more extensive penalties are imposed on first and repeat offenders:
 - a. What does the increase in sentence consist of?
 - b. To what extent does this lead to the imposition of long(er) detention?
 - c. How can it be understood that harsher penalties are imposed?

Research Methods

Various research methods were used for the study. Triangulation makes it possible to compare the results resulting from the use of different research methods and to obtain additional results if necessary. In this way, the validity and reliability of the results are increased.

Based on a literature review of Dutch and international literature on sentencing in the event of recidivism and a study of case law, in particular on judgments of the Supreme Court, it has been explained how recidivism is standardized in sentencing. A literature review has also been conducted on the question of how comparable national sentencing research deals with the complexity of sentencing in criminal cases and to determine in a responsible manner how sentences can be compared with each other by expressing them in penalty points.

For the study, a quantitative and qualitative analysis of case law of court judgments published on rechtspraak.nl was also carried out. Through rechtspraak.nl, case law has been collected regarding the eight serious violent and sexual offences mentioned above, in principle from the past three years. The rulings have been recorded in an Atlas.ti database. In the end, a total of 766 judgments were selected.

If the quantitative analysis showed that heavier or more extensive penalties are imposed on repeat offenders, or lighter sentences, a qualitative analysis was carried out to determine which contextual factors this was related to. With regard to contextual factors, the seriousness of the underlying facts and the background and characteristics of the perpetrators (gender, psychological condition, socio-economic factors (e.g. having a job), addiction problems and

family situation were examined. Information from the selected judgements was also used to investigate how the criminal court refers in its motivation to the special or specific recidivism in order to substantiate the type of sentence imposed and the level of punishment (sub-questions 5 and 6). From the qualitative coding and analysis of judgements, it follows how differences in sentences imposed and sentencing between first offenders and repeat offenders can be understood (sub-question 9). In this way, it was not only determined whether there are differences between first offenders and repeat offenders, but also to what extent these differences can be attributed to decisions by judges to impose a heavier sentence for recidivism.

By means of a file analysis of 32 selected criminal files, the verdict was analysed to see whether the recidivism was mentioned in the sentencing justification. In addition, the extract from the judicial documentation (of the date as stated in the documents presented at the hearing) and any probation report were examined. In this way, it was investigated whether special and specific recidivism is sufficiently evident in the criminal file to be taken into account by the criminal court in the sentencing (sub-question 1) and to what extent the criminal court refers in its motivation to the special and specific recidivism in order to substantiate the type of sentence imposed (sub-question 5) and the level of punishment (sub-question 6).

Finally, focus groups were held in which 27 people participated: three groups of judges from three courts (Amsterdam (4), Zeeland-West-Brabant (3) and Midden-Nederland (3)), justices from a court of appeal (The Hague) (4), public prosecutors from various district prosecutor's offices (Noord- Nederland, Zeeland-West Brabant and Noord-Holland) (4), advocates general from a district public prosecutor's office (district prosecutor's office Amsterdam, one of which is affiliated with the National Committee on Criminal Procedure Guidelines of the Public Prosecution Service) (2), criminal lawyers (4) and policy officers of the three probation organizations (3). The focus groups were conducted based on a semi-structured questionnaire based on sub-questions 1-7 and 9 of this study and supplemented with information obtained from the desk research, the analysis of case law and the file analysis (see Appendix 3). By means of the focus groups, it was investigated to what extent recidivism emerges in the criminal file and on the investigation at the trial (sub-questions 1 and 2), what the motivation is of judges to decide whether or not to increase the sentence in the event of recidivism (sub-question 3), what recidivism period they use (sub-question 4), to what extent the judge refers to the recidivism in the sentencing justification to substantiate the type of sentence imposed (sub-question 5) and the level of punishment (sub-question 6), the extent to which judges increase the sentence in the event of a one-off or multiple recidivism (sub-question 7) and, if they increase the sentence, what the increase in sentence consists of, the extent to which this leads to the imposition of long(er) detention and how it can be understood that heavier sentences are imposed (sub-question 9).

Answering the research questions

In the criminal file, recidivism is first and foremost reflected in the judicial documentation. Judges have access to the judicial documentation of the suspect and base their judgement on

recidivism. The information is sufficient to determine whether there has been a repeat offence, and which offences. However, judicial documentation does not always contain sufficient information to assess the seriousness of the offences committed previously. Judges indicate that they experience this as a shortcoming, but also indicate that they usually estimate the seriousness of the previously committed offences based on the previously imposed sentence (type). Probation and behaviour reports are also used to give colour to the facts from the judicial documentation. In addition, the hearing is used to obtain information on this matter.

Recidivism will also be discussed at the hearing. Judges experience sufficient opportunities to discuss recidivism in court and this happens. Lawyers, however, have the impression that judges are mainly guided by judicial documentation when determining recidivism. This is striking in view of the observation that judges themselves indicate that the judicial documentation offers few starting points for determining the seriousness of previous facts and that they experience this as a shortcoming.

The imposition of a higher sentence is the starting point for judges in the event of recidivism. An increase in the sentence is also the starting point in the LOVS guidelines and the criminal procedure guidelines of the Public Prosecution Service, which (indirectly) have a normative effect on the sentencing decision. However, there may be reasons not to impose a higher penalty in the event of a repeat offence. These reasons are strongly determined on a case-by-case basis. Reasons that emerged are the time lapse between the commission of the offence and the handling of the case in court and in connection with this the changes that have occurred in that time in the personal circumstances of the suspect, the psyche of the suspect and what has been written about this in the behavioural reports, the personal circumstances of the suspect (e.g. his health, distressing family circumstances, whether the imposition of a sentence would interfere with treatment for addiction, or the suspect would lose his home or job as a result of the imposition of a certain sentence (duration)), the context of the offence, the circumstances under which the offence was committed, the defendant's conduct in the proceedings (right to remain silent) and whether a suspect is aware of guilt. In addition, the extent to which the above circumstances are considered depends on the seriousness and type of offence: the circumstances of the offence and the context play a much greater role in the offences of robbery with violence, public violence, arson and aggravated assault and, to a lesser extent, in the offences of rape, murder, manslaughter and aggravated manslaughter. Moreover, the type of recidivism, in particular previous conviction(s) for violent crimes, is an important consideration for taking recidivism into account in an aggravating sentence. Other types of recidivism can also be held against suspects if a pattern of professional crime emerges. In cases of (serious) multiple recidivism, criminal courts are also inclined to increase the sentence.

The period up to which judges increase the sentence was also examined. In this context, this period refers to the number of years after which recidivism is no longer invoked without a criminal offence. The investigation into this question showed that judges sometimes allow themselves to be limited in sentencing because of a misinterpretation of the general recidivism provision of Section 43a of the Dutch Penal Code. This provision allows the court to exceed the maximum penalty imposed for the offence in question and to increase the prison sentence for the offence by up to one third. However, this is only possible if, at the time the (new) offence was committed, less than five years have elapsed since the offence was previously sentenced to

a term of imprisonment for a similar offence which has become final. The five-year period referred to in Section 43a of the Dutch Penal Code is sometimes wrongly applied to all cases of recidivism, including cases where increasing the bandwidth is not an issue. This could mean that judges do not take recidivism of offences committed more than five years ago into account in an aggravating sentence, because they are under the impression that this is not possible. At the same time, it has also been indicated that recidivism is sometimes considered in those cases. The respondents who indicate this seem to be under the impression that they are going against the law, while in fact they are staying within the framework of the law. Judges also indicate that they find it difficult to give an abstract period within which previously committed offences should still be considered when sentencing a new offence.

In the criminal judgment and in the sentencing reasons, the judge usually indicates that he has considered the judicial documentation or the criminal record. However, there is often no justification for how (the absence of) a criminal record played a role in determining the punishment modality and sentencing. This is in line with the case law of the Supreme Court, on the basis of which it must be assumed that the recidivism in those cases has been included in an aggravating sentence. If this is made clear, the criminal court usually limits itself to general wording that indicates that the recidivism has been considered in an aggravating sentence. The reverse also occurs, that judges indicate that the clean criminal record has been considered in a mitigating sense of punishment or that for this reason a largely suspended prison sentence or community service is chosen. Only in a few cases is it made concrete and explained in the case of recidivism that this time an unconditional prison sentence is appropriate, or that the pattern that emerges from the history of the offence is heavily charged to the suspect. Recidivism is usually one of the many sentencing factors on which the decision for a type of sentence is based, which means that it is possible for a first offender for the same offence to receive a heavier sentence than a repeat offender.

The study also shows that criminal courts increase the sentence when convicting repeat offenders compared to first offenders. They impose a significantly higher penalty on repeat offenders of serious violent and sexual offences. This does not mean, however, that a repeat offender for a serious violent offence will necessarily receive a heavier sentence than a first offender. There are enormous differences in the seriousness of the offences committed and the circumstances of the defendants, and of course the judge must also take these aspects into account when determining both the type of sentence, the modality of the sentence and the amount of the sentence. Such other aspects of a case sometimes carry so much weight that a repeat offender still receives a relatively low sentence, and a first offender receives a very high sentence.

Unconditional imprisonment is by far the most common main punishment imposed for serious violent and sexual offences for both first offenders (89%) and repeat offenders (92%). The criminal courts are also slightly more likely to impose suspended prison sentences or community service as a main punishment on first offenders compared to repeat offenders. However, the differences are not great and vary by type of offense. It is therefore not the case that a repeat offender always receives an unconditional prison sentence as the main penalty. Sometimes the judge chooses to impose a suspended sentence, for example because of the personal circumstances of the convicted person, or a limited unconditional prison sentence in

combination with extensive community service. The probation report plays an important role in this, in particular in the choice of the type of sentence and the question of whether part of the prison sentence is suspended.

On average, 1,014 days (2.8 years) in prison were imposed on first offenders, and 1,348 days (3.7 years) on repeat offenders for serious violent and sexual offences. In terms of penalty points, the median number of penalty points for first offenders was 585 and for repeat offenders 720, and the mode was 405 for first offenders and 1825 for repeat offenders. However, because sentences imposed vary widely and the exact same sentence is not often imposed, the mode is not a good measure to compare the sentences imposed on first offenders and repeat offenders.

It was not possible to specify the extent to which differences can be observed between a first, second, third or more recidivism, because the sentences do not sufficiently show how often a defendant has committed an offence before. Moreover, it is difficult to specify what the increase in the penalty consists of in specific cases, because, as mentioned above, judges do not always explain whether and, if so, why they take recidivism into account as an aggravating sentence. Judges generally appear to increase the sentence in the event of multiple recidivism. This is also the starting point in the *Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen* (Sentencing Guidelines for Adult Offenders) of the Public Prosecution Service and the *LOVS-oriëntatiepunten* of the courts and this is only deviated from in special cases. In particular, judges hold multiple similar recidivism charges heavily. The same applies to other types of (general) recidivism when a pattern of professional crime emerges. The increase in the sentence may consist of a choice for a larger unconditional part of the prison sentence and/or a prison sentence of a longer duration. However, this is an average picture. In some cases, the increase in the penalty will be higher and in the special circumstances of the case there may also be reasons to refrain from increasing the sentence. In the case of multiple recidivism, judges often also opt for a measure such as *terbeschikkingstelling* or *plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders*. So, it is not always a question of harsher punishments, but mainly of different punishments. The basis for the imposition of a heavier punishment seems to be found mainly in the punitive goals of retribution and special prevention, more specifically incapacitation.

The answer to the main question of the study is as follows. The analysis of case law, case files and focus groups shows that criminal courts impose heavier sentences on repeat offenders than on first offenders after finding recidivism in serious violent and sexual offences. This increase in the sentence consists only to a small extent of the choice of the main penalty, because in the case of serious violent and sexual offences, an unconditional prison sentence is usually imposed anyway (in 91% of cases). However, first offenders are relatively more likely to choose to impose a larger part of that prison sentence unconditionally, or to impose community service. The increase in the penalty for recidivism probably consists largely of the imposition of more days of unconditional imprisonment. In terms of penalty points, repeat offenders are on average sentenced to 334 days more unconditional imprisonment than first offenders. Based on the median, one comes to 135 days more unconditional imprisonment.

Discussion

A first important observation of this study is that recidivism is generally associated with a heavier sentence, but that there are also cases in which the court does not increase the sentence in the event of recidivism.

A second important observation is that the conclusions regarding the analysis of case law say something about the judgments analysed. Although these are likely to be quite representative of general legal practice in the case of serious violent and sexual offences, this cannot be established with certainty. However, there are several indications that the studied judgements give a very representative picture. For example, in the case of serious violent and sexual offences, it is customary to publish judgments on rechtspraak.nl. In addition, for the chosen serious violent and sexual offences, we analysed all sentences that met our inclusion and exclusion criteria during the chosen research period.

A third observation is that the quality of the data in the analysis of case law left much to be desired in some respects. For example, it turned out that judges do not always clearly motivate or explain in their judgments whether there is recidivism, and if so, what kind of recidivism it is. It is also not always clear whether and how recidivism is considered, in accordance with the case law of the Supreme Court. As a result, certain aspects of a not inconsiderable number of judgments are categorised as ‘unknown’. Future research could show whether there is a systematic bias in this. It also turned out that there was sometimes concurrence with other offences. Most of these were minor offences, so this probably did not have a major impact on the data. However, there were also several exceptional cases where there was concurrence with a very serious offence. In the present investigation, the categorisation of rechtspraak.nl has been maintained. It is advisable to investigate or – if already known – to publish how this categorisation is established in practice to provide insight into this point in subsequent case law. In the qualitative analysis, however, the exceptional cases are sufficiently explained.

Fourthly, by combining different forms of data and applying different analytical methods, a valid picture was formed of the legal practice regarding the increase of sentences in the event of recidivism. These perspectives do not contradict each other in any way, but instead confirm and complement each other.

A (legal-normative) conclusion of this investigation is that the general recidivism rule of Articles 43a and 43b of the Dutch Penal Code – which is general because it applies to all crimes – is hardly applied. The main reason for this is that the range within which the judge has discretion in sentencing is generally considered to be wide enough. It can be deduced from this fact that the situations in which Article 43a of the Criminal Code is applied are exceptions. In current legal practice, therefore, there seems to be sufficient bandwidth for a proportionate punishment for recidivism. In exceptional cases where there is a need to further broaden the bandwidth, the court will make use of the possibility offered by law.

It also follows from the investigation that the period within which recidivism may be considered is interpreted as unnecessarily restrictive as a result of an incorrect – because too broad – interpretation of the five-year limitation period referred to in Article 43a of the Dutch

Penal Code. It is recommended that the Instruction Framework for Criminal Procedure for Adults of the Public Prosecution Service and legal practice in this respect be brought in line with the intention of the legislator.

A final point relates to the court's justification for the sentence. The research shows that there is often no justification for how the (absence of) a criminal record played a role in determining the punishment modality. Although this is in line with the case law of the Supreme Court that if the court mentions an offence that has not been charged in connection with the sentencing, it may be assumed that that circumstance is included in the sentencing in an aggravating sense, but it does raise the question of how comprehensible the court's reasoning is (for the defendant and the wider public). This line of jurisprudence does not relieve the criminal court of its responsibility to explain whether and to what extent previous offences have been considered in sentencing in the present case. Moreover, this is in line with the Modernisation of Criminal Procedure Bill, in which the starting point for the decision to impose a sentence seems to be that broad interpretation of that decision must be provided and that it must be explained to the parties to the proceedings and society which factors played a role in the sentencing.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Dit onderzoek ziet op de vraag in hoeverre rechters zwaardere straffen opleggen na constatering van recidive van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. De aanleiding voor dit onderzoek is gelegen in een motie van de leden Van der Plas (BBB) en Eerdmans (JA21) die verzoekt:

‘in kaart te brengen wat de mogelijkheden zijn voor het opleggen van langdurige detentie na drie ernstige geweldsmisdrijven en welke wetswijzigingen hiervoor nodig zijn’.¹

Uit een reactie van de minister voor Rechtsbescherming op deze motie volgt dat de kern van het onderzoek is gelegen in de vraag of recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven leidt tot strafvermeerdering:

‘Ik kom op de motie op stuk nr. 105. [...] Mevrouw van der Plas en de heer Eerdmans zeggen hier: oke, de “three strikes, you’re out”-benadering hoeft niet, maar wij willen wel weten of nou recidive, zeker bij ernstige geweldsmisdrijven, ook echt leidt tot strafvermeerdering. Zij stellen voor om daar eens goed onderzoek naar te doen. En als het niet blijkt te leiden tot strafvermeerdering, dan moet er worden gekeken wat er dan nader geregeld zou moeten worden. Als ik de motie zo zou mogen interpreteren, dan kan ik daarmee uit de voeten en laat ik het oordeel aan de Kamer.’²

De motie is op 30 november 2021 (met 80 stemmen voor) aangenomen.³

1.2 Achtergrond

De motie en de onderliggende onderzoeksvraag moeten worden gezien tegen de achtergrond van een langer lopende discussie over de vraag welke rol recidive dient te spelen bij de straftoemeting. In het verleden zijn diverse (initiatief)wetsvoorstellen gedaan om de bandbreedte van de rechter bij de straftoemeting in geval van recidive te beperken.⁴

¹ *Handelingen II 2021/22, 27-12-35 of Kamerstukken II 2021/22, 35 925-VI, nr. 105.*

² *Handelingen II 2021/22, 27-12-45.*

³ *Handelingen II 2021/22, 28-21-8.*

⁴ Zie o.m. *Kamerstukken II 2008/09, 31 938, nr. 2* (Voorstel van wet van het lid De Roon tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht en van enige andere wetten, strekkende tot wijziging van het sanctiestelsel, tot wijziging van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht en tot aanscherping van de bepalingen inzake de voorlopige hechtenis) waarin onder meer een voorstel tot invoering van een minimumstraf van twee derde van de maximaal op te leggen straf was opgenomen in geval van recidive van de veroordeelde binnen vijftien jaar sedert een veroordeling tot een gevangenisstraf wegens een groot aantal (gewelds)delicten; *Kamerstukken II 2011/12, 33 151, nr. 2* (Voorstel van wet tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de invoering van minimumstraffen in geval van recidive bij misdrijven waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaren of meer is gesteld (minimumstraffen voor recidive bij zware misdrijven); *Kamerstukken II 2017/18, 34 846, nr. 2* (Voorstel van wet van het lid Markuszower tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de invoering van

De wettelijke regeling laat de strafrechter veel ruimte bij de straftoemeting. De strafrechter heeft met andere woorden een ruime straftoemetingsvrijheid. Hij heeft niet enkel een breed scala aan sanctiemogelijkheden, maar heeft ook een ruime vrijheid in het bepalen van de modaliteit (onvoorwaardelijk of voorwaardelijk) en de duur of de hoogte van de straf. De bandbreedte van de strafrechter wordt gevormd door het algemeen minimum en het algemeen maximum (art. 10 en 23 Sr) en de bijzondere strafmaxima per delict.

In geval van recidive wordt de bandbreedte bij de strafoplegging verruimd door de algemene recidiveregeling van artikel 43a en 43b Sr. De algemene recidiveregeling geeft een regeling voor het geval iemand zich schuldig maakt aan een misdrijf, terwijl er nog geen vijf jaren zijn verlopen sinds een veroordeling van de schuldige tot een gevangenisstraf wegens een daaraan soortgelijk misdrijf in kracht van gewijsde is gegaan. Als sprake is van een dergelijke herhaling, kan de op het misdrijf gestelde gevangenisstraf of hechtenis met een derde worden verhoogd. Doordat in de wettelijke regeling sprake is van een ‘kan’-bepaling, staat het de rechter vrij om een hogere straf dan het specifieke strafmaximum van het delict op te leggen. De straf kan echter nooit het algemene strafmaximum van dertig jaar overschrijden. Met de plaatsing van de recidiveregeling in het Algemeen Deel van het Wetboek van Strafrecht heeft de wetgever tot uitdrukking willen brengen dat recidive ter zake van soortgelijke misdrijven in zijn algemeenheid strafverhoging rechtvaardigt.⁵

Het onderhavige onderzoek biedt inzicht in de wijze waarop de strafrechter invulling geeft aan diens straftoemetingvrijheid binnen het bestaande wettelijk kader, bij recidive van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Het onderzoek maakt niet alleen duidelijk hoe de rechter omgaat met recidive bij de straftoemeting, maar ook of en hoe de rechter invulling geeft aan de algemene recidiveregeling.

1.3 Definities

Ernstige gewelds- en zedenmisdrijven

Onder het begrip ‘ernstige gewelds- en zedenmisdrijven’ worden in dit onderzoek de volgende delicten verstaan: openlijke geweldpleging (art. 141 lid 2, sub 2 en 3, Sr), brandstichting, overstroming en ontploffing (art. 157, lid 2 en 3, Sr), verkrachting (art. 242 Sr), doodslag (art. 287 Sr), gekwalificeerde doodslag (art. 288, 288a Sr), moord (art. 289 Sr), zware mishandeling (art. 302 Sr) en diefstal met geweld (art. 312 lid 1 Sr) (zie schema 1.1). Er is gekozen voor deze delicten, omdat dit gezien de strafdreiging volgens de wetgever de meest ernstige gewelds- en zedenmisdrijven zijn.

minimumstraffen bij bepaalde gewelds- en zedendelicten (Wet hoge minimumstraffen). Alle voorstellen zijn overigens ingetrokken. Deze en andere voorstellen tot invoering van minimumstraffen worden uitvoerig besproken in M.S. Groenhuijsen en T. Kooijmans, ‘Bestrafing in Nederland’, in: M.S. Groenhuijsen, T. Kooijmans & Y. van den Berge (red.), *Bestrafing in Nederland en België (pre-adviezen NVVS 2013)*, Oisterwijk: Wolf Legal Publishers, p. 19-50.

⁵ *Kamerstukken II 2001/02*, 27 834, nr. 18, p. 3; *Kamerstukken II 2002/03*, 28 484, nr. 5, p. 6, P. M. Schuyt, *Verantwoorde straftoemeting* (diss. Leiden), 2010, p. 122 en S. Meijer, ‘Commentaar op artikel 43a Sr’, in: C.P.M. Cleiren, J.H. Crijns, M.J. Dubelaar en M.J.M. Verpalen, *Tekst & Commentaar Strafrecht*, 2023 (online). Zie hierover nader hoofdstuk 2.

Recidive

Een relevante vraag in het kader van dit onderzoek is wanneer een persoon een recidivist kan worden genoemd. Op het begrip recidive wordt in hoofdstuk 2 uitgebreid ingegaan. Kort gezegd wordt de term recidivist in dit onderzoek gebruikt voor personen die eerder (onherroepelijk) zijn veroordeeld voor een strafbaar feit. Conform de WODC-recidivemonitor wordt onderscheid gemaakt tussen:⁶

- Algemene recidive: nieuwe, geldige justitiecontacten naar aanleiding van enig misdrijf, ongeacht de aard en ernst van het gepleegde delict.
- Speciale recidive: nieuwe, geldige justitiecontacten naar aanleiding van eenzelfde soort misdrijf als in de uitgangszaak. Of er sprake is van eenzelfde soort misdrijf in de uitgangszaak kan worden bepaald aan de hand van artikel 43b Sr waarin door de wetgever is aangegeven welke misdrijven in elk geval soortgelijk zijn aan elkaar, maar ook aan de hand van de diverse delictscategorieën. In het kader van dit onderzoek zijn in elk geval relevant de delicten genoemd onder het eerste en het tweede sub.⁷ Bij misdrijven die niet in artikel 43b Sr worden genoemd – in het onderhavige onderzoek openlijke geweldpleging (art. 141 lid 2, sub 2 en 3, Sr), brandstichting, overstroming en ontploffing (art. 157, lid 2 en 3, Sr) en verkrachting (art. 242 Sr) – is de plaatsing van het delict in het Wetboek van Strafrecht bepalend (bijvoorbeeld plaatsing in dezelfde titel) (zie schema 1.1).
- Specifieke recidive: nieuwe, geldige justitiecontacten naar aanleiding van eenzelfde misdrijf – dat wil zeggen hetzelfde wetsartikel – als in de uitgangszaak.

Straffen en de zwaarte van de straf

De rechter heeft een breed scala aan sanctiemogelijkheden. Het onderhavige onderzoek richt zich op de vraag of de strafrechter overgaat tot strafvermeerdering in geval van recidive van zware gewelds- en zedenmisdrijven. Om die reden ligt de focus van dit onderzoek op straffen. We onderscheiden verschillende typen hoofdstraffen en volgen hierbij de systematiek van de WODC-recidivemonitor: onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen, taakstraffen, voorwaardelijke vrijheidsstraffen en boetes. De voorwaardelijke taakstraf blijft, gelet op de aard van de delicten die centraal staan in dit onderzoek, buiten beschouwing. Maatregelen worden niet meegenomen in de analyse van jurisprudentie en het dossieronderzoek. Tegelijkertijd vallen maatregelen niet geheel buiten dit onderzoek, omdat rechters bij recidive van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven (ook) een maatregel voor terbeschikkingstelling kunnen opleggen. De oplegging van maatregelen (zoals de tbs-maatregel of de isd-maatregel) en de vraag wanneer rechters daartoe overgaan zal met name aan de orde komen bij de focusgroepen.

Voor dit onderzoek is het belangrijk om de zwaarte van door de strafrechter opgelegde straffen meetbaar te maken. Hierbij is ten eerste aan de orde dat het soort straf dat wordt

⁶ B.S.J. Wartna, M. Blom en N. Tollenaar, *De WODC-Recidivemonitor*, 4^e herziene versie, WODC-Memorandum 2011-3, Den Haag: WODC 2011, p. 12.

⁷ Sub 1: de misdrijven omschreven in de artikelen 105, 174, 208 tot en met 210, 213, 214, 216 tot en met 222bis, 225 tot en met 232, 310, 311, 312, 315, 317, 318, 321 tot en met 323a, 326 tot en met 332, 341, 343, 344, 359, 361, 366, 373, laatste lid, 402, 416, 417, 420bis, 420bis.1 en 420ter en sub 2: de misdrijven omschreven in de artikelen 92, 108, 109, 110, 115, 116, 117 tot en met 117b, 141, 181, 182, 287 tot en met 291, 293, eerste lid, 296, 300 tot en met 303, 381, 382, 395 en 396.

opgelegd als zwaar of minder zwaar kan worden beschouwd. De vraag of er sprake is van een ‘zwaardere’ soort straf kan niet enkel worden beoordeeld door de onderlinge rangorde van hoofdstraffen in artikel 9 Sr, omdat in deze wettelijke regeling geen antwoord is te vinden op de vraag hoe voorwaardelijke gevangenisstraffen in deze rangorde passen. In dit onderzoek wordt daarom aangesloten bij de in de WODC-recidivemonitor opgenomen volgorde: onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen, taakstraffen, voorwaardelijke vrijheidsstraffen en boetes. Wij beschouwen een onvoorwaardelijke gevangenisstraf dus als de zwaarste soort straf en een boete als de lichtste soort straf.

Ten tweede is het voor dit onderzoek belangrijk om de opgelegde straffen en modaliteiten met elkaar te kunnen vergelijken. Het is belangrijk om bijvoorbeeld te weten hoe 180 uur taakstraf zich verhoudt tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van een maand. Welke van de twee straffen moet nu gezien worden als de zwaarste straf? Een aanknopingspunt voor de onderlinge vergelijking van de verschillende straffen kan worden gevonden in de omrekenleutel van de artikelen 22d lid 3, 24c lid 3 en 36e lid 11 Sr en de LOVS-oriëntatiepunten. Bij de berekening van de vervangende hechtenis wordt in artikel 22d Sr gerekend met een omrekenleutel van ‘twee uur taakstraf is niet meer dan een dag gevangenisstraf’. In de LOVS-oriëntatiepunten is dit uitgangspunt overgenomen, zodat we ook in dit onderzoek voor de vergelijking van de taakstraf ten opzichte van de gevangenisstraf aansluiten bij de in de wet en praktijk gebruikelijke omrekenleutel van ‘twee uur taakstraf is een dag gevangenisstraf’. Voor de berekening van de vervangende hechtenis bij de geldboete en gijzeling bij de schadevergoedingsmaatregel is in de wettelijke regeling bepaald dat voor elke volle 25 euro *niet meer* dan een dag wordt opgelegd. De wet geeft de rechter hier dus ruimte om te bepalen dat een dag vervangende hechtenis of gijzeling gelijk staat aan meer dan 25 euro. Van die ruimte is in de LOVS-oriëntatiepunten gebruik gemaakt door daarin te bepalen dat in voornoemde gevallen als uitgangspunt een omrekenleutel van ‘50 euro is 1 dag gevangenisstraf’ wordt genomen. Deze laatste omrekenleutel nemen wij daarom als uitgangspunt voor de vergelijking van geldboeten ten opzichte van gevangenisstraffen.⁸

Om de zwaarte van de opgelegde straffen van verschillende strafsoorten en combinaties van straffen onderling te kunnen vergelijken zijn in dit onderzoek de verschillende straffen en combinaties van straffen omgerekend naar en uitgedrukt in sanctiepunten. Op deze wijze kan worden nagegaan of zwaardere straffen worden opgelegd bij recidive. Het aantal sanctiepunten van voorwaardelijke sancties wordt berekend door het aantal onvoorwaardelijke dagen gevangenisstraf te nemen, en deze te vermenigvuldigen met de kans dat een dader binnen twee jaar recidiveert.⁹ Dat is voor volwassen daders volgens het laatste recidivebericht 0,25.¹⁰ Dezelfde logica kan worden toegepast op de voorwaardelijke taakstraf en de voorwaardelijke geldboete, maar deze bleken niet aan de orde in dit onderzoek. De omrekenleutel waar mee gewerkt is, kan als volgt worden geformuleerd:

⁸ Zie voor eerder onderzoek waarin gebruik gemaakt is van deze omrekenleutels B. Velthoven, ‘Straffen in soorten en maten – de ontwikkeling van de straftoemeting door de rechter in de periode 1995-2012’, *Proces* 2014/3 en B. Velthoven, ‘Hoe effectief straft de keten eigenlijk? – De ontwikkeling van het strafisico in de periode 1995-2012’, *Proces* 2014/4.

⁹ Zie ook S. van Wingerden en H. Wermink, *Zwaarder gestraft? Verder onderzoek naar etnisch gerelateerde straftoemeting: verschillende soorten en maten van sancties*, Raad voor de Rechtspraak 2016.

¹⁰ Recidivebericht 2015.

Dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf + dagen voorwaardelijke gevangenisstraf * 0,25 + uren onvoorwaardelijke taakstraf/2 + onvoorwaardelijke geldboete/50 = Aantal sanctiepunten.

Voor een levenslange gevangenisstraf hebben wij gerekend met 40 jaar, ofwel 14.600 dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

1.4 Doelstelling, probleemstelling en deelvragen

Het doel van het onderzoek is na te gaan of recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven leidt tot het daadwerkelijk opleggen van een zwaardere straf door strafrechters, met name of dit leidt tot een langdurige(r) detentie.

De probleemstelling luidt als volgt:

In hoeverre leggen strafrechters zwaardere straffen op na constatering van (meervoudige) recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven (in vergelijking met first offenders); waaruit bestaat de strafvermeerdering en in hoeverre leidt dit tot langdurige(r) detentie?

Deze hoofdvraag zetten we, gekoppeld aan de doelstelling, uiteen in onderstaande deelvragen:

1. Komt de speciale en specifieke recidive voldoende naar voren in het strafdossier om door de rechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging?
2. Komt de speciale en specifieke recidive voldoende naar voren ter zitting om door de rechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging?
3. Wat is de motivatie van rechters om wel of niet tot strafvermeerdering over te gaan bij verschillende typen recidivisten?
4. Tot welke recidivetermijn gaan rechters over tot strafvermeerdering, met andere woorden na hoeveel jaar zonder delict wordt recidive niet meer tegengeworpen?
5. In hoeverre verwijst de rechter in zijn motivatie naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf?
6. In hoeverre verwijst de rechter in zijn motivatie naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van de strafmaat?
7. In hoeverre gaan rechters over tot strafvermeerdering bij veroordeling van eerste keer, tweede keer, derde keer of vaker recidivisten in vergelijking met die van first offenders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?
8. Wat is het verschil bij recidivisten van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven ten opzichte van first offenders ten aanzien van:
 - a. in welke hoofdcategorie(en) (vrijheidsbeperkende maatregelen, onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen, taakstraffen, voorwaardelijke vrijheidsstraffen en boetes) de opgelegde straf valt;

- b. de mediane, gemiddelde en modale straf uitgedrukt in sanctiepunten;
 - c. in hoeverre zijn hierbij verschillen waarneembaar tussen eerste, tweede en derde keer of vaker recidive?
9. Indien zwaardere of uitgebreidere straffen worden opgelegd aan eerste keer, tweede keer, derde keer of vaker recidivisten:
- a. waar bestaat de strafvermeerdering uit?
 - b. in hoeverre leidt dit tot het opleggen van langdurige(r) detentie?
 - c. hoe kan worden begrepen dat zwaardere straffen worden opgelegd?

Het onderzoek wordt afgebakend zoals hierboven reeds geschetst. Het onderzoek richt zich uitsluitend op volwassenen. Wel kan het zo zijn dat bij recidivisten eerdere strafbare feiten werden gepleegd als jeugdigen.

1.5 Methoden van onderzoek

In dit onderzoek worden verschillende onderzoeksmethoden toegepast die hier worden beschreven. Door triangulatie kunnen de uitkomsten als gevolg van het gebruik van de verschillende onderzoeksmethoden worden vergeleken en eventueel aanvullende resultaten worden verkregen. De validiteit en betrouwbaarheid van de uitkomsten worden op deze wijze verhoogd.

Literatuur en jurisprudentieonderzoek naar de recidive

Aan de hand van literatuur- en jurisprudentieonderzoek wordt uiteengezet op welke wijze recidive bij de straftoemeting is genormeerd. Voor het literatuuronderzoek is zowel Nederlandse als internationale, met name Angelsaksische literatuur over straftoemeting in geval van recidive geraadpleegd.

Literatuuronderzoek naar straftoemeting in strafzaken

Literatuuronderzoek is ook verricht naar de vraag hoe vergelijkbaar nationaal straftoemetingsonderzoek omgaat met de complexiteit van straftoemeting in strafzaken. Aan de hand daarvan is gekomen tot een wetenschappelijk verantwoorde afbakening en kunnen valide analyses worden uitgevoerd. Deze literatuurstudie was met name gericht op het bepalen van een verantwoorde wijze om straffen onderling te vergelijken door deze uit te drukken in sanctiepunten.

Kwantitatieve en kwalitatieve analyse van jurisprudentie

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van vonnissen van rechtspraak.nl. Vonnissen van rechtbanken worden ingevolge het Besluit selectiecriteria uitsprakendatabank Rechtspraak.nl 2012 zoveel als mogelijk gepubliceerd, in het bijzonder die van de meervoudige kamers.¹¹ Gelet op het type zaken dat in dit onderzoek wordt onderzocht, ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, is gewaarborgd dat de te maken selectie representatief is. De vonnissen hebben wij vastgelegd in databases die wij zelf ten behoeve van dit onderzoek hebben aangelegd in Excel en SPSP

¹¹ <https://www.rechtspraak.nl/Uitspraken/paginas/selectiecriteria.aspx> (art. 6 lid 1)

(ten behoeve van de kwantitatieve analyse) en Atlas.ti (ten behoeve van de kwalitatieve analyse).

Kwantitatieve analyse

Om te onderzoeken in welke mate rechters overgaan tot strafvermeerdering bij veroordeling van recidivisten in vergelijking met die van first offenders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven is het nodig om informatie te halen uit een grote hoeveelheid jurisprudentie. Dit betekent dat eerst relevante vonnissen moesten worden gezocht. Via rechtspraak.nl hebben wij jurisprudentie verzameld met betrekking tot de acht genoemde ernstige gewelds- en zedenmisdrijven in de afgelopen drie jaar (waarbij wij soms de termijn hebben moeten uitbreiden omdat bleek dat er anders voor een delict onvoldoende zaken konden worden geselecteerd). De termijn nemen wij in beginsel bewust niet te ruim, omdat uit onderzoek is gebleken dat rechters de afgelopen twintig jaar strenger zijn gaan straffen en dat de stijging van de punitiviteit het sterkst is voor geweldsdelicten.¹²

We hebben via rechtspraak.nl gezocht met een specifieke zoekleutel die bestaat uit de combinatie van de kwalificatie van het ernstige gewelds- of zedenmisdrijf en het desbetreffende artikel in het Wetboek van Strafrecht (zie schema 1.1). Deze werden verbonden met het teken ~. Zo werden alle documenten gevonden waarin beide woorden voorkomen of één van beide woorden. Bijvoorbeeld: ~302Sr~zware mishandeling. In sommige gevallen moest de zoektocht worden uitgebreid met aanvullende zoektermen, of juist worden verkleind omdat we anders te veel of juist te weinig hits hadden. Hierbij een overzicht van de gebruikte zoektermen per delict:

Verkrachting: “242”-poging

Moord: “289”~moord -poging; -terroris*

Doodslag: “287”-poging

Diefstal met geweld: “312”~“diefstal met geweld”

Openlijke geweldpleging: “141”~“openlijke geweldpleging”~“zwaar lichamelijk letsel” en “141”~“dood ten gevolge” en “141 lid 2 sub 3” en “141”~“zwaar lichamelijk letsel”

Brandstichting: “157”~“zwaar lichamelijk letsel” en “157”~“dood ten gevolge” en “157”~“levensgevaar”

Zware mishandeling: “302”

Gekwalificeerde doodslag: “288”

Bij het zoeken werd vervolgens gefilterd op: uitspraken, strafrecht, rechtbanken, en een aangepast datumbereik: 01-01-2020 tot en met 31-12-2022. Bij twee delicten (doodslag en openlijke geweldpleging) hebben we het datumbereik ruimer genomen (2018-2022) omdat we anders erg weinig vonnissen hadden. Bij moord hebben we dit niet gedaan omdat we anders te ver terug zouden moeten gaan in de tijd en vanwege het atypische karakter van deze zaken, zeker omdat de tbs-maatregel vaak wordt opgelegd bij moordzaken en maatregelen in dit onderzoek zijn uitgesloten.

¹² Zie o.a. F. van Tulder, ‘Is de rechter zwaarder gaan straffen? Twee decennia in beeld’, *Tijdschrift voor rechtspraak en straftoemeting*, 1-2/2019, p. 73-82.

Wij hebben ervoor gekozen om in het jurisprudentieonderzoek uitsluitend vonnissen van rechtbanken mee te nemen, en geen arresten van gerechtshoven. Oorspronkelijk was het idee om daar waar een hoger beroep beschikbaar was, het hoger beroep te selecteren. In de praktijk bleek dit echter niet goed mogelijk. Er was vaak geen link naar de uitspraak in het hoger beroep aanwezig in het vonnis van de rechtbank. Dit betekende dat we de zoektocht met de zoek sleutel voor de gerechtshoven er aanvullend naast zouden moeten doen. Hierbij treedt dan bovendien de beperking op dat het hoger beroep niet in alle zaken ook al daadwerkelijk beschikbaar is.

Wij hebben de volgende in- en exclusiecriteria opgesteld:

Inclusiecriteria

- Veroordelingen waarbij een straf is opgelegd;
- Veroordelingen waarbij naast een straf ook een maatregel is opgelegd (behalve tbs);
- Zaken waarbij er een veroordeling is voor een zwaar gewelds- of zedendelict, en eventueel een ander delict;
- Zaken die een veroordeling van de verdachte bevatten voor het voltooide delict (dus niet voor poging);
- Zaken waarbij de veroordeling herroepelijk of onherroepelijk is;
- Zaken waarbij er sprake is van een first offender, of recidive, of waarbij dit onbekend is;
- Zaken waarbij er (enkel) sprake is van medeplegen.

Exclusiecriteria:

- Vrijspraak;
- Jeugdrecht, militaire kamer of ander recht dan strafrecht;
- Pogingen;
- Zaken waarbij de maatregel tbs is opgelegd;
- Zaken die gaan over politiegeweld;
- Zaken die naar de Hoge Raad zijn gegaan (was haast niet te controleren, dus alleen indien zichtbaar);

Wanneer een vonnis op basis van het toepassen van de in- en exclusiecriteria werd geselecteerd werden vervolgens de volgende handelingen verricht: 1) We hebben een PDF van de vonnissen in onze Atlas.ti database gezet. 2) We hebben een aantal kenmerken van de zaak, zoals of er sprake was van recidive en de opgelegde straf, in een Excelbestand gezet. 3) Ook hebben we andere belangrijke bijkomende zaken (strafverzwarende omstandigheden) in het Excelbestand gezet.

Het onderscheid tussen speciale en specifieke recidive kon niet goed worden bepaald. In de uitspraken spreken rechters over het algemeen over ‘gelijksoortige’ en ‘andersoortige’ recidive zonder uit te leggen wat daar precies onder wordt verstaan. Wij hebben daarom, in afwijking van de door ons in paragraaf 1.3 centraal gestelde begrippen, ook dit onderscheid aangehouden,

en de focusgroepen aangegepen om meer helderheid te krijgen over de vraag wat rechters hier nu precies mee bedoelen. Wel hebben we genoteerd of artikel 43a Sr werd genoemd.

Bij het zoeken en selecteren van relevante uitspraken bleek al gauw dat er voor sommige gewelds- en zedenmisdrijven veel meer uitspraken zijn dan voor andere. Zo hadden we voor zware mishandeling meer dan 1.000 hits, en voor moord maar 90. Het gevolg is dat na toepassing van onze in- en exclusiecriteria, we voor sommige delicten veel meer uitspraken hebben geselecteerd dan andere. In de praktijk kwam dit erop neer dat we voor alle delicten alle uitspraken hebben geselecteerd die we konden selecteren na toepassing van ons in- en exclusieprotocol. Alleen bij doodslag en openlijke geweldpleging hebben we de zoekperiode iets opgerekt om toch nog voldoende uitspraken te kunnen selecteren. Bij gekwalificeerde doodslag hebben we geen zaken geselecteerd. Wij hebben halverwege het zoekproces besloten deze categorie buiten beschouwing te laten in de analyse van jurisprudentie. We hadden een aanzienlijk aantal hits met 377, maar er was zelden sprake van een veroordeling voor gekwalificeerde doodslag (wel voor andere feiten) en wanneer dit wel het geval was ging het doorgaans om pogingen. Aangezien het nauwelijks uitspraken opleverde die geïnccludeerd konden worden, hebben we ervoor gekozen om deze categorie buiten beschouwing te laten. Uiteindelijk hebben we in totaal 766 uitspraken geselecteerd, zoals is af te lezen in onderstaande tabel.

Tabel 1.1 Overzicht van geselecteerde uitspraken

Geweldsdelict	Periode	Hits	Geselecteerde uitspraken
Verkrachting	2020-2022	682	166
Moord	2020-2022	90	4
Doodslag	2018-2022	451	46
Diefstal met geweld	2020-2022	805	299
Openlijke geweldpleging	2018-2022	683	16
Brandstichting	2020-2022	878	136
Zware mishandeling	2020-2022	1.107	99
Gekwalificeerde doodslag	2020-2022	377	0
Totaal			766

Het is goed om op te merken dat er in sommige gevallen samenloop is met andere delicten, in veel gevallen andere geweldsdelicten. Bij verkrachting werd er soms bijvoorbeeld ook veroordeeld voor mishandeling, aanranding of het bezit van kinderporno. Bij moord en doodslag was er soms samenloop met mishandeling of de Wet Wapens en Munitie. Bij openlijke geweldpleging was er relatief veel sprake van samenloop (de helft van de gevallen), en wel met poging doodslag en (poging) zware mishandeling. Bij het delict brandstichting was er soms samenloop met (medeplegen of poging) vernieling of zware mishandeling en medeplegen poging tot moord. Tot slot is ook bij zware mishandeling soms sprake van samenloop met een divers palet aan delicten variërend van poging doodslag tot diefstal. In de bespreking van de resultaten van de kwalitatieve analyse zullen wij aandacht besteden aan de

gevallen van samenloop en hoe deze de resultaten van de kwantitatieve analyse mogelijk kleuren.

Kwalitatieve analyse

Wanneer uit de kwantitatieve analyse bleek dat zwaardere of uitgebreidere straffen worden opgelegd aan recidivisten, of juist lichtere straffen, hebben wij middels een kwalitatieve analyse onderzocht met welke contextuele factoren dit te maken had. Voor wat betreft de contextuele factoren hebben we met name naar de ernst van de onderliggende feiten gekeken. Bij de beoordeling van de ernst van de onderliggende feiten is allereerst de wettelijke kwalificatie van belang. Zoals in schema 1.1 is te zien, bestaan de delicten openlijke geweldpleging, brandstichting, overstroming en ontploffing en zware mishandeling uit een gronddelict dat zwaarder kan worden bestraft naar gelang de omstandigheden. Voor wat betreft de ernst van het feit wordt in de LOVS-oriëntatiepunten bovendien gedifferentieerd naar de omstandigheden van het geval (bijvoorbeeld wel of geen wapengebruik, zie schema 1.1), zodat ook daar rekening mee is gehouden. Daarnaast hebben we naar de achtergrond- en omgevingskenmerken van de daders gekeken. Te denken valt aan gender, psychische gesteldheid, sociaaleconomische factoren (bijvoorbeeld het hebben van een baan), verslavingsproblematiek en familiesituatie.

Om te onderzoeken hoe de rechter in zijn motivatie verwijst naar de speciale of specifieke recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf en de strafmaat (deelvraag 5 en 6) is eveneens informatie uit de verzamelde vonnissen gebruikt. Voor deze analyse hebben we gebruik gemaakt van de in Atlas.ti opgeslagen vonnissen. Uit het kwalitatief coderen en analyseren van uitspraken volgt hoe gevonden verschillen in opgelegde straf en strafmaat tussen first offenders en recidivisten kunnen worden begrepen (deelvraag 9). Op deze manier hebben we niet alleen kunnen vaststellen of er verschillen zijn tussen first offenders en recidivisten, maar hebben we ook iets kunnen zeggen over de mate waarin deze verschillen daadwerkelijk kunnen worden toegeschreven aan beslissingen van rechters om een zwaardere straf op te leggen voor recidive.

Schema 1.1: Delicten, soortgelijke delicten met bijbehorende strafmaxima en oriëntatiepunten

Delict en wetsbepaling	Eenzelfde soort misdrijf?	Strafmaximum	Oriëntatiepunten LOVS
Verkrachting (art. 242 Sr)	Titel XIV Misdrijven tegen de zeden, i.h.b. art. 242-250 Sr	GS 12 jr	Verkrachting met een beperkte mate van dwang: 24 mnd GS ov Verkrachting met geweld of een daarmee vergelijkbare mate van dwang: 36 mnd GS ov Verkrachting met ernstig geweld of met een daarmee vergelijkbare mate van dwang: 48 mnd GS ov ¹³
Moord (art. 289 Sr)	Art. 43a sub 2 Sr	levenslange gevangenisstraf of tijdelijke GS 30 jr	geen

¹³ Het oriëntatiepunt ziet op het eenmalig plegen van het delict

Doodslag (art. 287 Sr)	Art. 43a sub 2 Sr	GS 25 jr	geen
Gekwalificeerde doodslag (art. 288, 288a Sr)	Art. 43a sub 2 Sr	levenslange gevangenisstraf of tijdelijke GS 30 jr	geen
Diefstal met geweld (art. 312 lid 1 Sr)	Art. 43a lid 1 Sr	GS 9 jr	N.v.t. De LOVS-oriëntatiepunten zien enkel op lichtere delicten.
Openlijke geweldpleging (art. 141 lid 2, sub 2 en 3 Sr)	Art. 43a sub 2 Sr	Gronddelict: 4 jr en 6 mnd. Indien hij opzettelijk goederen vernielt of indien het door hem gepleegde geweld enig lichamenlijk letsel ten gevolge heeft: 6 jr. Indien dat geweld zwaar lichamenlijk letsel ten gevolge heeft: 9 jr. Indien dat geweld de dood ten gevolge heeft: 12 jr.	Openlijke geweldpleging door een reeks auto's te beschadigen of overige vernielingen aan te richten (ziet op situaties waarbij een groep mensen na het uitgaan een spoor van vernieling achterlaat) 60 uur taakstraf. Openlijke geweldpleging tegen een voertuig van een gekwalificeerd slachtoffer (politieauto/ambulance): 60 uur taakstraf. Openlijke geweldpleging zonder lichamenlijk letsel: 120 uur taakstraf. Openlijke geweldpleging, lichamenlijk letsel ten gevolge hebbend: 150 uur taakstraf. Openlijke geweldpleging, zwaar lichamenlijk letsel ten gevolge hebbend: 6 maanden GS ov
Brandstichting, overstroming en ontploffing (art. 157 lid 2 en 3 Sr)	Misdrijven waardoor de algemene veiligheid van personen of goederen in gevaar wordt gebracht (Titel VII)	GS 12 jaren indien daarvan gemeen gevaar voor goederen te duchten is. GS 15 jaren indien daarvan levensgevaar of gevaar voor zwaar lichamenlijk letsel voor een ander te duchten is. Een levenslange gevangenisstraf of een tijdelijke gevangenisstraf van maximaal dertig jaren indien daarvan levensgevaar voor een ander te duchten is en het feit iemands dood ten gevolge heeft.	Voor volwassen daders bestaat geen oriëntatiepunt (voor jeugdigen wel).
Zware mishandeling (art. 302 Sr)	Art. 43a sub 2 Sr	Lid 1: zware mishandeling: GS 8 jaren. Lid 2: zware mishandeling de dood ten gevolge hebbende: GS 10 jaren.	Opzettelijk toebrengen van zwaar lichamenlijk letsel zonder gebruik te maken van een wapen: 3 mnd GS ov. Opzettelijk toebrengen van zwaar lichamenlijk letsel door middel van bijvoorbeeld één of meer kopsto(o)t(en) en/of schoppen/trappen tegen het hoofd: 6 mnd GS ov.

			Opzettelijk toebrengen van middelzwaar lichamelijk letsel met behulp van een wapen (niet zijnde een vuurwapen): 7 mnd GS ov. Opzettelijk toebrengen van zeer zwaar lichamelijk letsel, zonder gebruik te maken van een wapen: 8 mnd GS ov. Opzettelijk toebrengen van zeer zwaar lichamelijk letsel met behulp van een wapen (niet zijnde een vuurwapen): 1 jaar GS ov.

Integrale dossier analyse

Om te onderzoeken of speciale en specifieke recidive voldoende naar voren komt in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging (deelvraag 1) hebben wij 32 strafdossiers van rechtbanken opgevraagd. Het was voor deze analyse niet nodig om het hele strafdossier zorgvuldig door te nemen. Er is sprake geweest van een gefocuste analyse op specifieke delen van het dossier, te weten het uittreksel uit de justitiële documentatie (van de datum zoals vermeld in de ter terechtzitting voorgehouden stukken) en een eventuele reclasseringsrapportage. Als het dossier een reclasseringsrapportage bevatte die is opgemaakt ten behoeve van de inhoudelijke zitting, dan behoefde eerdere opgemaakte (vroeg)rapportages niet te worden ingezien. Van de geselecteerde dossiers hebben we vervolgens het vonnis geanalyseerd om te zien of de recidive ook wordt genoemd bij de strafmotivering. Op deze manier hebben we onderzocht in hoeverre de rechter in zijn motivatie verwijst naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf (deelvraag 5) en de strafmaat (deelvraag 6).

Focusgroepen

Tot slot zijn focusgroepen georganiseerd met strafrechters, raadsheren, officieren van justitie, advocaten-generaal, strafrechtadvocaten en reclasseringsmedewerkers. Gekozen is voor focusgroepen, omdat de respondenten zo konden worden geconfronteerd met antwoorden van anderen en hierover met elkaar in discussie konden gaan.

De focusgroepen zijn gehouden aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst die is gebaseerd op de deelvragen 1-7 en 9 van dit onderzoek en aangevuld met informatie die was verkregen uit de deskresearch, de analyse van jurisprudentie en de dossieranalyse (zie bijlage 3). De vragen uit de vragenlijst zijn gericht op de rechter, maar zijn tijdens de focusgroepen met andere respondenten telkens toegespitst.

Bij drie rechtbanken en een gerechtshof zijn in totaal vier focusgroepen gehouden met strafrechters, met een aantal van drie à vier personen per focusgroep. Bij de selectie van de rechtbanken en het gerechtshof is rekening gehouden met de spreiding over Nederland.

Aan de rechters en raadsheren is voorgelegd of recidive voldoende naar voren komt in het strafdossier (deelvraag 1) en tijdens de ter terechtzitting (deelvraag 2) om te kunnen worden

meegewogen bij de strafoplegging. Vervolgens is gevraagd naar de motivatie van strafrechters om al dan niet tot strafvermeerdering over te gaan bij verschillende vormen van recidive (deelvraag 3). In de focusgroepen is eveneens gesproken over de verjaringstermijn die door rechters wordt gehanteerd, dat wil zeggen de termijn die zij aanhouden om recidive niet meer te laten meewegen (deelvraag 4). Ook is gevraagd in hoeverre de strafrechter verwijst naar recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf en de strafmaat (deelvragen 5 en 6). Tot slot is voorgelegd of en in hoeverre wordt overgegaan tot strafvermeerdering bij veroordeling van recidivisten in vergelijking met die van first offenders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, en zo ja op wat voor manier (deelvraag 7) en in welke omstandigheden (deelvraag 9).

De rechter oriënteert zich bij de strafoplegging mede op de eis van de officier van justitie en de informatie die aanleiding heeft gegeven tot die eis. Om die reden zijn een focusgroep met officieren van justitie van verschillende arrondissementen (Noord-Nederland, Zeeland-West-Brabant en Noord-Holland) en een focusgroep met advocaten-generaal van een ressortsparket (Amsterdam) gehouden.

Ook is een focusgroep gehouden met strafrechtadvocaten om ook hun indrukken mee te kunnen nemen van de wijze waarop recidive aan de orde komt in het strafdossier en op de zitting en hoe rechters daar vervolgens mee omgaan in de motivering van de opgelegde straf en de strafmaat.

Bij het uitnodigen van voornoemde respondenten is rekening gehouden met de spreiding over Nederland. Ook is rekening gehouden met de werkervaring van de respondenten in die zin dat zij vrijwel allemaal meer dan tien jaar werkervaring binnen het strafrecht hebben. De respondenten hebben hierdoor ervaring met en zicht op ontwikkelingen in de afgelopen jaren ten aanzien van de straftoemeting bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven.

De strafrechter baseert zich voor de strafoplegging mede op een eventueel aanwezige reclasseringsrapportage waarin uitspraken worden gedaan over het justitiële verleden van de verdachte in relatie tot de te adviseren interventie. Om die reden is een focusgroep gehouden met beleidsmedewerkers die werkzaam zijn bij een van de drie reclasseringsorganisaties (Stichting Verslavingszorg GGZ en het Leger des Heils) die tevens werkzaam zijn voor 3RO. Zij hebben allen ervaring met het opmaken van reclasseringsrapportages ten behoeve van de inhoudelijke zitting en hebben zicht op het beleid van de 3RO op dit punt. Er is gekozen voor het houden van een focusgroep met beleidsmedewerkers in plaats van reclasseringsmedewerkers, omdat – naar de ervaring van en na advies van de reclassering – dat een representatiever beeld oplevert van de praktijk en het gevoerde beleid.

De focusgroepen met officieren van justitie, advocaten-generaal, strafrechtsadvocaten en reclasseringsmedewerkers leverden informatie op voor het beantwoorden van deelvragen 1, 2, 5 en 6. Bovendien dienden zij ter validatie van de informatie uit de focusgroepen met rechters met betrekking tot deelvraag 7 en 9. Door niet alleen op het perspectief van de rechters te varen, maar ook de ervaringen van andere betrokkenen in het strafproces te bevragen, werd eveneens gezorgd voor triangulatie in het onderzoek.

Een deel van de respondenten is geworven via het eigen netwerk van de onderzoekers en de begeleidingscommissie van dit onderzoek. Voor het benaderen van respondenten bij de rechtbanken en het gerechtshof is toestemming verzocht en verkregen van de Raad voor de

Rechtspraak. Vervolgens is via het Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht contact gelegd met respondenten bij de rechtbanken en het gerechtshof. Voor het houden van focusgroepen met respondenten van de arrondissementsparketten en de ressortsparketten bleek na raadpleging van het College van procureurs-generaal geen toestemming nodig. Via het eigen netwerk en dat van de leden van de begeleidingscommissie en via de Landelijke Commissie Strafvorderingsrichtlijnen van het openbaar ministerie zijn zij benaderd. De respondenten uit de advocatuur zijn geselecteerd op basis van de ledenlijst van de Nederlandse Vereniging van Strafrecht Advocaten en hun jarenlange ervaring en bekendheid binnen het strafrecht.

De focusgroepen zijn gehouden in de periode mei – begin oktober 2023, door een van de onderzoekers die werd bijgestaan door een tweede onderzoeker en/of student-assistent. De focusgroepen zijn *face-to-face* gehouden, met uitzondering – wegens praktische redenen – van de focusgroepen met officieren van justitie en strafrechtadvocaten, die online zijn gehouden.

De focusgroepen duurden gemiddeld een uur en een kwartier. Alle focusgroepen zijn met toestemming van de respondenten opgenomen en getranscribeerd. De transcripten van de focusgroepen zijn vervolgens per deelvraag geanalyseerd waarbij specifiek is gekeken op welke punten respondenten het met elkaar eens zijn en op welke punten zij met elkaar van mening verschillen. Na de verslaglegging zijn de transcripten ter controle nogmaals doorgenomen. Een concept van het hoofdstuk over de focusgroepen is voorgelegd aan de deelnemers ter controle van feitelijke onjuistheden.

2. Juridisch kader

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van Nederlandse en internationale literatuur en jurisprudentie uiteengezet of en in hoeverre aan recidive gevolgen kunnen en dienen te worden verbonden. Aangevangen wordt met een uiteenzetting van de theoretische grondslag voor het al dan niet zwaarder straffen van recidivisten (paragraaf 2.2). Vervolgens wordt een onderscheid gemaakt tussen de algemene recidiveregeling van artikel 43a en 43b Sr (paragraaf 2.3), bijzondere recidivebepalingen in delictsomschrijvingen (paragraaf 2.4) en recidive die valt buiten de algemene of bijzondere recidiveregelingen (paragraaf 2.5). Afgesloten wordt met een conclusie (paragraaf 2.6).

2.2 De theoretische grondslag voor zwaardere bestraffing van recidive

2.2.1 Inleiding

Ten grondslag aan dit onderzoek ligt een fundamentele vraag, namelijk: verdient een recidivist een zwaardere straf dan een first offender en zo ja, waarom? Over de vraag naar de grondslag of rechtvaardiging voor het zwaarder bestraffen van recidivisten is niet veel geschreven in Nederlandse literatuur en zeker niet in recente jaren. De grondslag voor een zwaardere bestraffing van recidivisten lijkt een hoog *common sense* gehalte te hebben.¹⁴ In internationale, met name Angelsaksische, literatuur heeft op dit punt meer theorievorming plaatsgevonden, hoewel het ook daar aan een bevredigende verklaring lijkt te ontbreken. Het al dan niet zwaarder bestraffen van recidive kan zowel vanuit een retributivistische of vergeldende strafrechtstheorie worden verdedigd als vanuit een utilistische of doelgebonden straftheorie. Beide worden hierna toegelicht.

Betoogd zou zelfs kunnen worden dat eerdere veroordelingen niet moeten worden meegewogen bij de bestraffing van recidive vanwege het ontbreken van een grondslag daarvoor. Dit standpunt is in Nederlandse literatuur verdedigd door Haentjes. Hij meent dat vanwege het onderbreken van een goed theoretisch en empirisch fundament recidive helemaal 'geen strafbepalend kenmerk behoort te zijn in de straftoemeting: noch in verhogende noch in verlagende zin'.¹⁵ Ook Röling had moeite te komen tot een overtuigende grondslag en richtte zich daarom op mogelijke maatregelen tegen veelplegers.¹⁶

¹⁴ J. de Hullu, *Recidive en straftoemeting*, Deventer: Kluwer 2003, p. 16 onder verwijzing naar J.P.S. Fiselier en J.A.W. Lensing, 'Op herhaling', *Trema Straftoemetingsbulletin* 2002, nr. 2, p. 35-45.

¹⁵ R.C.P. Haentjes, 'Enige kanttekeningen bij het begrip recidive', *Trema Straftoemetingsbulletin* 2001, nr. 2, p. 55-60.

¹⁶ De Hullu 2003, p. 21 onder verwijzing naar B.V.A. Röling, *De wetgeving tegen de zoogenaamde beroeps- en gewoontemisdadigers*, Den Haag: Nijhoff 1993, p. 86-88 en 182-184.

2.2.2 Een retributivistische of vergeldende grondslag voor het al dan niet zwaarder bestraffen van recidive

Vanuit een retributivistische of vergeldende straftheorie kan zowel worden betoogd dat recidive niet zwaarder moet worden bestraft als dat deze wel zwaarder moet worden bestraft.

Op grond van de proportionele vergelding kan worden betoogd dat het eerdere strafbare feit met de eerdere veroordeling en bestraffing is afgedaan. Na vergelding kan iemand niet nogmaals voor het oude feit ter verantwoording worden geroepen en bestraft. De vergelding voor de nieuwe, nog niet vergolden feiten moet proportioneel zijn aan de ernst van het feit en de schuld van de dader en de verhoogde straf voor het nieuwe feit is niet direct redelijk.¹⁷ Vanuit die gedachte zou de veroordeelde na de veroordeling met een schone lei moeten kunnen aanvangen. En dat is niet het geval indien hij bij een volgend feit opnieuw wordt geconfronteerd met het eerdere begane feit.¹⁸ Dit model wordt in internationale literatuur ook wel het ‘*flat-rate model*’ genoemd.¹⁹ De Hullu verdedigt in zijn afscheidsrede ‘Recidive en straftoemeting’ dit standpunt, maar tekent er direct bij aan dat hij zich ervan bewust is dat zijn standpunt – anno 2003 – erg afwijkt van de maatschappelijke en politieke wind.²⁰

Vanuit een retributivistische straftheorie kan eveneens op andere wijze worden betoogd dat recidive niet zwaarder zou moeten worden bestraft. De zwaarte van de straf hangt als gezegd (mede) af van de ernst van het delict. De herhaling van het feit wijzigt evenwel niets in de ernst van het feit. Een diefstal is een diefstal, ongeacht of deze wordt gepleegd door een first offender of een recidivist. Om die reden zou er geen verschil moeten zijn in de wijze waarop de staat reageert op een first offender en een recidivist die hetzelfde feit plegen.²¹ Een zwakte in deze redenering is dat de proportionaliteit van het feit met name lijkt te worden gekoppeld aan de ernst van het feit en de schuld van de dader buiten beschouwing wordt gelaten.

Vanuit de retributivistische of vergeldende straftheorieën kan evenwel ook worden betoogd dat recidive zwaarder zou moeten worden bestraft; in internationale literatuur ook wel de strafbonus voor recidivisten (‘*recidivist premium*’) genoemd. Het zwaarder straffen van recidivisten dan first offenders kan worden gelegitimeerd aan de hand van de *persoon* van de verdachte. Vanuit de retributivistische straftheorieën kan worden gesteld dat de zwaarte van de straf afhangt van de ernst van het delict en de schuld van de dader. Het verschil in bestraffing van first offenders en recidivisten kan worden gerechtvaardigd op de grond dat het verschil in straf de verschillen in karakter van de dader reflecteert. Binnen deze op het karakter van de verdachte gerichte retributivistische theorie over recidive bestaan twee opvattingen:

- i. de eerste opvatting gaat ervan uit dat de dader die een strafbaar feit heeft gepleegd niet zichzelf is geweest of niet in zijn normale doen is geweest (‘*out of character*’);

¹⁷ De Hullu 2003, p. 20-21 en Schuyt 2010, p. 120-121.

¹⁸ Schuyt 2010, p. 120.

¹⁹ J.V. Roberts, ‘Paying for the Past: The Recidivist Sentencing Premium’ in: J.V. Roberts, *Punishing Persistent Offenders: Exploring Community and Offender Perspectives*, Oxford: Oxford University Press 2008, p. 1-28.

²⁰ De Hullu 2003, p. 36.

²¹ Y.J. Lee, ‘Repeat Offenders and the Question of Desert’ in: J.V. Roberts en A. von Hirsch, *Previous Convictions at Sentencing. Theoretical and Applied Perspectives*, (serie: Studies in Penal Theory and Penal Ethics), Oxford: Hart Publishing 2010, p. 49-71 onder verwijzing naar R. Singer, *Just Deserts: Sentencing Based on Equality and Desert*, Cambridge, MA: Ballinger 1979, p. 67-74.

- ii. de tweede opvatting gaat ervan uit dat het bij herhaling plegen van misdrijven een teken is dat de dader slecht(er) is of een slecht karakter heeft, en;

Von Hirsch is representant van de eerste opvatting, ook wel de zogenoemde ‘*lapse theory*’ genoemd.²² Hij wijst erop dat zelfs gezagsgetrouwe burgers met goede bedoelingen in de verleiding kunnen komen om een strafbaar feit te plegen op een moment van zwakte: de veroordeelde is niet het type persoon dat dat soort dingen normaalgesproken doet (het gedrag of de daad is ‘*out of character*’). First offenders dienen verhoudingsgewijs een lichtere straf te krijgen vanwege de erkenning van deze menselijke zwakheid. Bij deze gedachte van ‘*progressive loss of mitigation*’ in de straftoemeting bij recidive geldt dat deze straffkorting steeds kleiner wordt naarmate de veroordeelde vaker in herhaling valt.²³ De verklaring dat de daden van de verdachte buiten zijn normale doen vallen, wordt in dat geval hoe langer hoe meer ongeloofwaardig. Geheel overtuigend is deze visie niet. De argumentatie bevat twee zwakke punten. Ten eerste past het idee van menselijke zwakheid meer bij ideeën over vergeving en herstel, dan bij de idee van vergelding. Ten tweede behoeft een eerste veroordeling niet altijd te betekenen dat de veroordeelde voor het eerst een daad heeft gepleegd. Het is simpelweg de eerste daad waarvoor hij is gepakt.²⁴

De tweede opvatting focust eveneens op het karakter van de verdachte en gaat ervan uit dat een recidivist een zwaardere straf verdient (‘*recidivist premium*’) omdat hij – kort gezegd – slecht(er) blijkt te zijn (en trekken heeft van een ‘*bad character*’). De veroordeelde heeft karaktertrekken op grond waarvan de extra straf verdiend is. Wat deze karaktertrekken zijn, is afhankelijk van het delict, maar deze kunnen bijvoorbeeld inhouden: een bepaalde mate van wreedheid, oneerlijkheid (denk aan fraudemisdrijven), haat (denk aan *hate crimes*), roekeloosheid, etc. Een probleem bij deze zienswijze is evenwel dat de hiervoor genoemde karaktertrekken weliswaar zijn te kenmerken als ondeugden, maar op zichzelf genomen nog niet strafbaar zijn.

Het zwaarder straffen van recidivisten dan first offenders kan niet enkel worden gelegitimeerd aan de hand van het karakter van de verdachte, maar ook op grond van de gedachte dat het *strafrechtelijk verleden* van een persoon een in het heden gepleegd strafbaar feit erger maakt dan eenzelfde misdrijf dat wordt gepleegd door een first offender. Strafbare feiten gepleegd door personen met een strafrechtelijk verleden zijn in deze opvatting erger dan feiten die worden gepleegd door personen die geen strafrechtelijk verleden hebben.

Voor deze zienswijze kunnen twee argumenten worden genoemd: ten eerste het argument van kennisgeving en ten tweede het argument van ongehoorzaamheid. Het argument van kennisgeving gaat uit van de gedachte dat een persoon zich meer bewust is van het foute van een criminele daad nadat hij hiervoor is veroordeeld en bestraft. De grotere bewustheid van hetgeen men fout heeft gedaan, draagt bij aan een grotere mate van verwijtbaarheid bij het opnieuw plegen van het feit, hetgeen op zijn beurt een zwaardere straf legitimeert. Van deze gedachte lijkt ook de wetgever in 1886 uit te zijn gegaan die de grond voor strafverhoging had

²² A. von Hirsch, *Past or Future Crimes: Deservedness and Dangerousness in the Sentencing of Criminal*, New Brunswick: Rutgers University Press 1986. Zie ook uitgebreid J.V. Roberts, ‘Retributive Approaches to Previous Convictions’, in: Roberts 2008, p. 51-66.

²³ Zie hierover ook Roberts 2008.

²⁴ Lee 2010, p. 52-53.

‘gebaseerd op de sterkere verwijtbaarheid van de dader.’²⁵ Een eerste probleem bij deze zienswijze is evenwel dat strafverzwaring enkel mogelijk is in geval van hetzelfde misdrijf waarvoor de persoon eerder is veroordeeld en bestraft. Theoretisch gezien heeft een veroordeelde voor een diefstal kennis van het feit dat diefstal is verboden, maar bijvoorbeeld niet dat verkrachting eveneens strafbaar is. Een tweede, met het eerste samenhangend probleem is dat deze zienswijze ervan uitgaat dat personen, tot het moment van hun aanhouding, niet op de hoogte zijn van de strafbaarheid van hun gedrag, hetgeen haaks staat op het uitgangspunt van ons strafrecht dat iedereen de wet behoort te kennen. Het argument van ongehoorzaamheid kan eveneens worden genoemd als legitimatie voor het zwaarder straffen van recidivisten dan first offenders: recidivisten moeten worden gestraft voor ongehoorzaamheid. In een liberaal politiek klimaat wordt deze argumentatie evenwel als problematisch beschouwd, omdat ongehoorzaamheid in het algemeen geen strafrechtelijke gevolgen heeft (uitzonderingen daargelaten, denk aan het delict wederspanningheid).²⁶

Ten derde en tot slot is er een retributivistische opvatting waarin recidive wordt beschouwd als een nalatigheid of verzuim. Lee meent dat niet enkel moet worden gekeken naar het karakter van de verdachte of zijn handelen op het moment van het begaan van het strafbare feit. Er moet in zijn ogen ook rekening worden gehouden met het feit dat de betrokkene invloed kan uitoefenen op hoe hij of zij zich in de toekomst zal gedragen door keuzes te maken in het heden. Bovendien moet niet enkel worden gekeken naar de geïsoleerde daad of slechte karaktereigenschappen. De aandacht moet liggen op de voortdurende *relatie* tussen de verdachte en de staat. De zwaardere bestraffing van een recidivist kan niet enkel worden gelegitimeerd op wat de persoon doet of laat zien op het moment dat hij opnieuw een strafbaar feit pleegt. De zwaardere bestraffing hangt direct samen met de eerdere stappen die de verdachte heeft genomen (of nagelaten) die hem in staat hebben gesteld om het latere feit te plegen. De zwaardere bestraffing wordt daarmee gelegitimeerd door de nalatigheid of het verzuim om stappen te nemen om zichzelf ervan te weerhouden in herhaling te vallen.²⁷

2.2.3 Een utilitaristische of doelgebonden grondslag voor het al dan niet zwaarder bestraffen van recidive

Het zwaarder bestraffen van recidive lijkt beter verdedigbaar op utilitaristische of doelgebonden gronden, in het bijzonder op de grond van incapacitatie. Individuele en generale afschrikking berust op de aanname dat zwaardere straffen voor recidivisten gelegitimeerd zijn, omdat recidivisten meer geneigd zijn om (nogmaals) te recidiveren dan first offenders. Voor zover het strafrechtelijk verleden een goede voorspeller is van toekomstig gedrag, zal het zwaarder straffen van recidivisten lonen. Het strafdoel van (individuele) afschrikking berust evenwel op de betwistbare aanname dat het zwaarder bestraffen van recidivisten meer zal afschrikken dan

²⁵ Smidt I, p. 416-417.

²⁶ Lee 2010, p. 57, onder meer onder verwijzing naar A. Duff, *Punishment, Communication, and Community*, Oxford: Oxford University Press 2001, p. 168.

²⁷ Lee 2010, p. 59-66. Zie ook Y.J. Lee, ‘Recidivism as omission. A relational account’, *Texas Law Review* 2009, p. 571-622.

het telkenmale opleggen van dezelfde straf. Incapacitatie vindt bovendien alleen plaats voor de meest ernstige misdrijven.²⁸

De wetgever lijkt bij de invoering van de algemene strafverzwarringsgrond van artikel 43a Sr te zijn uitgegaan van een utilistische of doelgebonden grondslag voor de bestraffing van recidive, zoals we hierna zullen zien, hoewel de overwegingen daaromtrent niet glashelder zijn.²⁹ Zo overweegt de wetgever: ‘Speciale en generale preventie vormen belangrijke doelstellingen van de strafrechtspleging, en bij recidive heeft de voor het eerder gepleegde strafbare feit opgelegde straf deze doelstellingen niet gerealiseerd [bedoeld is kennelijk alleen de speciale recidive, SM]. Grotere aandacht voor speciale en generale preventie leidt welhaast vanzelf tot grotere aandacht voor recidive, en tot de vraag welke straffen bij recidive passend zijn’.³⁰ De generale preventie wordt ook genoemd. Er wordt bovendien gewezen op signaalwerking. ‘Duidelijk wordt gemaakt dat recidive ter zake van soortgelijke misdrijven in zijn algemeenheid strafverhoging rechtvaardigt’.³¹ Door de eerdere rechterlijke veroordeling zou een ‘met het oog op speciale preventie verzwaarde strafrechtelijke aansprakelijkheid in het leven’ worden geroepen.³²

2.3 De algemene recidiveregeling van artikel 43a en 43b Sr

2.3.1 Inleiding

Artikel 43a Sr geeft een regeling voor het geval iemand zich schuldig maakt aan een misdrijf, terwijl tijdens het plegen van dat misdrijf nog geen vijf jaren zijn verlopen sinds een vroegere veroordeling van de schuldige tot gevangenisstraf wegens een daaraan soortgelijk misdrijf in kracht van gewijsde is gegaan. Als er sprake is van een dergelijke herhaling kan de op het misdrijf gestelde tijdelijke gevangenisstraf of hechtenis met een derde worden verhoogd. Uit de bewoordingen ‘onverminderd artikel 10’ kan worden afgeleid dat de straf het algemene maximum van dertig jaar van artikel 10 lid 4 Sr nooit kan overschrijden.³³ Uit de tweede volzin volgt voorts dat de termijn van vijf jaren wordt verlengd met de tijd waarin de veroordeelde rechtens van zijn vrijheid is ontnomen.

Uit de bepaling van artikel 43a Sr vloeit een aantal vereisten voort. Alvorens deze vereisten worden besproken, wordt ingegaan op de ontwikkelingsgeschiedenis en ratio van de algemene recidiveregeling. Aan het einde van deze paragraaf worden enkele opmerkingen gemaakt over het ten laste leggen en bewijzen van de recidive en over de algemene recidiveregeling in de praktijk.

²⁸ J.V. Roberts, ‘Reductivist Sentencing Perspectives and the Role of Previous Convictions’, in: Roberts 2008, p. 29-50.

²⁹ De Hullu 2003, p. 27.

³⁰ *Kamerstukken II* 2001/02, 27 834, nr. 18, p. 3.

³¹ idem

³² idem

³³ Datzelfde geldt voor het strafmaximum van de hechtenis van een jaar en vier maanden (art. 18 lid 2 Sr).

2.3.2 Ontwikkelingsgeschiedenis en ratio van de recidiveregeling

Voorloper van de huidige recidivebepaling waren de artikelen 421-423 Sr (oud). Deze bepalingen, die al sinds de invoering ervan in 1886 in het Wetboek van Strafrecht stonden, bevatten een wettelijk genormeerde strafverzwaring voor veroordeelden die zich bij herhaling aan een soortgelijk strafbaar feit schuldig hadden gemaakt. De bepalingen waren opgenomen in titel XXXI van het Tweede Boek van het Wetboek van Strafrecht met als opschrift 'Bepalingen over herhalingen van misdrijf aan verschillende titels gemeen' waarin tot uitdrukking was gebracht dat de recidiveregeling louter betrekking had op misdrijven die in de wet als soortgelijk werden aangeduid. Kern van de regeling was dat de maximale gevangenisstraf met een derde werd verhoogd in het geval tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren waren verlopen sinds een gevangenisstraf wegens een in hetzelfde artikel omschreven misdrijf ten uitvoer is gelegd. Hoewel de recidiveregeling werd gezien als een algemene strafverzwarringsgrond, ontbeerde de regeling een werkelijk algemeen karakter.³⁴ In de rechtspraak werd bovendien nauwelijks gebruikgemaakt van de mogelijkheid tot strafverzwaring.

Vanwege laatstgenoemde reden werd in 2001 door middel van een motie verzocht 'om recidive als algemene strafverzwarringsgrond op te nemen in het Wetboek van Strafrecht, waarbij aan de rechter een motiveringsplicht wordt opgelegd.'³⁵ De achtergrond van deze motie was dat 'bij het bepalen van de strafhoogte nadrukkelijker rekening moet worden gehouden met de recidive'.³⁶ De regering destijds zag aanleiding 'een wetswijziging voor te stellen ingevolge welke recidive ter zake van soortgelijke feiten in ruimere mate dan nu als strafverzwarringsgrond wordt aangemerkt.' Daartoe diende de regering eind 2002 een Nota van Wijziging in bij het Wetsvoorstel tot herijking van de wettelijke strafmaxima.³⁷ Met de wetswijziging werd beoogd de wettelijke recidiveregeling te veralgemeniseren en tot uitdrukking te brengen dat recidive van een soortgelijk misdrijf 'tot een verhoging van het wettelijk strafmaximum zou dienen te leiden'.³⁸ De aanpassing had daarmee ook een signaalwerking. Duidelijk werd gemaakt dat recidive ter zake van soortgelijke misdrijven in zijn algemeenheid strafverhoging rechtvaardigt. Bovendien werd de recidiveregeling vereenvoudigd door de wijziging van het aanvangsmoment van de verjaring.³⁹

De nieuwe, huidige recidiveregeling is ondergebracht in het Eerste Boek van het Wetboek van Strafrecht (Algemeen Deel), in Titel III betreffende de uitsluiting en verhoging van de strafbaarheid. Plaatsing in het Eerste Boek sluit aan bij het algemene karakter van de

³⁴ S. Struijk, 'De toepassing van de algemene recidiveregeling in het strafrecht', *Delikt en Delinkwent* 2012/89, onder verwijzing naar C.P.M. Cleiren & J.F. Nijboer (red.), *Tekst en Commentaar Strafrecht*, 5e dr., Boek II, Titel XXXI, Inl. Opm. 4a, Deventer: Kluwer 2004.

³⁵ *Kamerstukken II* 2001/02, 27 834, nr. 7 (motie lid Nicolaï c.s.).

³⁶ *Idem*

³⁷ *Kamerstukken II* 2002/03, 28 484, nr. 5, p. 6.

³⁸ *Kamerstukken II* 2001/02, 27 834, nr. 18, p. 3.

³⁹ Onder de oude regeling kon de verjaringstermijn aanvangen nadat de schuldige een (al dan niet deels voorwaardelijk opgelegde) gevangenisstraf geheel of ten dele had ondergaan, dan wel sinds die straf hem geheel was kwijtgescholden (in het kader van gratieverlening), dan wel indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot tenuitvoerlegging van die eerdere straf nog niet was verjaard ex artikel 76 lid 2 jo. 70 Sr.

recidiveregeling en verzekert bovendien – ingevolge artikel 91 Sr – de toepasselijkheid van deze regeling op misdrijven in bijzondere wetten.

2.3.3 Soortgelijk misdrijf

De eerste voorwaarde voor toepassing van de algemene recidiveregeling van artikel 43a Sr is dat de verdachte niet langer dan vijf jaar geleden onherroepelijk is veroordeeld wegens *een soortgelijk misdrijf*. Herhaling kan op grond van de algemene recidiveregeling alleen strafverhogend werken bij het begaan van een misdrijf. Op de vraag welke misdrijven als soortgelijk aan elkaar moeten worden aangemerkt geeft artikel 43b Sr een begin van een antwoord. In deze bepaling staan namelijk de misdrijven opgesomd die ‘in elk geval’ als soortgelijk aan elkaar moeten worden aangemerkt. Die zinssnede impliceert een niet limitatieve opsomming waarmee deze volgens Struijk ontegenzeggelijk de ruimte – en discussie – openhoudt om ook andere misdrijven dan de hierin opgesomde als soortgelijk aan elkaar te beschouwen.⁴⁰ De Hullu acht het gebrek aan zekerheid dat allerlei interpretatievragen oproept niet wenselijk.⁴¹

Het begrip ‘soortgelijke misdrijven’ is volgens de wetgever vergelijkbaar met het begrip ‘soortgelijke feiten’ zoals dat ook voorkomt in de artikelen 36d en 36e Sr. Met betrekking tot het begrip soortgelijke feiten in artikel 36e is destijds in de memorie van toelichting opgemerkt dat de vraag of een delict als soortgelijk aan een ander kan worden aangemerkt niet alleen dient te worden beoordeeld aan de hand van de locatie van het delict in de systematiek van de strafwetgeving (bijvoorbeeld in welke titel het misdrijf is geregeld), maar ook aan de hand van het achterliggende, door de strafbepalingen concreet te beschermen belang. Delicten zijn met andere woorden gelijksoortig indien mag worden aangenomen dat zij hetzelfde concreet te beschermen rechtsbelang aantasten.⁴² De wetgever heeft verder expliciet aangegeven dat misdrijven uit de Opiumwet respectievelijk de Wet Wapens en Munitie en de Wegenverkeerswet 1994 ook als soortgelijk aan elkaar worden aangemerkt (art. 43b onder 4-6 Sr).

2.3.4 Een eerdere onherroepelijke veroordeling binnen vijf jaar

Voor toepassing van de algemene recidiveregeling geldt in de tweede plaats dat de eerdere veroordeling tot een soortgelijk misdrijf onherroepelijk moet zijn geworden en dat sinds die eerdere veroordeling nog geen vijf jaren zijn verlopen. Deze eis volgt uit artikel 43a Sr waarin is bepaald dat tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren mag zijn verlopen ‘sedert een veroordeling van de schuldige tot gevangenisstraf wegens een soortgelijk misdrijf in kracht van gewijsde is gegaan’. De verjaringstermijn vangt daarmee aan bij het in kracht van gewijsde gaan van de eerdere veroordeling wegens een soortgelijk feit. De termijn loopt niet tijdens de

⁴⁰ Struijk 2012, par. 4.

⁴¹ De Hullu 2003, p. 33.

⁴² *Kamerstukken II 2002/03*, 28 484, nr. 7, p. 27 onder verwijzing naar *Kamerstukken II 1989/90*, 21 504, nr. 3, p. 11-12.

detentie. De tweede volzin van artikel 43a Sr bepaalt in dat verband dat ‘de termijn van vijf jaren wordt verlengd met de tijd waarin de veroordeelde rechtens zijn vrijheid is ontnomen’.⁴³

Bij de invoering van de nieuwe recidiveregeling is bewust gekozen voor (de aanvang van) deze specifieke verjaringstermijn. Onder de oude recidiveregeling kon de verjaringstermijn van eveneens vijf jaar aanvangen nadat de veroordeelde een gevangenisstraf geheel of ten dele had ondergaan, dan wel wanneer die straf geheel kwijtgescholden was (in het kader van gratieverlening), dan wel indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot tenuitvoerlegging van die eerdere straf nog niet was verjaard ex artikel 76 lid 2 juncto 70 Sr. De strafverhoging vond daarmee zijn grond in de herhaling op zichzelf en niet in het feit dat de eerder opgelegde straf zijn doel heeft gemist. Onder de huidige regeling is het daarentegen de definitieve rechterlijke veroordeling en niet de tenuitvoerlegging daarvan die de verzwaarde strafrechtelijke aansprakelijkheid van de veroordeelde in het leven roept.⁴⁴ In de huidige regeling gaat het veel meer om speciale en generale preventie. Bij recidive is het doel van speciale preventie niet gerealiseerd. Het eenduidige beginpunt van de huidige regeling komt bovendien de consistentie en toegankelijkheid van de wettelijke recidiveregeling ten goede.⁴⁵ Een laatste argument om de wettelijke regeling aan te sluiten bij het in kracht van gewijsde gaan van de veroordeling is dat op deze wijze is verzekerd dat de recidiveregeling ook van toepassing is tijdens de tenuitvoerlegging van een opgelegde gevangenisstraf. Op die manier valt ook een misdrijf gepleegd tijdens de tenuitvoerlegging van een gevangenisstraf voor een eerder gewelds- of zedenmisdrijf onder de verzwaarde strafrechtelijke aansprakelijkheid. Als bijvoorbeeld een veroordeelde van een geweldsmisdrijf een medege-detineerde mishandelt, dan geldt in de strafzaak ter zake de mishandeling de strafverzwaring uit de algemene recidiveregeling.⁴⁶

2.3.5 Een eerder opgelegde, onherroepelijke gevangenisstraf

De algemene recidiveregeling geldt alleen indien de veroordeelde onherroepelijk is veroordeeld tot een gevangenisstraf. Deze veroordeling kan zijn uitgesproken door een Nederlandse rechter of een rechter uit een andere lidstaat van de Europese Unie.⁴⁷

De algemene recidiveregeling is ook van toepassing op een geheel of gedeeltelijk voorwaardelijke gevangenisstraf.⁴⁸ In de Nota van Wijziging wordt hierover opgemerkt dat de wet in deze gevallen twee wegen biedt om het recidive-element te verdisconteren: ‘toepassing van de recidiveregeling en de vordering tot tenuitvoerlegging van – een deel van – de voorwaardelijk opgelegde straf.’ De wetgever merkt evenwel expliciet op dat het recidive-

⁴³ *Kamerstukken II* 2002/03, 28 484, nr. 7, p. 27.

⁴⁴ Uit HR 19 oktober 2021, ECLI:NL:HR:2021:1562 volgt dat dit in de kwalificatie tot uitdrukking dient te worden gebracht door daarin de zinssnede op te nemen ‘terwijl tijdens het plegen van dit misdrijf nog geen vijf jaren zijn verlopen sedert een vroegere veroordeling van de schuldige tot een gevangenisstraf wegens een daaraan soortgelijk misdrijf in kracht van gewijsde is gegaan.’

⁴⁵ *Kamerstukken II* 2002/03, 28 484, nr. 5, p. 7.

⁴⁶ idem

⁴⁷ Kaderbesluit 2008/675/JBZ van de Raad van Europa van 24 juli 2008, bij wet van 20 mei 2010, *Stb.* 2010, 200 (inwtr. 1 juli 2010).

⁴⁸ Hof Den Haag 13 februari 2018, ECLI:NL:GHDHA:2018:390.

element in een deel van deze gevallen door een vordering tot tenuitvoerlegging van de voorwaardelijk opgelegde straf voldoende bij de strafoplegging tot uitdrukking kunnen worden gebracht.⁴⁹ De regeling laat daarvoor ruimte, omdat artikel 43a Sr aangeeft dat de straf kán worden verhoogd.

De algemene recidiveregeling is niet van toepassing op een vroegere veroordeling tot een andere straf dan gevangenisstraf, zoals jeugddetentie.⁵⁰

2.3.6 Vermelding van recidive in de tenlastelegging en bewijs door middel van wettige bewijsmiddelen

De algemene recidivebepaling kan blijkens een uitspraak van de Hoge Raad van 25 september 2012 bij de strafoplegging slechts in aanmerking worden genomen indien zij – zo nodig op voet van een wijziging van de tenlastelegging ingevolge artikel 312 Sv – aan de verdachte is tenlastegelegd en door middel van wettige bewijsmiddelen is bewezen.⁵¹ Ook in het conceptwetsvoorstel tot invoering van minimumstraffen voor recidive bij ernstige misdrijven wordt opgemerkt dat de recidive telkens in de tenlastelegging moet worden vermeld.⁵² Deze toepassingsvoorwaarden golden ook al onder de oude recidiveregeling en ten aanzien van de bijzondere recidivebepalingen opgenomen in diverse strafbaarstellingen in het Wetboek van Strafrecht.

Formeelrechtelijk gezien betekent dat ten eerste dat de recidive ten laste dient te worden gelegd. Over de ratio van deze bepaling laat advocaat-generaal Vellinga zich uit in zijn conclusie voor het hiervoor genoemde arrest van de Hoge Raad. Hij wijst in dat verband op het belang van een behoorlijke procesorde en in het bijzonder het daarin besloten liggende beginsel van hoor en wederhoor en betoogt dat het gewenst is dat een strafverzwarende omstandigheid aan de verdachte ten laste wordt gelegd zodat het voor de verdachte duidelijk is wat hem te wachten staat en hij zich daarover tijdens de terechtzitting kan uitlaten. In zijn ogen kan van de verdachte moeilijk worden verlangd dat hij zich steeds, in daarvoor in zijn ogen (mogelijk) in aanmerking komende gevallen over de toepasselijkheid van artikel 43a Sr, uitlaat, ook als noch het openbaar ministerie, noch de rechter te kennen heeft gegeven artikel 43a Sr van toepassing te achten. ‘Van de verdachte mag immers niet worden verlangd dat hij zijn eigen glazen ingooit door het openbaar ministerie of de rechter op het idee te brengen van verhoging van de maximaal op te leggen straf’, aldus Vellinga.

Ten tweede impliceert deze eis – zoals ook advocaat-generaal Aben betoogde – dat de bewezenverklaarde recidive moet worden gestaafd door één of meer wettige bewijsmiddelen.⁵³

⁴⁹ *Kamerstukken II* 2002/03, 28 484, nr. 5, p. 8.

⁵⁰ HR 21 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1099 en HR 21 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:467.

⁵¹ HR 25 september 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX6916, r.o. 3.6.

⁵² *Kamerstukken II* 2011/12, 33 151, nr. 3, p. 4.

⁵³ Conclusie A-G Aben voor HR 30 maart 2010, ECLI:NL:HR:BK5616.

2.3.7 De algemene recidiveregeling in de praktijk

Uit de schaarse literatuur over dit onderwerp valt af te leiden dat de algemene recidiveregeling niet vaak wordt toegepast. Als redenen worden hiervoor aangevoerd dat de rechter enerzijds zelden de gewone strafmaxima bereikt en anderzijds omdat het strafblad van een verdachte ook zonder aparte recidiveregeling kan doorwerken in de strafmaat. Struijk wijst er bovendien op dat de preventie van recidive weliswaar een belangrijk strafdoel is, maar dat het niet de enige en wellicht zelfs niet de doorslaggevende factor is in de straffoemeting.⁵⁴ Voor de rechter (en evenzo voor de officier van justitie die de toepassing van artikel 43a Sr dient te vorderen) kunnen en mogen andere overwegingen, zoals overwegingen van subsidiariteit, maken dat geen toepassing wordt gegeven aan artikel 43a Sr.

2.4 Bijzondere recidivebepalingen

Hoewel in het kader van dit onderzoek minder relevant, wordt in deze paragraaf kort ingegaan op de bijzondere recidiveregelingen in het Wetboek van Strafrecht en bijzondere wetgeving. Een aantal overtredingen en minder ernstige (commune) misdrijven kennen een afzonderlijke recidiveregeling.⁵⁵ De regeling is weinig consistent te noemen.⁵⁶ Sommige van deze bepalingen maken het mogelijk om de straf met een derde te verhogen (art. 184 en 314 Sr). De toegevoegde waarde van de bijzondere recidivebepalingen is in dat geval dat de strafverhoging ook mogelijk is in geval van het opleggen van andere straffen dan gevangenisstraf of hechtenis. Het laat bovendien ruimte om de bijzondere recidiveregeling ook toe te passen bij het hebben voldaan aan een aangeboden transactie of een opgelegde strafbeschikking.⁵⁷ Andere bijzondere recidivebepalingen maken het mogelijk om een hechtenis van een bepaalde duur of een geldboete van een bepaalde hoogte op te leggen of om een bijkomende straf op te leggen (bijvoorbeeld ontzetting van uitoefening van een beroep). Deze bepalingen hebben daarmee een andere werking dan de strafverhogende werking van artikel 43a Sr.⁵⁸ De recidive van een bijzondere recidiveregeling kan cumuleren met de algemene recidiveregeling. In dat geval kunnen beide worden toegepast. Wanneer op grond van de bijzondere recidiveregeling bijvoorbeeld ontzetting uit het beroep mogelijk is, is daarnaast verhoging van de gevangenisstraf of hechtenis mogelijk.⁵⁹

Voor wat betreft recidiveregelingen in bijzondere wetgeving valt tot slot te wijzen op de recidiveregeling voor ernstige verkeersdelicten (artikel 123b Wegenverkeerswet 1994) inhoudende – kort gezegd – dat de bestuurder van een motorvoertuig zijn rijbewijs verliest als hij zich na een eerdere strafrechtelijke veroordeling wegens rijden onder invloed of het

⁵⁴ Struijk 2012, a.w., par. 8.

⁵⁵ Zie artt. 132 lid 3, 184 lid 4, 271 lid 3, 314 lid 2, 424 lid 2, 426 lid 2, 436 lid 3, 439 lid 2, 449 lid 2 en 471 lid 2 Sr.

⁵⁶ Zie voor kritiek op het weinig systematische karakter van de bijzondere recidivebepalingen De Hullu 2003, p. 33-34.

⁵⁷ HR 1 maart 1966, *NJ* 1966, 375 en Struijk 2012, a.w. par. 3 (onderaan).

⁵⁸ Zie ook S. Meijer, 'Commentaar op artikel 43a Sr', in: C.P.M. Cleiren, J.H. Crijns, M.J. Dubelaar en M.J.M. Verpalen, *Tekst & Commentaar Strafrecht*, 2023 (online), aant. 2b.

⁵⁹ S. Meijer, 'Commentaar op artikel 43a Sr', in: C.P.M. Cleiren, J.H. Crijns, M.J. Dubelaar en M.J.M. Verpalen, *Tekst & Commentaar Strafrecht*, 2023 (online), aant. 5c.

weigeren mee te werken aan een adem- of bloedonderzoek binnen vijf jaar opnieuw schuldig maakt aan deze delicten.⁶⁰

2.5 Recidive buiten de algemene recidiveregeling

2.5.1 Inleiding

In het Wetboek van Strafrecht ontbreekt een stelsel van algemene strafverhogende omstandigheden, maar het staat de rechter vrij om recidive te betrekken in de strafmaat, zonder toepassing te geven aan de algemene recidiveregeling. Dat iemand eerder is veroordeeld voor soortgelijke misdrijven en in herhaling is gevallen van dat gedrag, geeft – zo wordt algemeen aangenomen – invulling aan de straftoemingsfactor van de persoon van de verdachte.⁶¹

Problematisch is evenwel dat door het ontbreken van enige wettelijke bepaling, een eenduidige uitleg ten aanzien van recidive ontbreekt. Op vragen als in hoeverre en hoe herhaling van invloed is op de straftoemeting geeft het wetboek geen antwoord. De Hullu vat deze term ruim op en verstaat daaronder ‘het in de loop van niet al te lange tijd begaan van meerdere strafbare feiten, al dan niet onderbroken door justitiële interventies’. Het gaat in zijn opvatting dus ‘om meer dan het opnieuw begaan van een strafbaar feit na een eerdere onherroepelijke veroordeling’.⁶²

Ook rijst de vraag of de strafrechter bij het meewegen van recidive bij de strafoplegging slechts moet kijken naar de recidive in de periode *voorafgaand aan de pleegdatum* van het feit dat de onderliggende zaak betreft of naar alle recidive *voorafgaand aan de behandeling* van de onderliggende zaak? Hetgeen is voorgevallen in de periode tussen de pleegdatum en de behandeling van de nieuwe zaak kan immers ook worden beschouwd als ‘nieuwe incidenten’, niet zijnde ‘recidive’. En als deze ‘nieuwe incidenten’ dan niet vallen onder de noemer ‘recidive’, is het de vraag in hoeverre deze los daarvan (ook) een rol kunnen spelen bij de strafoplegging.⁶³ Datzelfde kan men zich afvragen aangaande openstaande zaken,⁶⁴ zaken die zijn geëindigd in een sepot⁶⁵ en (het risico op) toekomstige recidive.⁶⁶

Anders dan bij de algemene recidiveregeling van artikel 43a Sr geldt voor gevallen die buiten deze regeling vallen geen specifieke wettelijke verjaringstermijn. De wijze waarop de rechter c.q. de officier van justitie de recidive dient mee te wegen wordt enkel nader genormeerd door de LOVS-oriëntatiepunten c.q. de OM-strafvorderingsrichtlijnen. Beide straftoemingskaders worden hieronder toegelicht.

⁶⁰ Wet van 24 oktober 2008 tot wijziging van de Wegenverkeerswet 1994 in verband met de invoering van een recidiveregeling voor ernstige verkeersdelicten, *Stb.* 2008, 433, zoals gewijzigd per 1 juni 2011 en uitgebreid voor – kort gezegd – rijden onder invloed van drugs per 1 juli 2017 (*Stb.* 2014, 375).

⁶¹ P.M. Schuyt, *Verantwoorde straftoemeting*, Deventer: Kluwer 2010, p. 281.

⁶² Zoals in de oude recidiveregeling van artikel 421-423 (oud) Sr was bepaald.

⁶³ Uit de analyse van de vonnissen blijkt dat het voorkomt dat in de strafmotivering wordt opgenomen dat dit aspect een rol speelt bij de strafoplegging, zie daarvoor paragraaf 4.3.2.2.

⁶⁴ Zaken die nog niet zijn afgedaan of die in hoger beroep dienen. Deze vallen bijvoorbeeld onder de definitie van ‘recidive’ in de WODC-Recidivemonitor.

⁶⁵ In het bijzonder beleidssepots, die bijvoorbeeld vallen onder de definitie van ‘recidive’ in de WODC-Recidivemonitor.

⁶⁶ Het is vaste rechtspraak van de Hoge Raad dat het de strafrechter vrijstaat om in aanmerking te nemen hetgeen in redelijkheid is te verwachten met betrekking tot het toekomstig gedrag van de verdachte (HR 16 juni 1987, *NJ* 1988/320).

2.5.2 Rechtspraak

Het is vaste rechtspraak dat de rechter in bepaalde gevallen ten nadele van de verdachte bij de strafoplegging rekening mag houden met een niet ten laste gelegd strafbaar feit. In de jurisprudentie worden drie situaties onderscheiden. Deze situaties zijn in het arrest van de Hoge Raad van 26 oktober 2010 als volgt samengevat en nadien herhaald in de rechtspraak:

‘Het staat de rechter op zichzelf vrij om bij de strafoplegging rekening te houden met een niet tenlastegelegd feit:

- wanneer het gaat om een ad informandum gevoegd feit en – in een geval als het onderhavige waarin de verdachte ter terechtzitting is verschenen – op grond van de door de verdachte ten overstaan van de rechter die de straf oplegt gedane erkenning, aannemelijk is geworden dat hij dat feit heeft begaan en ervan mag worden uitgegaan dat het openbaar ministerie geen strafvervolgning terzake van dat feit zal instellen, of;
- wanneer dit feit kan worden aangemerkt als een omstandigheid waaronder het bewezenverklarde is begaan, dan wel;
- wanneer de verdachte voor dit feit onherroepelijk is veroordeeld en de vermelding van dit feit dient ter nadere uitwerking van de persoonlijke omstandigheden van de verdachte.’⁶⁷

Uit het arrest van de Hoge Raad van 19 september 2017 volgt bovendien dat met een onherroepelijke veroordeling, mede gelet op het bepaalde in artikel 78b Sr, wordt gelijkgesteld een onherroepelijke strafbeschikking.⁶⁸ Gelet op deze jurisprudentie lijkt het aannemelijk dat ook het hebben voldaan aan een aangeboden transactie hiermee gelijk kan worden gesteld. Een voor een eerder begaan strafbaar feit opgelegd (voorwaardelijk) sepot lijkt daarentegen niet ten nadele van de verdachte in strafverzwarende zin te kunnen worden meegewogen.⁶⁹

Indien een eerdere onherroepelijke veroordeling of strafbeschikking ten nadele van de verdachte wordt meegewogen, stelt de Hoge Raad eisen aan de motivering van de strafoplegging:

‘2.4.1 Het staat de rechter vrij om bij de strafoplegging rekening te houden met een niet tenlastegelegd feit, onder meer wanneer de verdachte voor dit feit onherroepelijk is veroordeeld en de vermelding van dit feit dient ter nadere uitwerking van de persoonlijke omstandigheden van de verdachte (vgl. HR 26 oktober 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM9968, *NJ* 2010/586). Daarbij wordt, mede gelet op het bepaalde

⁶⁷ HR 19 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2391, *NJ* 2017, 400, m.nt. J.M. Reijntjes; HR 26 oktober 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM9968, *NJ* 2010, 586; HR 2 november 2004, ECLI:NL:HR:2004:AQ8466, *NJ* 2005, 274 m.nt. Sch onder verwijzing naar HR 8 december 1987, *NJ* 1988, 398 m.nt. ThWvV; HR 26 oktober 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM9968, *NJ* 2010, 586.

⁶⁸ HR 19 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2391, *NJ* 2017, 400, m.nt. J.M. Reijntjes, r.o. 2.4.1.

⁶⁹ HR 7 maart 2023, ECLI:NL:HR:2023:339, m.nt. N. Keijzer. Zie ook HR 7 maart 2023, ECLI:NL:HR:2023:340, m.nt. N. Keijzer. Zoals Keijzer opmerkt in zijn annotatie expliciteert de Hoge Raad in het eerstgenoemde arrest niet dat de vermelding van de sepot niet door de beugel kon omdat de sepot geen onherroepelijke veroordelingen waren of dat de reden hiervoor was dat de vermelding in strafverzwarende zin was.

in art. 78b Sr, met een onherroepelijke veroordeling gelijkgesteld een onherroepelijke strafbeschikking.

2.4.2 Indien in zulke gevallen het vermelden van een niet tenlastegelegd – al dan niet soortgelijk – feit aanleiding geeft tot strafverzwaring, dient de veroordeling dan wel strafbeschikking ter zake van dat feit in beginsel onherroepelijk te zijn op het moment dat deze in het vonnis of het arrest bij de strafoplegging in aanmerking wordt genomen. Wanneer evenwel met de vermelding van het niet tenlastegelegde feit bij de strafoplegging in het bijzonder gewicht wordt toegekend aan de omstandigheid dat de verdachte niettegenstaande een eerdere veroordeling of een eerdere strafbeschikking zich opnieuw schuldig heeft gemaakt aan zo een strafbaar feit – bijvoorbeeld doordat in de strafmotivering wordt vermeld dat die veroordeling of die strafbeschikking de verdachte niet heeft weerhouden opnieuw zo een strafbaar feit te begaan – dient de veroordeling of strafbeschikking ter zake van dat niet tenlastegelegde feit reeds onherroepelijk te zijn ten tijde van het begaan van het feit waarop de strafoplegging betrekking heeft.⁷⁰

2.4.3 Indien de rechter in verband met de strafoplegging melding maakt van een niet tenlastegelegd feit mag ervan worden uitgegaan dat die omstandigheid in strafverzwarende zin is betrokken in de strafoplegging. Dit kan anders zijn indien uit de strafmotivering blijkt dat de vermelding van een niet tenlastegelegd feit niet tot strafverzwaring aanleiding heeft gegeven, bijvoorbeeld omdat die vermelding is opgenomen naar aanleiding van hetgeen door de verdediging over de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, waaronder begrepen de justitiële documentatie, is aangevoerd.⁷¹

De Hoge Raad maakt aldus onderscheid tussen gevallen waarin niet ten laste gelegde feiten in strafverzwarende zin worden meegewogen – de veroordeling of strafbeschikking ter zake dat niet ten laste gelegde feit dient in dat geval reeds onherroepelijk te zijn *ten tijde van het begaan van het feit waarop de strafoplegging betrekking heeft* – en situaties waarin niet ten laste gelegde feiten niet strafverzwarend (en wellicht zelfs mitigerend op de strafoplegging) werken.

Samengevat kan worden gesteld dat de werking van recidive ruimer is dan de algemene recidiveregeling doordat de eerdere veroordeling geen gevangenisstraf hoeft te betreffen. Een strafbeschikking wordt met een veroordeling gelijkgesteld. De verhoging is bovendien algemeen en geldt ook voor andere hoofdstraffen dan de gevangenisstraf en hechtenis.

2.5.3 Strafvorderingsrichtlijnen OM en LOVS-oriëntatiepunten

Recidive wordt voorts genormeerd door de strafdorderingsrichtlijnen van het openbaar ministerie en de LOVS-oriëntatiepunten. In de Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen (hierna: de Aanwijzing) van het College van procureurs-generaal wordt bij het

⁷⁰ Idem, r.o. 2.4.2.

⁷¹ Idem, r.o. 2.4.3.

bepalen van de strafeis of de op te leggen sanctie in geval van een strafbeschikking aangesloten bij de algemene recidiveregeling van artikel 43a Sr.⁷² Deze bepaling vormt volgens de Aanwijzing ‘de grondslag voor strafverhoging wanneer ten tijde van het plegen van het nieuwe feit minder dan 5 jaar zijn verlopen na een eerdere veroordeling wegens een soortgelijk misdrijf (43b Sr).’ Zoals uit het voorgaande blijkt, is deze stelling niet geheel correct. Artikel 43a Sr geeft enkel een grondslag voor de strafverhoging in situaties waarin de officier van justitie of rechter het nodig acht het op het betreffende delict gestelde strafmaximum te boven te gaan. De Aanwijzing is op dit punt dus onnodig beperkend.

De recidive kan ingevolge de Aanwijzing zien op onherroepelijke veroordelingen (voor een soortgelijk delict) (ook buitenlandse), een betaalde transactie of een afgedane strafbeschikking (waartegen geen verzet is gedaan) in de vijf jaar voorafgaand aan de datum waarop het nieuwe feit is gepleegd. Het begrip soortgelijk wordt daarbij ruim uitgelegd en heeft niet alleen betrekking op ‘de aard van het delict’, maar ook op ‘de omvang ervan’. Het is niet duidelijk wat met het laatstgenoemde wordt bedoeld. Sepots (zowel technische als beleidsmatige) dienen buiten beschouwing te worden gelaten. De Aanwijzing is op dit punt in lijn met de hiervoor geschetste jurisprudentie van de Hoge Raad.

De Aanwijzing wijst bovendien uitdrukkelijk op het taakstrafverbod en stelt dat moet worden nagegaan of, gelet op artikel 22b, tweede lid, Sr, een kale taakstraf mogelijk is na een eerdere taakstraf voor een soortgelijk misdrijf. Hoewel de Aanwijzing een verjaringstermijn van vijf jaar hanteert, wordt opgemerkt dat ‘recidive ouder dan vijf jaar in de context van de strafzaak *kan* (onze curs.) worden meegewogen bij de beoordeling van de persoon van de dader en het bepalen van de hoogte en de modaliteit van de toe te passen sanctie of strafeis’.

Hoewel in de meeste OM-richtlijnen het uitgangspunt van de sanctie bij recidive wordt vermeld, bevat de Aanwijzing een recidiveregeling in geval een richtlijn niet zelf de recidive regelt of verhogingspercentages vermeldt.⁷³ Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen ‘1x recidive binnen 2-5 jaar’, ‘1x recidive binnen 2 jaar’, ‘meermalen recidive; en ‘veelplegers, zeer actieve veelplegers en stelselmatige daders waarbij de ISD-maatregel niet wordt gevorderd’. Voor eenmalige recidive binnen twee tot vijf jaar geldt een strafverhoging van de sanctie met 50%; voor eenmalige recidive binnen twee jaar geldt eveneens een strafverhoging van de sanctie met 50% en/of (het eisen of opleggen van) de naaste hogere sanctiemodaliteit (‘geldboete > taakstraf > gevangenisstraf’).⁷⁴ Indien daarbij reclasseringsbegeleiding is gewenst, kan een (deels) voorwaardelijke straf worden geëist. In de situatie van meermalen recidive wordt in beginsel gedagvaard en een onvoorwaardelijke straf geëist. Verder kan een strafverhoging van de sanctie met 100% worden geëist en/of het opleggen van de naaste hogere sanctiemodaliteit. In beginsel wordt geen geldboete geëist (en – hoewel dat niet wordt vermeld – ook niet bij strafbeschikking opgelegd) en volgt een taakstraf(eis) alleen bij lichtere delicten. In de situatie van veelplegers, zeer actieve veelplegers en stelselmatige daders waarbij de isd-

⁷² Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen (2019A003) d.d. 1 april 2019, *Stcrt.* 2019, 14890 van het College van procureurs-generaal. In deze aanwijzing worden de algemene uitgangspunten beschreven die het openbaar ministerie hanteert in het gebruik van de strafvorderingsrichtlijnen bij de vervolging van plegers van misdrijven waarop het meerderjarigenstrafrecht wordt toegepast.

⁷³ Aanwijzing, p. 5-6.

⁷⁴ Zie ook bijlage 2 van de Aanwijzing die een tabel bevat voor het berekenen van de naaste hogere sanctie bij recidive in de richtlijnen.

maatregel niet wordt gevorderd schrijft de regeling voor dat wordt gedagvaard en dat een onvoorwaardelijke straf wordt geëist. De (te eisen) straf dient minimaal 100% hoger te zijn dan het uitgangspunt in de toepasselijke richtlijn met als ondergrens een maand gevangenisstraf. Indien sprake is van recidive bij strafbare feiten waarop een gevangenisstraf van acht jaar of meer als strafmaximum is bepaald en waarbij een ernstige inbreuk is gemaakt op de lichamelijke integriteit van het slachtoffer schrijft de Aanwijzing voor dat bij het bepalen van de strafeis hoofdzakelijk vergelding en generale preventie als strafdoel een rol speelt. Als uitgangspunt geldt dan een verhoging van 100% van de straf in de toepasselijke richtlijn. Ter toelichting wordt hierover opgemerkt: ‘Deze verhoging is met name gerechtvaardigd, omdat de dader zich blijkbaar niets gelegen laat aan de lichamelijke integriteit van een ander en de eerdere normstellende veroordeling.’

In de LOVS-oriëntatiepunten worden ‘recidive’ en ‘veelvuldige recidive’ bij de diverse oriëntatiepunten voor straftoemeting als (algemene) strafvermeerderende factor vermeld. Onder recidive wordt in deze gevallen volgens de toelichting telkens recidive ter zake van soortgelijke strafbare feiten verstaan, zonder dat nader wordt bepaald wat daaronder moet worden verstaan. Overigens wordt recidive ook bij andere oriëntatiepunten als strafvermeerderende/strafverhogende factor genoemd, zonder dat deze uitleg eraan wordt gegeven.⁷⁵ Bij sommige oriëntatiepunten wordt aan de recidive een expliciet gevolg voor de straftoemeting verbonden. Zo wordt bijvoorbeeld bepaald dat bij soortgelijke recidive ‘in de regel een onvoorwaardelijke gevangenisstraf het vertrekpunt van denken’ zal zijn (oriëntatiepunt 248b Sr, ontucht met een minderjarige tegen betaling), dat bij ‘een eerdere veroordeling voor mensenhandel [...] de in het oriëntatiepunt genoemde straf [kan] worden verhoogd met 50% tot 100%’.

Ten aanzien van de verjaringstermijn van recidive wordt doorgaans niets bepaald, maar dat ligt anders bij de oriëntatiepunten voor artikel 8 WVV 1994 (rijden onder invloed): ‘Relevante recidive binnen vijf jaar, waarbij sprake is van een onherroepelijke veroordeling of een onherroepelijke strafbeschikking voor een soortgelijk feit, heeft eveneens toepassing van de naast hogere schaal tot gevolg’ en in geval van meervoudige recidive volgt in elk geval een onvoorwaardelijke rijontzegging. De oriëntatiepunten lijken ook te impliceren dat strafverhoging mogelijk is zonder dat de veroordeelde onherroepelijk is veroordeeld. Zo wordt ten aanzien van het oriëntatiepunt ter zake artikel 2 onder A Opiumwet (in- en uitvoer harddrugs) bepaald dat ‘recidive, althans een zodanig reispatroon dat herhaling voldoende aannemelijk is’ vermeld als factor die een bijzondere rol kan spelen bij de straftoemeting. Dat lijkt haaks te staan op de hiervoor uiteengezette jurisprudentie van de Hoge Raad ten aanzien van recidive. Tot slot vormt enkel het gevaar van recidive (of: herhalingsgevaar) een strafvermeerderende factor bij enkele oriëntatiepunten.

2.6 Conclusie

In dit hoofdstuk is ingegaan op de wijze waarop recidive juridisch is genormeerd. Gebleken is dat recidive een ruim begrip is en dat kan worden onderscheiden tussen algemene recidive in de zin van artikel 43a en 43b Sr, bijzondere recidive in diverse delictsomschrijvingen en

⁷⁵ Zie bijvoorbeeld het oriëntatiepunt voor het delict verkrachting.

recidive die buiten het voorgaande valt en die de rechter als een van de vele straftoemingsfactoren kan meewegen bij het bepalen van de strafmaat. Met de regeling in artikel 43a en 43b Sr heeft de wetgever gekozen voor een algemene regeling van recidive. De term ‘algemene’ moet in dit kader worden gezien in het licht van de oude recidiveregeling van de artikelen 421-422 Sr die was beperkt tot een beperkt aantal misdrijven. De algemene recidiveregeling heeft algemene toepassing op alle misdrijven. Tegelijkertijd kan de term mogelijk verwarring wekken, omdat de algemene recidiveregeling enkel ziet op gevallen waarin de bandbreedte voor de straftoemeting dient te worden verruimd. Dat kan echter slechts onder bepaalde voorwaarden (beperking tot soortgelijk misdrijf, verjaringstermijn van vijf jaar, beperking tot eerder opgelegde, onherroepelijke vrijheidsstraffen). Het Wetboek van Strafrecht kent, buiten de algemene recidivebepaling van artikel 43a en 43b Sr, geen nadere regeling van recidive als straftoemingsfactor. Recidive als straftoemingsfactor is ruimer dan de algemene recidiveregeling doordat de eerdere veroordeling geen vrijheidsstraf hoeft te betreffen, wat wel het geval is bij artikel 43a en 43b Sr. Bij de beoordeling van recidive kunnen bovendien strafbeschikkingen worden betrokken, wat ook niet het geval is bij artikel 43a en 43b Sr. De verhoging is bovendien algemeen en geldt ook voor andere hoofdstraffen. Tot slot ontbreekt een wettelijke verjaringstermijn.

De wijze waarop de rechter met recidive dient om te gaan wordt voorts in belangrijke mate genormeerd door de rechtspraak en de LOVS-oriëntatiepunten. Uit de rechtspraak van de Hoge Raad volgt dat het de rechter vrijstaat om bij de strafoplegging rekening te houden met een niet tenlastegelegd feit i) wanneer het – kort gezegd – gaat om een ad informandum gevoegd feit en de verdachte dit feit op de zitting heeft erkend, ii) wanneer dit feit kan worden aangemerkt als een omstandigheid waaronder het bewezenverklaarde is begaan, dan wel iii) wanneer de verdachte voor dit feit onherroepelijk is veroordeeld en de vermelding van dit feit dient ter nadere uitwerking van de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Uit de rechtspraak volgt voorts dat wanneer de rechter niet ten laste gelegde feiten in strafverzwarende zin wil meewegen de veroordeling of strafbeschikking ter zake dat niet ten laste gelegde feit onherroepelijk dient te zijn ten tijde van het begaan van het feit waarop de strafoplegging betrekking heeft.

Ten aanzien van de algemene recidiveregeling is verder in de rechtspraak bepaald dat de recidive in de tenlastelegging dient te worden vermeld en door middel van wettige bewijsmiddelen moet worden bewezen.

3. Analyse van jurisprudentie

3.1 Inleiding

Voor dit deel van het onderzoek hebben wij gebruik gemaakt van vonnissen van rechtspraak.nl. De vonnissen zijn vastgelegd in eigen databases die wij zelf ten behoeve van dit onderzoek hebben aangelegd in Atlas.ti voor de kwalitatieve analyse en in Excel en SPSS voor de kwantitatieve analyse.

In dit hoofdstuk beantwoorden wij aan de hand van een kwalitatieve en kwantitatieve analyse van de door ons geselecteerde vonnissen de volgende deelvragen:

5. In hoeverre verwijst de rechter in zijn motivatie naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf?
6. In hoeverre verwijst de rechter in zijn motivatie naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van de strafmaat?
7. In hoeverre gaan rechters over tot strafvermeerdering bij veroordeling van ~~de eerste keer, tweede keer, derde keer of vaker~~ recidivisten in vergelijking met die van first offenders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?
8. Wat is het verschil bij recidivisten van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven ten opzichte van first offenders ten aanzien van:
 - a. in welke hoofdcategorie(en) (vrijheidsbeperkende maatregelen, onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen, taakstraffen, voorwaardelijke vrijheidsstraffen en boetes) waarin de opgelegde straf valt;
 - b. de gemiddelde, mediane en modale straf uitgedrukt in sanctiepunten;
 - c. In hoeverre zijn hierbij verschillen waarneembaar tussen eerste, tweede en derde keer recidive?
9. Indien zwaardere of uitgebreidere straffen worden opgelegd aan ~~eerste keer, tweede keer, derde keer of vaker~~ recidivisten:
 - a. waar bestaat de strafvermeerdering uit?
 - b. in hoeverre leidt dit tot het opleggen van langdurige(r) detentie?
 - c. hoe kan worden begrepen dat zwaardere straffen worden opgelegd?

Te zien valt dat we bij deelvraag 7 en 9 een stukje van de deelvragen hebben doorgehaald dat ziet op het verschil tussen eerste, tweede, derde of vaker recidive. Het bleek namelijk niet goed mogelijk om deze informatie uit de uitspraken te halen. Over het algemeen wordt in vonnissen aangegeven dat er sprake is van recidive, en soms blijkt ook dat het om meer dan één geval gaat ('verdachte heeft een lang strafblad'), maar de uitspraken bevatten niet voldoende informatie om dit goed concreet te kunnen maken. Daarom volstaan wij in dit hoofdstuk met het onderscheid tussen first offenders en recidivisten, waarbij de lezer in het achterhoofd dient te houden dat dit kan gaan om enkelvoudige of meervoudige recidive. In de hoofdstukken waar de dossieranalyse en de focusgroepen worden besproken wordt wel ingegaan op verschillen tussen eerste, tweede, derde of vaker recidive.

3.2 Resultaten kwalitatieve analyse

We beginnen de kwalitatieve analyse met de vraag in hoeverre de rechter in de strafmotivering verwijst naar speciale en algemene recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf (deelvraag 5). Zoals eerder opgemerkt worden deze termen niet vermeld in de vonnissen. Strafrechters gebruiken over het algemeen de termen andersoortige en gelijksoortige recidive. In onderstaande uitspraak werd bijvoorbeeld benadrukt dat de verdachte weliswaar een strafblad heeft, maar dat dit gaat over een ‘andersoortig feit’:

‘Na bestudering van het strafblad van de verdachte stelt de rechtbank vast dat verdachte in het verleden eerder is veroordeeld tot een onherroepelijke straf, maar voor een andersoortig feit.’ ECLI:NL:RBGEL:2022:3572

In andere gevallen wordt niet gezegd dat de recidive andersoortig is, maar juist dat er geen sprake is van gelijksoortige, of soortgelijke strafbare feiten, wat impliceert dat de recidive andersoortig is:

‘De rechtbank heeft acht geslagen op een uittreksel uit de justitiële documentatie van 10 december 2019, waaruit blijkt dat de verdachte eerder is veroordeeld, maar niet voor soortgelijke strafbare feiten.’ ECLI:NL:RBROT:2020:1480

In veel gevallen blijft het onduidelijk wat rechters precies bedoelen met andersoortige en gelijksoortige feiten. Op dit vlak bieden de focusgroepen aanknopingspunten en weten we dat zij als gelijksoortige recidive doorgaans andere geweldsdelicten zien, en dat zij het andersoortige feiten, of algemene recidive noemen wanneer er sprake is van andere delicten dan geweldsdelicten.

Ook kwam het voor dat in het vonnis werd aangegeven wat het strafbare feit, of de strafbare feiten precies waren geweest waarvoor de verdachte eerder werd veroordeeld. In zulke gevallen hebben wij dezelfde logica gehanteerd als die in de focusgroepen naar voren werd gebracht. Wanneer er sprake was van een eerder geweldsdelict hebben wij dit als gelijksoortige recidive gecodeerd, en in alle andere gevallen als andersoortige recidive. Onderstaand voorbeeld van een man die terechtstaat voor zware mishandeling hebben wij bijvoorbeeld gecodeerd als andersoortige recidive:

‘De rechtbank heeft ten aanzien van de persoon van verdachte kennis genomen van het op zijn naam gestelde Uittreksel Justitiële documentatie van 5 oktober 2021. Hieruit blijkt dat verdachte een beperkt strafblad heeft. In 2017 heeft hij voor de diefstal van een fiets 24 uren werkstraf gekregen als transactievoorwaarde.’ ECLI:NL:RBOVE:2021:4764

In veel gevallen gaf het vonnis aan dat verdachte niet veroordeeld was voor soortgelijke feiten, maar wel voor andersoortige feiten, of dat de verdachte wel een strafblad had. Het kwam echter ook voor dat in het vonnis alleen werd aangegeven dat de verdachte niet is veroordeeld voor

soortgelijke feiten. In zulke gevallen is het niet helemaal duidelijk of hier nu sprake is van andersoortige recidive of van een first offender. Wij hebben zulke gevallen als first offender gecodeerd. De analyse van de uitspraken gaf namelijk de indruk dat rechters in zulke gevallen de verdachte niet als recidivist beschouwen.

Vervolgens hebben wij onderzocht in hoeverre strafrechters in de onderbouwing van het type opgelegde straf en de zwaarte van de straf verwijzen naar de andersoortige of gelijksoortige recidive van de verdachte (deelvraag 6). Opvallend bij deze analyse is allereerst dat er over het algemeen niet goed gemotiveerd wordt in de vonnissen. Men legt wel uit (maar ook niet altijd) welke aspecten zijn meegewogen, maar men legt niet uit *hoe* deze aspecten precies hebben meegewogen, en al helemaal niet hoe zwaar deze meewegen. Hoe zwaar recidive precies meeweegt is daarom meestal niet goed na te gaan omdat dit verpakt is in een samenstel van meerdere factoren die tot strafverhoging dan wel strafverlaging leiden. Wat vaak gebeurt is dat de motivering aanvangt met een standaardformulering van deze strekking:

‘Bij de bepaling van de straf heeft de rechtbank rekening gehouden met de aard en de ernst van het bewezen en strafbaar verklaarde, de omstandigheden waaronder dit is begaan, de persoon van verdachte zoals deze naar voren is gekomen uit het onderzoek ter terechtzitting, het uittreksel uit de justitiële documentatie, alsmede de vordering van de officier van justitie en het pleidooi van de verdediging. De rechtbank heeft in het bijzonder het volgende in aanmerking genomen.’ ECLI:NL:RBNNE:2022:3731

Hieruit blijkt dus dat de rechter in de bepaling van de straf rekening heeft gehouden met de aan- of afwezigheid van recidive zoals dit naar voren kwam in de justitiële documentatie en de terechtzitting. Vervolgens wordt echter in het vervolg van de motivering niet duidelijk *hoe* dit heeft meegewogen. In veel gevallen wordt er daarna niets meer over het strafblad gezegd maar wordt er vooral ingegaan op de ernst van het feit. Dit gebeurde bijvoorbeeld ook in de volgende zaak. Eerst merkt de rechtbank in algemene zin op welke aspecten worden meegewogen:

‘De straf die aan de verdachte wordt opgelegd, is gegrond op de ernst van het feit, de omstandigheden waaronder het feit is begaan en de persoon en de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Daarbij wordt in het bijzonder het volgende in aanmerking genomen.’

Vervolgens wordt uitgebreid uitgelegd waarom het een zeer ernstig feit is dat de verdachte heeft gepleegd:

‘De verdachte heeft zich schuldig gemaakt aan brandstichting in zijn woning op de eerste verdieping. Het slachtoffer, dat woonachtig was op de tweede verdieping, is door de brand op een afschuwelijke wijze om het leven gekomen en de verdachte heeft het nog jonge slachtoffer hiermee het meest fundamentele recht waarover de mens beschikt ontnomen: het recht op leven. De verdachte heeft met zijn daad onherstelbaar leed toegebracht aan de nabestaanden, zoals ook bleek uit de verklaringen ter zitting van de ouders en de zus van het slachtoffer. Het valt te verwachten dat zij nog lange tijd, zo

niet de rest van hun leven, geconfronteerd zullen blijven met de afschuwelijke gevolgen van het handelen van de verdachte. Door de brand is niet alleen het slachtoffer om het leven gekomen, maar is ook levensgevaar veroorzaakt voor de bewoners van de omliggende woningen en voor de bezoekers en eigenaren/werknemers van omliggende winkels. De brand vond midden op de dag plaats op een zaterdag, wanneer veel mensen thuis zijn of juist winkels bezoeken. Een grote groep mensen is dientengevolge ongewild geconfronteerd met en heeft getuige moeten zijn van de brand en van de gruwelijke dood van het slachtoffer. Dit soort feiten veroorzaken gevoelens van angst, onrust en onveiligheid in de samenleving. Ook hier geldt dat de betreffende getuigen verder zullen moeten leven met hetgeen zij die dag hebben moeten waarnemen. Ten slotte heeft de verdachte met zijn handelen grote financiële schade veroorzaakt.’

Vervolgens wordt kort uitgelegd dat de verdachte een strafblad heeft, maar niet voor soortgelijke feiten is veroordeeld. In de slotconclusie van de rechtbank wordt hier vervolgens niet meer op teruggekomen:

‘Gelet op hetgeen de rechtbank hierboven heeft overwogen, komt zij tot de volgende conclusies. Gezien de ernst van het feit kan niet anders worden gereageerd dan met het opleggen van een langdurige gevangenisstraf. Bij de bepaling van de duur daarvan heeft de rechtbank acht geslagen op straffen die in soortgelijke zaken plegen te worden opgelegd. Voorts overweegt de rechtbank dat het met na te melden strafoplegging beoogt de strafdoelen te dienen van vergelding en genoegdoening – gelet op wat het slachtoffer en zijn nabestaanden is aangedaan – evenals die van algemene en speciale preventie. Alles afwegend acht de rechtbank de hierna te noemen straf passend en geboden.’ ECLI:NL:RBROT:2020:3181

Het wordt uit de motivering dus niet duidelijk of het strafblad van de verdachte in strafverzwarende zin heeft meegewogen. De rechtbank geeft wel aan dat er acht op geslagen is, maar er wordt niet gezegd dat dit wel of niet tot strafvermeerdering heeft geleid. Gezien de lijn van de jurisprudentie van de Hoge Raad zoals in hoofdstuk 2 beschreven – dat indien de rechter in verband met de strafoplegging melding maakt van een niet ten laste gelegd feit, ervan mag worden uitgegaan dat die omstandigheid in strafverzwarende zin is betrokken in de strafoplegging – is het waarschijnlijk dat dit het geval is. Voorstelbaar is echter ook dat gezien de ernst van het delict de recidive in het onderhavige geval onvoldoende gewicht in de schaal heeft gelegd om apart te worden benoemd.

Gelukkig zijn er ook genoeg gevallen waarbij de rechter wel expliciet aangeeft op wat voor manier het strafblad meeweegt. Deze gevallen worden goed geïllustreerd door de volgende casus waarbij een verdachte terechtstaat voor diefstal met geweld:

‘De rechtbank heeft acht geslagen op een uittreksel uit de justitiële documentatie van 3 maart 2021, waaruit blijkt dat de verdachte eerder is veroordeeld voor soortgelijke strafbare feiten. Op 4 februari 2016 is hij door de meervoudige strafkamer van deze rechtbank veroordeeld voor het medeplegen van een poging doodslag. Het strafblad van

de verdachte zal dan ook in zijn nadeel meewegen bij de strafoplegging.’
ECLI:NL:RBROT:2021:3564

In de meeste gevallen blijft het bij een summiere uitleg dat de rechtbank het strafblad in strafverzwarende zin heeft meegewogen. Slechts in uitzonderlijke gevallen wordt er aangegeven hoeveel straf er precies bij is opgeteld voor de recidive, of wordt er op een andere manier wat meer tekst en uitleg gegeven bij het meewegen van recidive in de strafoplegging, bijvoorbeeld bij het bepalen van het soort straf:

‘De rechtbank vindt het daarbij bepaald verontrustend dat dit blijktens zijn justitiële documentatie niet de eerste keer is dat verdachte veroordeeld wordt voor het plegen van geweld en vindt het nog verontrustender dat de verdachte kennelijk zo makkelijk te porren is voor het plegen van strafbare feiten. Naar het oordeel van de rechtbank kan niet met een andere straf worden volstaan dan met een onvoorwaardelijke gevangenisstraf.’ ECLI:NL:RBLIM:2022:7798

Overigens is het ook interessant dat rechters in hun motivering richting first offenders vaak aangeven dat het feit dat zij nog geen strafblad hebben, meeweegt in strafmatigende zin. Ook in zulke gevallen wordt over het algemeen niet gekwantificeerd tot hoeveel strafvermindering dit exact leidt. Wel wordt dit soms aangegrepen om bijvoorbeeld een deel van de gevangenisstraf voorwaardelijk op te leggen. Men houdt dan met andere woorden rekening met de modaliteit van straf die wordt opgelegd:

‘De rechtbank heeft bij haar beslissing over de strafsoort en de hoogte van de straf aansluiting gezocht bij de oriëntatiepunten van het Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht. De oriëntatiepunten dienen als richtlijn voor de straftoemeting. Oriëntatiepunt voor het opzettelijk toebrengen van zeer zwaar lichamelijk letsel zonder gebruik van een wapen, is een onvoorwaardelijke gevangenisstraf voor de duur van 8 maanden. Er is sprake van zeer zwaar lichamelijk letsel omdat [slachtoffer] blijvend letsel heeft opgelopen aan zijn linkeroog.

Kijkend naar de persoon van verdachte, houdt de rechtbank rekening met de omstandigheid dat verdachte zich niet eerder schuldig heeft gemaakt aan enig strafbaar feit. Daarnaast is door de reclassering een rapport opgemaakt waaruit blijkt dat verdachte zijn leven goed op orde heeft. Het door verdachte gepleegde strafbare feit moet, gelet op de persoon van verdachte, kennelijk worden gezien als een misstap. (..) Anders dan de verdediging is de rechtbank van oordeel dat een werkstraf geen recht doet aan de ernst van het feit. De ernst van het feit, de levenslange gevolgen die [slachtoffer] daarvan ondervindt en de LOVS-richtlijn, rechtvaardigen het opleggen van een deels onvoorwaardelijke gevangenisstraf. In de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, ziet de rechtbank onvoldoende aanleiding om een lagere gevangenisstraf op te leggen dan de LOVS-richtlijn voorschrijft. Wel ziet de rechtbank in het gegeven dat verdachte een blanco strafblad heeft, zich ter zitting bereid heeft getoond de schade van [slachtoffer] te willen vergoeden en in de omstandigheid dat verdachte naar het

oordeel van de rechtbank geen boos opzet had op het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel, maar dat sprake is geweest van voorwaardelijk opzet, aanleiding om een gedeelte van deze gevangenisstraf voorwaardelijk op leggen, waardoor het onvoorwaardelijke gedeelte van de straf iets zal worden beperkt.’ ECLI:NL:RBOBR:2022:1218

De rechtbank legt uiteindelijk een straf op van acht maanden gevangenisstraf conform de LOVS-oriëntatiepunten, waarvan twee maanden voorwaardelijk. Zoals blijkt uit de motivering is de reden voor het voorwaardelijke deel gelegen in de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, waar het blanco strafblad één van de meegewogen aspecten is. Zulke overwegingen zijn we vaker tegengekomen. Bij first offenders wil men in sommige gevallen kiezen voor een andere strafsoort dan onvoorwaardelijke gevangenisstraf omdat het de eerste keer is, of kiezen rechters ervoor om een gedeelte van de opgelegde gevangenisstraf voorwaardelijk te maken.

We hebben ook onderzocht in welke gevallen in het vonnis werd verwezen naar artikel 43a Sr. Dat bleek in de door ons onderzochte uitspraken om vier gevallen te gaan: één keer bij verkrachting en drie keer bij diefstal met geweld. Bij de verkrachtingszaak ging het om een geval waarbij een 60-jarige man een minderjarige gedurende een periode van twee jaar seksueel heeft misbruikt en waarbij de rechtbank in het vonnis het volgende aangeeft:

‘De op te leggen straf is gegrond op de artikelen en 36f, 43a, 56, 57, 195, 242 en 248 van het Wetboek van Strafrecht. (...) De rechtbank heeft gekeken naar het strafblad van verdachte waaruit is gebleken dat hij in 2012 is veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijf jaar voor soortgelijk seksueel misbruik van meerdere jonge vrouwen en minderjarigen. De rechtbank weegt zeer zwaar mee dat het hier gaat om zeer specifieke recidive en rekent het verdachte aan dat hij vlak na zijn vrijlating, na het aflopen van het toezicht van de reclassering, opnieuw zo’n ernstig zedendelict heeft gepleegd. Zoals hiervoor al uitgebreid is overwogen heeft verdachte willens en wetens gedurende een lange periode op geraffineerde wijze misbruik gemaakt van de situatie en van de kwetsbaarheid van het slachtoffer door haar steeds verder weg te trekken van haar ouders, in te werken op haar emoties, haar te isoleren en haar afhankelijk van hem te maken, waarbij zij zelfs bij hem in huis woonde, tot op het punt dat haar wereld alleen nog maar draaide om verdachte en haar persoonlijke ontwikkeling tot jonge vrouw ernstig is verstoord. De rechtbank rekent dit verdachte zwaar aan. Tot slot weegt de rechtbank mee dat verdachte onbeschermd seks heeft gehad met aangeefster, terwijl hij zelf HIV-geïnfecteerd is. Beiden gebruikten geen voorbehoedsmiddelen. De gevolgen van een ander hadden groot kunnen zijn (*sic*).’ ECLI:NL:RBAMS:2021:813

Alles afwegende vindt de rechtbank een gevangenisstraf van vier jaar en zes maanden passend. Opvallend is dat dit niet het strafmaximum is voor verkrachting. Het is daarom niet duidelijk waarom men artikel 43a Sr in deze zaak toepast.

Bij diefstal met geweld werd in drie gevallen naar 43a Sr verwezen. De eerste van die gevallen betrof een man die werd veroordeeld voor acht overvallen op winkels en bedrijven, en één poging tot overval op een persoon in diens garage. De man werd hiervoor – conform de eis van het openbaar ministerie – veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van

zestien jaar. Hierbij heeft men dus duidelijk artikel 43a Sr gebruikt om het wettelijke strafmaximum te kunnen verhogen. Dat recidive in dit geval sterk strafverzwarend is meegewogen wordt vervolgens goed toegelicht:

‘De rechtbank heeft daarbij acht geslagen op het strafblad van verdachte. Hieruit blijkt dat verdachte reeds vele malen eerder onherroepelijk is veroordeeld, ook tot langdurige gevangenisstraffen. De rechtbank volstaat hier met het noemen van de veroordelingen waar meer dan twee jaar gevangenisstraf is opgelegd:

- 2015: zeven jaar gevangenisstraf voor twee gewelddadige woningovervallen;
- 2011: 36 maanden gevangenisstraf voor vijf gevallen van afpersing of diefstal met geweld;
- 2004: acht jaar gevangenisstraf voor het medeplegen van moord;
- 2001: drie jaar gevangenisstraf voor twee diefstallen met bedreiging met geweld en een mishandeling;
- 1993: drie jaar gevangenisstraf voor het medeplegen van een poging tot doodslag, openlijke geweldpleging en bedreiging.

Deze eerdere veroordelingen, telkens voor geweldsfeiten of feiten met een geweldscomponent (hierna tezamen kortweg geweldsdelicten te noemen), weegt de rechtbank in sterke mate in het nadeel van verdachte mee bij de strafoplegging.’
ECLI:NL:RBOBR:2020:1612

Bij het tweede en derde geval waarin artikel 43a Sr werd opgelegd bij diefstal met geweld werden straffen opgelegd van 8,5 respectievelijk negen jaren onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Bij het geval waarbij 8,5 jaar werd opgelegd was sprake van mobiel banditisme en bij het andere geval van een groot aantal woninginbraken. In beide gevallen werd artikel 43a Sr wel vermeld in het vonnis, maar is men niet boven het wettelijke strafmaximum uitgekomen. In beide uitspraken wordt ook niet uitgelegd waarom artikel 43a Sr wordt vermeld, en evenmin of de recidive strafverhogend is meegewogen.

Al met al kunnen we concluderen dat strafrechters doorgaans duidelijk aangeven dat zij acht hebben geslagen op de justitiële documentatie van de verdachte en dat deze is meegewogen in zowel het bepalen van het soort straf als de strafhoogte. Dit is zowel bij first offenders als bij recidivisten het geval. In veel gevallen blijft het helaas bij deze algemene constatering. In een minderheid van de gevallen wordt wel expliciet aangegeven dat de aanwezigheid of afwezigheid van het strafblad strafverzwarend dan wel strafmatigend is meegewogen, of dat men de strafmodaliteit hierop heeft aangepast. Men doet dit dan meestal in relatie tot de straf die gegeven zou worden volgens de LOVS-oriëntatiepunten.

3.3 Resultaten kwantitatieve analyse

In deze paragraaf beantwoorden we deelvragen 7, 8, 9a, en 9b. We gaan na in hoeverre strafrechters overgaan tot strafvermeerdering bij veroordeling van recidivisten in vergelijking met first offenders. Bovendien gaan we na wat de verschillen zijn tussen recidivisten en first offenders ten aanzien van het soort straf dat ze opgelegd krijgen en de gemiddelde, mediane en

modale straf. Mocht blijken dat zwaardere of uitgebreidere straffen worden opgelegd aan recidivisten dan gaan we na waar deze strafvermeerdering uit bestaat en in hoeverre dit leidt tot het opleggen van langdurige(r) detentie. In de vorige paragraaf werd al duidelijk dat het niet mogelijk is gebleken om hierbij een onderscheid te maken tussen eerste, tweede, derde keer en vaker recidive.

We presenteren eerst de resultaten voor alle delictcategorieën tezamen, en vervolgens bespreken we per delictcategorie de resultaten van onze kwantitatieve en kwalitatieve analyses. We sluiten af met een korte tussenconclusie.

In de tabel hieronder beschrijven we voor de overzichtelijkheid nogmaals de geselecteerde uitspraken.

Tabel 3.1 Overzicht van geselecteerde uitspraken

Geweldsdelict	Periode	Hits	Geselecteerde uitspraken
Verkrachting	2020-2022	682	166
Moord	2020-2022	90	4
Doodslag	2018-2022	451	46
Diefstal met geweld	2020-2022	805	299
Openlijke geweldpleging	2018-2022	683	16
Brandstichting	2020-2022	878	136
Zware mishandeling	2020-2022	1107	99
Gekwalificeerde doodslag	2020-2022	377	0
Totaal			766

In onderstaande tabel wordt voor elk van de geselecteerde delicten weergegeven of het ging om een first offender, een recidivist, of dat dit onbekend was. In de meeste gevallen wordt in het vonnis aangegeven of er sprake was van recidive, maar helaas niet in alle gevallen (15%), waardoor het nodig bleek om ook een categorie ‘onbekend’ te onderscheiden.

Tabel 3.2 Vonnissen voor zware geweldsdelicten naar recidive

Geweldsdelict	Recidive			Totaal
	Ja	Nee	Onbekend	
Verkrachting	38 (23%)	97 (58%)	31 (19%)	166 (100%)
Moord	4 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	4 (100%)
Doodslag	24 (52%)	18 (39%)	4 (9%)	46 (100%)
Diefstal met geweld	174 (58%)	90 (30%)	35 (12%)	299 (100%)
Openlijke geweldpleging	10 (63%)	5 (31%)	1 (6%)	16 (100%)
Brandstichting	56 (41%)	58 (43%)	22 (16%)	136 (100%)
Zware Mishandeling	46 (46%)	28 (28%)	25 (25%)	99 (100%)
Totaal	352 (46%)	296 (39%)	118 (15%)	766 (100%)

Uit tabel 3.2 valt ook op te maken dat het aandeel recidivisten per delict verschilt. Zo zijn er verhoudingsgewijs veel first offenders bij verkrachting en juist veel recidivisten bij diefstal met

geweld en zware mishandeling. Dit kan te maken hebben met de aard van het delict maar ook met het gegeven dat rechters wellicht sneller naar een maatregel als tbs grijpen bij recidive van verkrachting.

Vervolgens hebben wij voor de recidivisten aangegeven of er sprake was van andersoortige recidive, gelijksoortige recidive, of wanneer het soort recidive onbekend was. In de laatste kolom van onderstaande tabel valt af te lezen in hoeveel gevallen de rechter verwees naar artikel 43a Sr in een vonnis.

Tabel 3.3 Vonnissen voor zware gewelds en zedenmisdrijven naar type recidive

Geweldsdelict	Andersoortig	Gelijksoortig	Onbekend	43a toegepast
Verkrachting	31	7	0	1
Moord	0	4	0	0
Doodslag	7	17	0	0
Diefstal met geweld	50	106	18	3
Opl. Geweldpleging	1	8	1	0
Brandstichting	20	25	11	0
Zw. Mishandeling	12	32	2	0
Totaal	121	199	32	4

Vervolgens zijn we nagegaan wat voor type hoofdstraf rechters hebben opgelegd in de geselecteerde uitspraken. We onderscheiden hierbij drie typen hoofdstraf: de onvoorwaardelijke gevangenisstraf, de voorwaardelijke gevangenisstraf, en de taakstraf. Formeelrechtelijk is een voorwaardelijke gevangenisstraf geen hoofdstraf als bedoeld in artikel 9 Sr, maar omdat we enkele gevallen tegenkwamen waarbij er ofwel een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf was opgelegd, of waarbij er bijvoorbeeld slechts één dag onvoorwaardelijke gevangenisstraf was opgelegd in combinatie met een lange voorwaardelijke gevangenisstraf, onderscheiden we de voorwaardelijke gevangenisstraf hier wel als hoofdstraf. Wij beschouwen als de ‘hoofdstraf’ de straf met het hoogste aantal sanctiepunten. Wanneer er meerdere typen hoofdstraffen werden opgelegd, keken we voor het bepalen van de hoofdstraf dus naar het type straf met het meeste aantal sanctiepunten.

In onderstaande tabel is te zien dat in 91% van de onderzochte uitspraken de rechter een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf heeft opgelegd als hoofdstraf. We zien ook dat dit percentage bij first offenders iets lager ligt (89%) dan bij recidivisten (92%). Bovendien werden er aan first offenders (9%) verhoudingsgewijs meer taakstraffen als hoofdstraf opgelegd dan aan recidivisten (5%).

Tabel 3.4 Type hoofdstraf bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven naar recidive

Type ‘hoofdstraf’	Recidive			Totaal
	Ja	Nee	Onbekend	
Onvw gevangenisstraf	325 (92%)	264 (89%)	108 (92%)	697 (91%)
Vw gevangenisstraf	11 (3%)	5 (2%)	5 (4%)	21 (3%)
Taakstraf	16 (5%)	27 (9%)	5 (4%)	48 (6%)

Totaal	352 (100%)	296 (100%)	118 (100%)	766 (100%)

Vervolgens hebben we ook gekeken naar het type recidive en de hoofdstraf die hierbij wordt opgelegd. In onderstaande tabel valt af te lezen dat de strafrechter in de door ons onderzochte vonnissen in 94% van de gevallen een onvoorwaardelijke gevangenisstraf heeft opgelegd bij gelijksoortige recidive en in 89% van de gevallen van andersoortige recidive.

Tabel 3.5 Type hoofdstraf bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven naar type recidive

Type 'hoofdstraf'	Andersoortig	Gelijksoortig	Onbekend	Totaal
Onvw gevangenisstraf	108 (89%)	188 (94%)	29 (91%)	325 (92%)
Vw gevangenisstraf	6 (5%)	3 (2%)	2 (6%)	11 (3%)
Taakstraf	7 (6%)	8 (4%)	1 (3%)	16 (5%)
Totaal	121 (100%)	199 (100%)	32 (100%)	352 (100%)

Vervolgens hebben we de sanctiepunten berekend. In tabel 3.6 staan de sanctiepunten weergegeven. Een sanctiepunt staat voor één dag onvoorwaardelijke gevangenisstraf. We zien dat er omgerekend gemiddeld 1.014 dagen gevangenisstraf werd opgelegd aan first offenders, en omgerekend 1.348 dagen aan recidivisten. Dit betekent dat gemiddeld genomen, in de door ons onderzochte vonnissen, recidive bij zware gewelds- en zedenmisdrijven met omgerekend 334 dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf zwaarder werd bestraft. Dat is een verschil van bijna een jaar.

Het gemiddelde is een veel gebruikte centrummaat. Het nadeel van het gemiddelde is echter dat het sterk beïnvloed kan worden door uitschieters naar boven of naar beneden, of door een scheve verdeling. Ook bij de opgelegde straffen in de door ons onderzochte uitspraken is er sprake van uitschieters omhoog en een scheve verdeling, waarbij lage straffen vaker voorkomen dan hele hoge straffen. Daarom rapporteren we hier ook de mediaan en de modus. De mediaan is de middelste waarde van een reeks geordende waarden. Wanneer we alle opgelegde straffen van laag naar hoog sorteren en op een rij zetten, dan is de mediaan dus het getal dat precies in het midden ligt. De modus geeft aan welke straf het meeste voorkomt, het vaakst is opgelegd. We zien dat de gemiddelden sterk worden beïnvloed door een klein aantal zeer hoge straffen, waardoor de mediaan met 720 lager uitpakt dan het gemiddelde. Net als bij het gemiddelde wordt in onderstaande tabel duidelijk dat ook de mediaan en de modus bij recidivisten hoger ligt dan bij first offenders.

Tabel 3.6 Sanctiepunten bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven naar recidive

	Recidive			Totaal
	Ja	Nee	Onbekend	
Gemiddelde	1.348	1.014	1.103	1.181
Mediaan	720	585	585	720
Modus	1.825	405	405	1.825
Minimum	20	20	20	20
Maximum	14.600	14.600	5.820	14.600

Het verschil in sanctiepunten tussen de medianen is met 135 sanctiepunten kleiner dan bij het gemiddelde. Het verschil in de mediane opgelegde straf tussen first offenders en recidivisten is in de door ons onderzochte zaken dus omgerekend 135 dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf, ofwel ongeveer 4,5 maand.

Vervolgens hebben wij ook onderzocht of het gemiddelde aantal sanctiepunten tussen first offenders en recidivisten ook significant van elkaar verschilt. Hiermee gaan we na of de gevonden verschillen op toeval berusten met een statistische toets. We houden hierbij een significantieniveau aan van 5%. Dit wil zeggen dat we met de toets nagaan of de kans dat de verschillen in gemiddelden tussen first offenders en recidivisten op toeval berusten kleiner is dan 5% ($p = 0.05$). Een Mann-Whitney toets⁷⁶ laat zien dat de kans dat het verschil in gemiddeld aantal sanctiepunten tussen first offenders en recidivisten op toeval berust 0,9% is ($U = 58304$, $p = 0.009$). Omdat dit percentage lager ligt dan 5% concluderen wij dat het verschil tussen first offenders en recidivisten niet op toeval berust maar laat zien dat strafrechters in de door ons onderzochte uitspraken recidivisten systematisch zwaarder hebben bestraft dan first offenders.

Op basis van de door ons bestudeerde data kunnen we dus concluderen dat strafrechters in geval van recidive overgaan tot strafvermeerdering. In onderstaande tabel 3.7 is te zien dat gemiddelde, mediaan en modus hoger liggen bij gelijksoortige recidive dan bij andersoortige recidive.

Tabel 3.7 Sanctiepunten bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven naar type recidive

	Andersoortig	Gelijksoortig	Onbekend	Totaal
Gemiddelde	1.068	1.555	1.115	1.181
Mediaan	720	900	439	720
Modus	720	1.460	180	1.825
Minimum	45	20	42	20
Maximum	6.205	10.950	14.600	14.600

De Mann-Whitney toets voor het verschil in gemiddeld aantal sanctiepunten tussen andersoortige recidive en gelijksoortige recidive laat zien dat dit verschil niet significant is ($U = 13431$, $p = 0.08$). Op basis van deze analyse kunnen we dus concluderen dat we niet met voldoende zekerheid kunnen zeggen dat de strafrechter zwaarder straft bij gelijksoortige dan bij andersoortige recidive (want $p = 0.08 > 0.05$).⁷⁷

⁷⁶ Een Mann-Whitney toets is een niet-parametrische toets voor het vergelijken van een (semi-)continue variabele tussen twee onafhankelijke (ongepaarde) groepen. We gebruiken een Mann-Whitney toets en geen t-toets omdat de data scheef verdeeld zijn en een non-parametrische toets in zulke gevallen moet worden gebruikt.

⁷⁷ Zou men in plaats van dubbelzijdig, enkelzijdig toetsen dan zou het verschil wel significant zijn. Dit betekent dat men een significantieniveau van 10% aanhoudt in plaats van 5%. Bij een tweezijdige toets wordt getoetst of er een verschil is tussen twee groepen. Het maakt hierbij niet uit welke richting dat verschil heeft. Een eenzijdige toets kan worden gebruikt wanneer er bepaalde verwachtingen zijn over een bepaalde groep. In dit onderzoek zou een enkelzijdige toets ook te rechtvaardigen zijn, omdat we verwachten dat recidivisten zwaarder worden gestraft dan first offenders en niet andersom. Ook voor het verschil tussen andersoortige en gelijksoortige recidive verwachten we dat gelijksoortige recidive zwaarder wordt bestraft.

3.4 Vergelijking verschillende delictcategorieën

Nu we een algemeen beeld hebben geschetst van hoe de strafrechter omgaat met ernstige gewelds- en zedenmisdrijven en recidive, zoomen we in op de verschillende delicten om te zien wat voor verschillen en overeenkomsten met het hierboven geschetste bredere patroon hier naar voren komen. We schetsen eerst een kwantitatief beeld van het type hoofdstraffen en het aantal sanctiepunten. Omdat de aantallen in een delictcategorie soms gering zijn en vanwege de samenloop tussen de verschillende delicten moeten deze resultaten voorzichtig geïnterpreteerd worden en kunnen hier geen harde conclusies aan worden verbonden. We laten de kwantitatieve analyse daarom volgen door een kwalitatieve analyse waarin we gevonden patronen kwalitatief interpreteren en daarmee deelvraag 9c beantwoorden. We gaan hierbij steeds na hoe de gevonden verschillen tussen de opgelegde straf voor recidivisten en first offenders kan worden begrepen.

In onderstaande tabel is te zien welke hoofdstraf er werd opgelegd voor de verschillende delictcategorieën.

Tabel 3.8 Type hoofdstraf naar delictcategorie en naar recidive

Type 'hoofdstraf'	Recidive			
	Ja	Nee	Onbekend	Totaal
Verkrachting				
Onvw gevangenisstraf	37 (97%)	92 (95%)	30 (97%)	159 (96%)
Vw gevangenisstraf	1 (3%)	3 (3%)	1 (3%)	5 (3%)
Taakstraf	0	2 (2%)	0	2 (1%)
Moord en doodslag				
Onvw gevangenisstraf	28 (100%)	18 (100%)	4 (100%)	50 (100%)
Vw gevangenisstraf	0	0	0	0
Taakstraf	0	0	0	0
Diefstal met geweld				
Onvw gevangenisstraf	162 (93%)	76 (84%)	33 (94%)	271 (91%)
Vw gevangenisstraf	5 (3%)	1 (1%)	1 (3%)	7 (2%)
Taakstraf	7 (4%)	13 (14%)	1 (3%)	21 (7%)
Openlijke geweldpleging				
Onvw gevangenisstraf	9 (90%)	5 (100%)	0	14 (88%)
Vw gevangenisstraf	0	0	0	0 (0%)
Taakstraf	1 (10%)	0	1 (100%)	2 (12%)
Brandstichting				
Onvw gevangenisstraf	48 (86%)	53 (91%)	19 (86%)	120 (88%)
Vw gevangenisstraf	4 (7%)	1 (2%)	2 (9%)	7 (5%)
Taakstraf	4 (7%)	4 (7%)	1 (5%)	9 (7%)
Zware mishandeling				
Onvw gevangenisstraf	41 (89%)	20 (71%)	22 (88%)	83 (84%)
Vw gevangenisstraf	1 (2%)	0	1 (4%)	2 (2%)
Taakstraf	4 (9%)	8 (29%)	2 (8%)	14 (14%)

Opvallend is dat er bij moord en doodslag louter onvoorwaardelijke gevangenisstraffen zijn opgelegd als hoofdstraf, ongeacht of de veroordeelde recidivist of first offender is. Ook bij verkrachting ligt het aandeel onvoorwaardelijke gevangenisstraffen als hoofdstraf relatief hoog, zowel voor recidivisten als voor first offenders. We zien ook dat bij verkrachting, diefstal met geweld en zware mishandeling recidivisten verhoudingsgewijs vaker een onvoorwaardelijke gevangenisstraf als hoofdstraf hebben gekregen dan first offenders. Bij openlijke geweldpleging en brandstichting ligt dit precies andersom en hebben first offenders verhoudingsgewijs vaker een onvoorwaardelijke gevangenisstraf gekregen dan recidivisten.

Bij openlijke geweldpleging kunnen hier vanwege de lage aantallen geen conclusies aan worden verbonden. Kwalitatieve analyse van de uitspraken bij brandstichting waarbij geen onvoorwaardelijke gevangenisstraf is opgelegd laat zien dat het hier gaat om zaken met bijzondere omstandigheden die vragen om een andere straf dan een onvoorwaardelijke gevangenisstraf. De rechter heeft in deze gevallen bewust gekozen voor een andere straf dan een onvoorwaardelijke gevangenisstraf:

‘In beginsel is een onvoorwaardelijke gevangenisstraf op zijn plaats voor een feit als bewezenverklaard. Gelet op de gevolgen die het feit ook voor de verdachte heeft gehad, het tijdsverloop en de persoon van de verdachte zal de rechtbank geen onvoorwaardelijke gevangenisstraf opleggen. De rechtbank acht het van groot belang dat wordt ingezet op het voorkomen van herhaling van (ernstige) strafbare feiten. Daar is behandeling voor nodig. De verdachte heeft volgens de rapporten een gebrek aan ziekte-inzicht en bagatelliseert problemen. Niet is gebleken dat de verdachte zelfstandig hulp heeft gezocht. Verdachte lijkt de noodzaak van behandeling niet in te zien. Om verdachte van de noodzaak van hulpverlening te doordringen en te motiveren zich aan de voorwaarden te houden en de behandeling trouw te blijven, acht de rechtbank een voorwaardelijke gevangenisstraf voor de duur van twee jaren met een proeftijd van drie jaren passend en geboden. De rechtbank zal aan de voorwaardelijke straf de bijzondere voorwaarden verbinden zoals geadviseerd door de reclassering, te weten een meldplicht bij de reclassering, ambulante behandeling, een drugsverbod en meewerken aan middelencontrole.’ ECLI:NL:RBLIM:2021:770

In bovenstaand geval is sprake van recidive (andersoortig). De verdachte is eerder veroordeeld voor alcohol gerelateerde feiten en dit werd door de rechtbank niet in negatieve zin meegewogen. Vermoedelijk kiest de rechtbank hiervoor omdat het relatief milde feiten zijn die passen in het ziektebeeld van de verdachte. Ook in andere gevallen kiest de rechtbank bewust voor een voorwaardelijke straf zodat er voorwaarden kunnen worden verbonden aan de straf zoals verplichte behandeling. Het belang van behandeling weegt in zulke gevallen blijkbaar zo zwaar dat de recidive van minder grote importantie wordt geacht wanneer men kijkt naar alle omstandigheden van het geval. Ook in de gevallen waarbij de hoofdstraf een taakstraf was, bleek er sprake te zijn van bijzondere omstandigheden, zoals bij deze jonge, licht verstandelijk beperkte vrouw die brandstichtte in haar hotelkamer nadat zij gefrustreerd raakte omdat een klant die daar was om seks met haar te hebben tegen betaling haar slecht had behandeld:

‘Rekening houdende met het voorgaande en de door de officier van justitie ook meegewogen persoonlijke omstandigheden van verdachte, haar jeugdige leeftijd ten tijde van het plegen van het feit, het tijdsverloop sinds het feit, de omstandigheid dat geen sprake is van strafverzwarende recidive en de adviezen in de rapportages van de reclassering en de psycholoog, waarbij vooral de reclassering een positieve ontwikkeling bij verdachte op verschillende gebieden heeft waargenomen, vindt de rechtbank dat oplegging van een onvoorwaardelijke gevangenisstraf langer dan de duur van het voorarrest niet passend en opportuun is. Daarom zal de rechtbank verdachte een taakstraf opleggen om haar de ernst van het feit te laten “voelen” en daarnaast een (grotendeels) voorwaardelijke gevangenisstraf om haar ervan te weerhouden in de toekomst opnieuw strafbare feiten te plegen.’ ECLI:NL:RBAMS:2022:2667

Net als in bovenstaand citaat wordt in de kwalitatieve analyse ook duidelijk dat de recidive de verdachte steeds niet in strafverzwarende zin wordt aangerekend. Bijvoorbeeld omdat het lichte andere feiten waren (andersoortige recidive) of gelijksoortige recidive van lang geleden.

Bij zware mishandeling is in vergelijking met de andere delictcategorieën het vaakst gekozen voor een taakstraf als hoofdstraf (14%), met name bij first offenders (29%). Bij verkrachting gingen de twee gevallen waarin er een taakstraf als zwaarstwegende straf is opgelegd gepaard met een onvoorwaardelijke gevangenisstraf, maar bedroeg deze laatste slechts enkele dagen, terwijl de taakstraf een aanzienlijker aantal dagen omvatte. Onze indruk is dat deze strafoplegging samenhangt met het taakstrafverbod van artikel 22b Sr op grond waarvan het de rechter niet is toegestaan een solitaire taakstraf op te leggen in geval van veroordeling voor een misdrijf indien in de vijf jaar voorafgaand aan het begane feit een taakstraf is opgelegd wegens een soortgelijk misdrijf en de veroordeelde deze taakstraf heeft verricht of dat de tenuitvoerlegging van de vervangende hechtenis is bevolen (lid 2). Daarvan kan worden afgeweken indien naast de taakstraf een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf wordt opgelegd. In de praktijk resulteert deze bepaling erin dat een onvoorwaardelijke gevangenisstraf wordt opgelegd in combinatie met een korte gevangenisstraf van veelal de duur die de verdachte reeds in voorlopige hechtenis heeft uitgezeten (waarmee bewerkstelligd wordt dat de veroordeelde niet opnieuw moet worden gedetineerd).⁷⁸

Bij diefstal met geweld, openlijke geweldpleging, brandstichting en zware mishandeling werden taakstraffen ook als enige straf of in combinatie met een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd. Ook hier kwam het voor dat de taakstraf werd gecombineerd met een aanzienlijke onvoorwaardelijke gevangenisstraf, maar ook met een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van slechts enkele dagen.

Vervolgens hebben we de sanctiepunten berekend. In onderstaande tabel staan de sanctiepunten weergegeven voor **verkrachting**. Een sanctiepunt staat voor één dag onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Gemiddeld genomen krijgen first offenders die worden veroordeeld voor verkrachting dus omgerekend 923 dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd. Het

⁷⁸ Zie over deze praktijk: o.a. J. de Ridder e.a., *Evaluatie Wet beperking oplegging taakstraffen*, Den Haag: WODC 2017.

gemiddelde voor recidivisten ligt met 1151 wat hoger. Met een Mann-Whitney toets ($U=2236$) is nagegaan of het verschil in sanctiepunten tussen first offenders en recidivisten ook een statistisch significant verschil is, wat niet het geval bleek te zijn ($p = 0.054$ en is daarmee > 0.05).

Tabel 3.9 Sanctiepunten bij verkrachting naar recidive en type recidive (N = 166)

	Recidive			Totaal
	Ja	Nee	Onbekend	
Gemiddelde	1.151	923	1.302	1.046
Mediaan	923	810	1.080	900
Modus	1.460	900	1.080	900
Minimum	47	30	105	30
Maximum	2.920	3.285	3.650	3.650

Het valt op dat er onder de first offenders enkele gevallen zijn waarbij er een behoorlijk hoge straf werd opgelegd. Deze uitschieters naar boven betreffen gevallen van first offenders waarbij er jarenlange incest met de eigen minderjarige kinderen was gepleegd, gevallen waarbij er naast de veroordeling voor verkrachting ook werd veroordeeld voor het bezit en vervaardigen van kinderporno, of waarbij er samenloop was met andere delicten. Dit betroffen dus zaken waarbij de ernst van het gepleegde feit vroeg om een zware straf.

Onder de recidivisten waren er bovendien enkele uitschieters naar onderen. Zo werd een verstandelijk beperkte man veroordeeld tot een gevangenisstraf van 180 dagen waarvan 178 voorwaardelijk voor het verkrachten van een verstandelijk beperkte vrouw. Uit het reclasseringsrapport kwam het advies naar voren dat een voorwaardelijke straf aangewezen leek zodat de behandeling en ondersteuning van deze man doorgezet kon worden. De reclassering was van mening dat een onvoorwaardelijke gevangenisstraf zou leiden tot schade in verband met het stopzetten van het hulpverleningstraject. Om dezelfde reden werd afgezien van een werkstraf:

‘Ten aanzien van een op te leggen werkstraf blijkt uit het reclasseringsrapport en uit de verklaring ter terechtzitting van de heer [naam 2], begeleider van verdachte bij [naam 1], dat die moet worden afgestemd op verdachtes verstandelijke vermogens. Gelet op die verstandelijke vermogens is dat geen gemakkelijke opgave, omdat verdachte niet zelfstandig kan werken en er dus steeds begeleiding nodig is. Dat betekent dat de personele bezetting binnen de instelling onder druk komt te staan. De rechtbank zal om die reden afzien van het opleggen van een werkstraf.’ ECLI:NL:RBGEL:2022:2226

Hoewel het hier een recidivist betrof (andersoortige recidive) speelden andere aspecten dus een veel belangrijkere rol in de strafoplegging en verklaren deze in dit geval waarom er een relatief lage straf is opgelegd aan een recidivist. Wanneer men deze uitschieters zou verwijderen zou het verschil in sanctiepunten tussen first offenders en recidivisten vermoedelijk wel statistisch significant worden.

De gemiddelde gevangenisstraf bij **moord en doodslag** bedraagt 4.212 dagen ofwel 11,5 jaar, en de mediane gevangenisstraf bedraagt 3.833 dagen ofwel 10,5 jaar. De laagste gevangenisstraf die werd uitgedeeld voor moord en doodslag bedroeg 1.460 dagen, ofwel vier jaar. De hoogste straf bedroeg 8.030 dagen, ofwel 22 jaar. In beide gevallen ging het om veroordeelde recidivisten (voor gelijksoortige recidive). Het gemiddelde aantal sanctiepunten is zoals verwacht hoger voor recidivisten dan voor first offenders. Vervolgens is nagegaan of de gevonden verschillen tussen de categorieën ook significant zijn. De Mann-Whitney toets ($U = 295,5$, $p = 0.322$) laat zien dat de gemiddelden tussen first offenders en recidivisten niet significant van elkaar verschillen. Het beperkte aantal uitspraken in de categorie moord en doodslag ($N = 50$) is waarschijnlijk een van de verklaringen waarom er geen statistisch significante verschillen kunnen worden gevonden.

Tabel 3.10 Sanctiepunten bij moord en doodslag naar recidive (N= 50)

	Recidive			Totaal
	Ja	Nee	Onbekend	
Gemiddelde	4.406	4.137	3.194	4.212
Mediaan	4.106	3.650	3.468	3.833
Modus	3.650	3.650	4.015	3.650
Minimum	1.460	2.555	1.825	1.460
Maximum	8.030	7.300	4.015	8.030

Het geval waarbij er, ondanks de recidive, toch een relatief lage straf werd opgelegd (1.460 dagen) bleek te gaan om een dertigjarige man veroordeeld tot een gevangenisstraf van vier jaar voor doodslag op zijn zoontje van twee maanden oud. De vader heeft de baby krachtig heen en weer geschud, waardoor er hersenletsel is ontstaan en het jongetje is overleden. De rechtbank motiveert haar keuze als volgt:

‘De rechtbank heeft rekening gehouden met het strafblad van de verdachte van 20 november 2020, waaruit blijkt dat hij in het verleden veroordeeld is. Dit zijn echter zodanig oude feiten, dat ze niet in strafverzwarende zin meewegen.

[...]

De rechtbank is van oordeel dat in onderhavige zaak geen sprake is van een – in hoeverre dat al bestaat – standaard doodslagzaak.

[...]

De rechtbank heeft bij het bepalen van de hoogte van de straf in het bijzonder het volgende in ogenschouw genomen. De verdachte zal moeten leven met het feit dat door zijn toedoen zijn zoontje is overleden. De verdachte heeft geen vooropgezet plan gehad om zijn zoontje van het leven te beroven. In het geval van bewezenverklaring van doodslag leggen rechters regelmatig een gevangenisstraf op voor de duur van ongeveer acht jaren. In zaken zoals deze wordt echter veelal een lagere straf opgelegd. Gelet hierop zal de rechtbank een aanmerkelijk lagere straf opleggen dan door de officier van justitie is gevorderd.’ ECLI:NLRBDHA:2021:221

De kwalitatieve analyse laat verder zien dat in zaken van moord en doodslag de ernst van het gepleegde feit zoveel gewicht in de schaal legt dat dit met name de verschillen in de strafoplegging doet begrijpen, en dat recidive hierin veel minder een rol lijkt te spelen.

Wanneer we kijken naar het aantal sanctiepunten bij diefstal met geweld dan valt op dat er een groot verschil is tussen het gemiddelde en de mediaan. Zo is het gemiddelde bij first offenders 803 en de mediaan 405. Dit betekent dat het gemiddelde sterk omhoog wordt getrokken door enkele uitschieters. We zien dit ook aan het maximumaantal opgelegde sanctiepunten. Dit is voor zowel first offenders als recidivisten 14.600 ofwel veertig jaar. In beide gevallen betreft het een levenslange gevangenisstraf. Opvallend is ook dat de laagste straf is opgelegd aan een recidivist. De gemiddelde en de mediane straf ligt zoals verwacht hoger bij recidivisten dan bij first offenders. Vervolgens is geanalyseerd of de gevonden verschillen ook statistisch significant zijn. Een Mann-Whitney toets wees uit dat het gemiddelde aantal sanctiepunten voor recidivisten significant hoger is dan dat van first offenders ($U = 9628,5$, $p < 0.01$). De strafrechter heeft dus systematisch zwaardere straffen opgelegd aan recidivisten dan aan first offenders bij diefstal met geweld.

Tabel 3.11 Sanctiepunten bij diefstal met geweld naar recidive (N = 299)

	Recidive			Totaal
	Ja	Nee	Onbekend	
Gemiddelde	1259	803	1196	1114
Mediaan	720	405	720	630
Modus	900	405	300	1825
Minimum	21	48	32	21
Maximum	14600	14600	5840	14600

Bij de kwalitatieve analyse van de uitspraken voor **diefstal met geweld** viel op dat de rechter, in vergelijking met de andere delicten, relatief vaak expliciet motiveert dat en/of waarom het strafblad van de verdachte leidt tot strafvermeerdering, met name bij gelijksoortige recidive. Criminologisch gezien is diefstal met geweld een gemengd delict. Aan de ene kant is het een geweldsdelict. Door slachtoffers wordt het doorgaans ook vooral als een geweldsuiting ervaren. Voor de verdachte kan het echter primair worden gezien als een vermogensdelict omdat de gedraging door de verdachte wordt uitgevoerd met het doel om geld of goederen te bemachtigen. Dat maakt dat dit delict anders van aard is dan de andere geweldsdelicten. We zien bovendien dat er bij diefstal met geweld relatief veel samenloop is met andere delicten. In de kwalitatieve analyse van de uitspraken voor diefstal met geweld waarbij sprake is van recidive, werd hierdoor soms een beeld geschept van beroepsriminaliteit. Het kan zijn dat de strafrechter in zulke gevallen eerder geneigd is de recidive zwaarder aan te rekenen, en dit ook expliciet uit te leggen, omdat er een patroon van delinquentie en beroepsriminaliteit uit naar voren komt. In zulke gevallen wil de rechter wellicht extra duidelijk aangeven richting de verdachte dat dit niet wordt getolereerd:

‘Verdachte heeft in de eerste plaats xtc-pillen en cocaïne vervoerd. Op basis van de hoeveelheid harddrugs en de aangetroffen weegschaal is daarbij sprake van een dealerindicatie. (...) Vervolgens heeft verdachte samen met anderen een straatroof gepleegd waarbij een duur horloge is weggenomen. Anderhalve week later heeft verdachte een nacht lang gekeken of er nog nieuwe potentiële slachtoffers waren van wie een horloge door middel van een straatroof afgenomen kon worden. Uit het samenspel van deze beide feiten komt een beeld naar voren waarbij verdachte onderdeel is van een groep mensen die in georganiseerd verband en min of meer stelselmatig betrokken is bij straatroven. Dat is zeer ernstig. Tot slot heeft verdachte zich schuldig gemaakt aan een woninginbraak waarbij in de woning – ondanks een geringe buit – veel schade is veroorzaakt. Bij het bepalen van de strafmaat heeft de rechtbank ook gekeken naar het strafblad van verdachte van 26 november 2019. Hieruit volgt dat verdachte eerder onherroepelijk is veroordeeld voor een poging tot afpersing. Deze eerdere veroordeling werkt strafverzwarend.’ ECLI:NL:RBAMS:2020:117

Opvallend is bovendien dat levenslang de zwaarste straf is die werd opgelegd (in een zaak met een veroordeling) voor diefstal met geweld. Uit de kwalitatieve analyse bleek dat dit gaat om twee vonnissen in dezelfde zaak. Het betreft een vader (recidivist) en zoon (first offender) die een gewapende overval hebben gepleegd op een growshop en hierbij vier mensen hebben vermoord. Er is in deze gevallen dus samenloop met moord, wat een delict is met een hogere strafbedreiging dan diefstal met geweld. Desalniettemin zijn de vonnissen op rechtspraak.nl gecategoriseerd als diefstal met geweld en niet als moord. Omdat het zowel een recidivist als een first offender betreft maakt het voor de conclusies over verschillen tussen deze twee groepen niet uit. Uiteraard hebben deze twee uitspraken wel het gemiddelde sterk beïnvloed en verklaren deze deels het grote verschil tussen het gemiddelde en de mediaan.

Uit de tabel valt af te lezen dat zowel het gemiddelde als de mediaan bij **openlijke geweldpleging** lager liggen bij recidivisten dan bij first offenders. Dit is opvallend omdat dit uiteraard tegen de verwachting in gaat. Het blijkt dat dit vooral komt door de enorme uitschieter naar beneden bij een recidivist waarbij het aantal sanctiepunten slechts 20 is. Wanneer dit geval verwijderd wordt is het gemiddelde van de recidivisten wel hoger dan dat van de first offenders. Omdat er slechts een beperkt aantal zaken zijn wordt het gemiddelde sterk beïnvloed door zulke uitschieters. Vanwege het geringe aantal uitspraken dat we voor dit delict hebben gevonden is het niet mogelijk om significantietoetsen uit te voeren.

Tabel 3.12 Sanctiepunten bij openlijke geweldpleging naar recidive (N = 16)

	Recidive			Totaal
	Ja	Nee	Onbekend	
Gemiddelde	436	540	20	443
Mediaan	240	405	20	263
Modus	225	-	20	20
Minimum	20	180	20	20
Maximum	1.460	945	20	1.460

De uitschieter omlaag bij recidive bleek te gaan om een 20-jarige man die werd veroordeeld tot een taakstraf van 40 uur voor zijn betrokkenheid bij een vechtpartij op een kermis. De eerdere feiten worden in het vonnis benoemd, maar er wordt niet aangegeven hoe deze meewegen. Het blijkt bovendien dat er in deze zaak een aantal strafmatigende omstandigheden zijn zoals de jonge leeftijd van de verdachte. Daarnaast overweegt de rechtbank:

‘Verder heeft de rechtbank in strafmatigende zin rekening gehouden met het in artikel 6 EVRM bedoelde recht van verdachte op een behandeling van de strafzaak binnen een redelijke termijn. Deze termijn, die in het geval van behandeling in eerst aanleg kan worden gesteld op 24 maanden, is in dit geval overschreden. (...) Verdachte gedijt goed in de structuur en begeleiding die is verbonden aan de schorsing van de voorlopige hechtenis in één van voormelde zaken. De rechtbank beoogt met de op te leggen straf die thans gunstige omstandigheden niet te doorkruisen.’ ECLI:NL:RBOVE:2020:794

Uit de kwalitatieve analyse blijkt voorts dat er juist onder de first offenders veel samenloop met andere (zware) delicten is, wat een relatief hoge straf in die zaken doet rechtvaardigen. Bij de recidivisten is dit veel minder het geval. Zo is er bij de first offenders samenloop met (poging) zware mishandeling, diefstal met geweld, en drie gevallen van (medeplegen) poging doodslag. Een van die zaken betrof de in de media breed uitgemeten ‘Mallorca’ zaak. Dit alles doet begrijpen waarom de gevonden patronen in het geval van openlijke geweldpleging afwijken van het algemene patroon.

Wanneer we naar de sanctiepunten bij **brandstichting** kijken in de onderstaande tabel dan zien we dat personen die veroordeeld worden voor brandstichting gemiddeld genomen 1044 dagen gevangenisstraf opgelegd krijgen. De mediaan is met 506 veel lager wat suggereert dat het gemiddelde sterk wordt beïnvloed door uitschieters. Het gemiddeld aantal sanctiepunten is voor first offenders wat lager dan voor recidivisten, al is het verschil niet zo groot. De Mann-Whitney toets laat zien dat de verschillen in sanctiepunten tussen first offenders en recidivisten niet significant zijn ($U = 1755$, $p = 0.458$).

Tabel 3.13 Sanctiepunten bij brandstichting naar recidive (N = 136)

	Recidive			Totaal
	Ja	Nee	Onbekend	
Gemiddelde	1.096	953	1.152	1.044
Mediaan	540	450	608	506
Modus	405	450	540	405
Minimum	45	102	113	45
Maximum	5.475	7.300	4.745	7.300

De kwalitatieve analyse laat zien dat de gevallen waarbij first offenders een extreem hoge straf kregen uitzonderingen zijn. Het betreft twee zogenaamde familiedrama's waarbij een man het huis van zijn gezin in brand heeft gestoken en waarbij gezinsleden om het leven zijn gekomen.

Daarnaast zien we onder de recidivisten ook een uitschieter naar onderen, waarbij er omgerekend slechts 45 dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf is opgelegd.

De analyse laat zien dat de straffen die bij brandstichting worden opgelegd sterk worden gemotiveerd door de ernst van het feit. Brandstichting kan slechts relatief kleine gevolgen hebben, maar ook hele grote met zelfs de dood ten gevolge. De kwalitatieve analyse laat zien dat overwegingen met betrekking tot de ernst van het gepleegde delict zoveel gewicht in de schaal leggen dat de strafverzwaring verbonden aan recidive in de cijfers waarschijnlijk nagenoeg onzichtbaar wordt. Bovendien is er bij brandstichting veel sprake van samenloop met andere delicten wat ook doet begrijpen waardoor first offenders soms een hogere straf opgelegd krijgen dan recidivisten.

Wanneer we het aantal sanctiepunten bij **zware mishandeling** vergelijken dan zien we dat zowel het gemiddelde als de mediaan bij recidivisten hoger ligt dan bij first offenders. De Mann-Whitney toets laat zien dat de verschillen in sanctiepunten tussen first offenders en recidivisten significant zijn ($U = 904,5$, $p = 0.004$). De rechter heeft dus bij zware mishandeling een significant hogere straf opgelegd bij recidive dan bij first offenders.

Tabel 3.14 Sanctiepunten bij zware mishandeling naar recidive (N = 99)

	Recidive			Totaal
	Ja	Nee	Onbekend	
Gemiddelde	490	212	392	387
Mediaan	230	180	196	196
Modus	180	180	180	180
Minimum	113	20	30	20
Maximum	2.190	1.095	1.825	2.190

Uit de kwalitatieve analyse blijkt dat er bij andersoortige recidive wat meer sprake is van samenloop met andere zware delicten zoals poging doodslag, vrijheidsberoving en diefstal met geweld dan bij gelijksoortige recidive.

‘Uit het uittreksel Justitiële Documentatie (strafblad) van 15 oktober 2019 is gebleken dat verdachte in 2014 en 2016 onherroepelijk is veroordeeld voor vermogensdelicten. Aan hem is toen onder meer ook een gevangenisstraf voor de duur van 5 maanden waarvan 1 maand voorwaardelijk opgelegd. Deze eerdere veroordelingen en opgelegde straffen hebben verdachte er echter niet van weerhouden opnieuw strafbare feiten te plegen. Het strafblad van verdachte zal dan ook in strafverzwarende zin worden meegewogen.’ ECLI:NL:RBMNE:2020:3022

Verder blijkt dat er in de ernst van het gepleegde feit diverse strafverzwarende omstandigheden zijn (blijvend letsel, in vereniging gepleegd, bedreiging met de dood met een vuurwapen), wat verklaart dat de rechter in deze zaak een relatief hoge straf heeft opgelegd van 3 jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

In een van de andere zaken waarbij er een relatief hoge straf werd opgelegd bij andersoortige recidive ging het om een geval waarbij de verdachte is veroordeeld tot 5 jaar gevangenisstraf omdat hij met geweld een Louis Vuittontas roofde en na een discussie met vier mannen over die roof met een pistool op hen schoot. Naast zware mishandeling was hier dus ook sprake van diefstal met geweld. Uit het rapport van de reclassering dat wordt aangehaald in het vonnis blijkt bovendien dat de verdachte zich lijkt te begeven in het criminele milieu:

‘Enerzijds krijgen we het beeld van een kwetsbare jongeman die een belaste jeugd heeft gehad en te maken had met ouders die vrijwel zijn hele leven afwezig waren. Op zijn 18e jaar wordt hij op straat gezet en stopt het contact met jeugdzorg en pleegzorg. Betrokkene moet zichzelf zien te redden en probeert om een maatschappelijk geaccepteerd leven op te bouwen, tot aan zijn 21e jaar komt hij niet in aanraking met justitie. Anderzijds krijgen we de indruk dat betrokkene momenteel aan het afglijden is. Hij loopt met een wapen op zak en houdt zich bezig met drugsgelateerde activiteiten en wordt nu verdacht van ernstig gewelddadig delictgedrag. Het netwerk van betrokkene, zijn pro criminele houding en beperkte copingvaardigheden zien we als voornaamste risicofactoren.’ ECLI:NL:RBAMS:2021:5165

Hoewel de rechtbank in dit vonnis niet duidelijk aangeeft hoe het een en ander is meegewogen in het eindoordeel van 5 jaar gevangenisstraf, past het in het patroon dat we eerder zagen bij diefstal met geweld om het een verdachte zwaar aan te rekenen wanneer deze zich in het criminele milieu lijkt te begeven. De gevallen van gelijksoortige recidive waarbij er een relatief lage straf werd opgelegd waren gevallen waarbij er geen sprake was van samenloop met andere delicten, of waarbij de redelijke termijn overschreden was.

Uit het voorgaande blijkt dat we op het niveau van de delictcategorie hetzelfde patroon zien terugkomen, behalve bij openlijke geweldpleging en brandstichting. Uit de kwalitatieve analyse bleek voorts dat de strafrechter in sommige gevallen bewust kiest voor een andere straf dan een onvoorwaardelijke gevangenisstraf vanwege bijzondere omstandigheden of omdat er aan een voorwaardelijke straf bijzondere voorwaarden kunnen worden verbonden die zien op de behandeling van de veroordeelde. Bovendien werd uit de kwalitatieve analyse duidelijk waarom de rechter er soms voor heeft gekozen een recidivist relatief mild te bestraffen, of een first offender juist zwaar. Naast de vraag of iemand wel of niet heeft gerecidiveerd, weegt de rechter diverse andere factoren mee, en soms wegen die andere factoren zwaarder. Dan rest ons nog de vraag hoe te begrijpen is waarom de rechter wél overgaat tot een zwaardere straf bij recidive. Zoals eerder aangegeven geeft de strafrechter zelf hiervoor in het vonnis weinig aanknopingspunten. Wanneer we echter de vonnissen waarin wordt aangegeven dat recidive strafverzwarend werkt vergelijken met de vonnissen waarbij onduidelijk blijft of en hoe de recidive heeft meegewogen, vallen toch aan aantal zaken op.

Ten eerste viel op dat wanneer de rechtbank expliciet uitlegt waarom over wordt gegaan tot strafvermeerdering vanwege recidive, dat dit dan vaak gaat om meervoudige recidive:

‘Bij de bepaling van de hoogte van de op te leggen straf heeft de rechtbank verder nog betrokken het strafblad van verdachte. Daaruit blijkt dat verdachte al op jonge leeftijd in aanraking is gekomen met justitie, onder meer voor het plegen van geweldsdelicten. De rechtbank moet constateren dat de vele opgelegde gevangenisstraffen er enkel toe hebben geleid dat de samenleving tijdelijk beveiligd is geweest tegen verdachte doordat hij gedetineerd zat. Tot enige gedragsverandering in positieve zin heeft het niet geleid.’
ECLI:NL:RBZWB:2020:872

‘uit het Curaçaose strafblad van de verdachte, gedateerd 5 oktober 2021, blijkt dat de verdachte op Curaçao meerdere malen tot langdurige gevangenisstraffen is veroordeeld voor geweldsdelicten. De rechtbank houdt hiermee ten nadele van de verdachte rekening.’ ECLI:NL:RBDHA:2022:11622

Ten tweede, en zoals ook al eerder werd aangestipt, lijken strafrechters het verdachten ook expliciet aan te rekenen als uit de justitiële documentatie een beeld van beroepsriminaliteit naar voren komt. Ook hier is dan natuurlijk sprake van meervoudige recidive, maar dit hoeven niet altijd eerdere geweldsdelicten te zijn. Ook wanneer verdachten eerder veroordeeld zijn voor vermogensdelicten of drugsdelicten, of voor het plegen van delicten in vereniging kan het beeld ontstaan van een verdachte die zich bezighoudt met beroepsriminaliteit. Het kan echter zo zijn dat dit met name redenen zijn om de strafverzwaring goed *te motiveren*, en niet perse motieven om überhaupt over te gaan tot strafverzwaring.

Opvallend is tot slot nog dat het sterk verschilt tussen de delicten of er expliciet wordt aangegeven dat het strafblad negatief is meegewogen. In onderstaande tabel is voor elke delictcategorie weergegeven bij hoeveel procent van de recidivegevallen expliciet werd aangegeven dat het strafblad ten nadele van de verdachte werd gewogen.

Tabel 3.15 Delictcategorie naar hoe strafblad recidivist meegewogen door strafrechter

Delict categorie	Strafblad expliciet ten nadele meegewogen	Geen motivering over hoe strafblad is meegewogen
Verkrachting	22%	78%
Moord en doodslag	57%	43%
Diefstal met geweld	40%	60%
Opl. Geweldpleging	20%	80%
Brandstichting	30%	70%
Zw. Mishandeling	43%	57%

3.5 Conclusies van het jurisprudentie onderzoek

Uit de in dit hoofdstuk gepresenteerde analyses kwam naar voren dat recidivisten (92%) verhoudingsgewijs vaker een onvoorwaardelijke gevangenisstraf als hoofdstraf opgelegd krijgen dan first offenders (89%). Op het niveau van de delictcategorie zien we hetzelfde patroon terugkomen, behalve bij openlijke geweldpleging en brandstichting. Uit de kwalitatieve analyse bleek voorts dat de strafrechter in sommige gevallen bewust kiest voor een andere straf

dan een onvoorwaardelijke gevangenisstraf vanwege bijzondere omstandigheden of omdat er aan een voorwaardelijke straf bijzondere voorwaarden kunnen worden verbonden die zien op de behandeling van de veroordeelde.

Uit onze kwantitatieve analyses blijkt dat de strafrechter in de door ons onderzochte zaken systematisch zwaarder straft bij recidivisten dan bij first offenders. Omgerekend blijkt de strafverzwaring gemiddeld te bestaan uit 334 dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf, of wel bijna een jaar. Dit bleek op afzonderlijk delict niveau eveneens het geval te zijn, behalve bij openlijke geweldpleging. Bij alle delicten zagen we dus dat zowel het gemiddelde als mediane aantal sanctiepunten bij recidivisten hoger lag dan bij first offenders. Alleen bij openlijke geweldpleging was dit niet het geval. Dit kon worden begrepen uit een uitschieter naar beneden onder de recidivisten. Wanneer men dit geval verwijdt uit de analyse zien we wel het dominante patroon waarbij recidivisten gemiddeld zwaarder gestraft worden dan first offenders. Bij diefstal met geweld en zware mishandeling zijn de gevonden verschillen tussen recidivisten en first offenders bovendien statistisch significant. Dit was niet het geval bij verkrachting, moord, doodslag en brandstichting. Het zou zo kunnen zijn dat het vaststellen van een significant verschil op delictniveau moeilijker was vanwege de lagere aantallen uitspraken per delict. De gemiddelden en de mediaan duiden immers wel altijd – met uitzondering van bij openlijke geweldpleging – op hogere straffen bij recidivisten dan bij first offenders.

Daarnaast laat de kwalitatieve analyse zien dat strafrechters recidive meewegen in het bepalen van de strafsoort en de hoogte van de straf. Het komt in de uitspraken evenwel niet altijd even goed naar voren hoe zij dit precies meewegen. Strafrechters geven doorgaans duidelijk aan dat zij acht hebben geslagen op de justitiële documentatie van de verdachte en dat deze is meegewogen in zowel het bepalen van het soort straf als de strafhoogte. Dit is zowel bij first offenders als bij recidivisten het geval (en ook bij de gevallen waarbij het onbekend is of er sprake is van recidive). In veel gevallen blijft het helaas bij deze algemene constatering. In een minderheid van de gevallen wordt expliciet aangegeven dat de aanwezigheid of afwezigheid van het strafblad strafverzwarend dan wel strafverhogend is meegewogen, of dat men de strafmodaliteit hierop heeft aangepast. Men doet dit dan meestal in relatie tot de straf die gegeven zou worden volgens de LOVS-oriëntatiepunten. Overigens is deze praktijk in lijn met de jurisprudentie van de Hoge Raad zoals in hoofdstuk 2 geschetst dat indien de rechter in verband met de strafoplegging melding maakt van een niet tenlastegelegd feit ervan mag worden uitgegaan dat die omstandigheid in strafverzwarende zin is meegewogen bij de strafoplegging.⁷⁹

Uit de kwalitatieve analyse kwam naar voren dat de ernst van het gepleegde feit vaak erg sterk weegt in de motivering van rechters voor een bepaalde straf. Een eventuele strafvermeerdering wegens recidive legt dan wel wat kwalitatief gewicht in de schaal, maar blijkt in een kwantitatieve toetsing onvoldoende zichtbaar. Dit laat zien dat dit soort onderzoek zich moeilijk leent voor alleen een kwantitatieve toetsing en wijst op het belang van de kwalitatieve interpretatie van de gegevens, en op het belang van data-triangulatie. Alleen in onderlinge samenhang met de andere bestudeerde data in dit onderzoek beschouwd kunnen we definitieve conclusies trekken.

⁷⁹ Zie hoofdstuk 2, par. 2.5.2.

4. Dossieranalyse

4.1 Inleiding

Om te kunnen onderzoeken of speciale en specifieke recidive voldoende naar voren komt in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging (deelvraag 1) hebben wij 32 strafdossiers opgevraagd. We hebben een gefocuste analyse op specifieke delen van het dossier verricht, te weten het uittreksel uit de justitiële documentatie (van de datum zoals vermeld in de ter terechtzitting voorgehouden stukken), een eventuele reclasseringsrapportage, en het vonnis. De JUDOC waar toegang toe is gekregen dateren van mei 2023. Er is aldus geen toegang gekregen tot de exacte versie van de JUDOC van de datum zoals vermeld in de ter terechtzitting voorgehouden stukken. Daarom is allereerst per zaak een datum vastgesteld van de JUDOC die de rechtbank waarschijnlijk heeft ingezien, hetgeen als uitgangspunt kon gelden voor de analyse. In de meeste gevallen was deze datum vermeld in het vonnis. In de gevallen waarin dat niet het geval was hebben wij de datum van de (eerste inhoudelijke) zitting gehanteerd. Daarbij zijn wij ons bewust dat de datum van de daadwerkelijk geraadpleegde versie eerder zal liggen, maar op deze wijze vermijden wij willekeur in het kiezen van een datum. Op deze manier hebben we onderzocht in hoeverre de strafrechter in zijn motivatie naar de speciale en specifieke recidive verwijst ter onderbouwing van het type opgelegde straf (deelvraag 5) en de strafmaat (deelvraag 6).

4.2 Dataverzameling

Omdat bleek dat de opgevraagde documentatie digitaal kon worden ingezien, hebben wij ons niet hoeven beperken tot het opvragen van dossiers van slechts een aantal rechtbanken. Wij hebben ervoor gekozen om geen dossiers op te vragen voor gekwalificeerde doodslag,⁸⁰ maar alleen voor de overige zeven zware gewelds- en zedendelicten. Uit het jurisprudentieonderzoek kwam naar voren dat wanneer dit delict ten laste wordt gelegd, dit vrijwel altijd in de voorbereidende sfeer is en dat er veel samenloop met andere delicten is en er weinig veroordelingen zijn. Net als in de analyse van jurisprudentie hebben wij er daarom voor gekozen om dit delict te laten vervallen en wat zwaarder in te zetten op delicten die vaker voorkomen. Ook omdat we de analyse van jurisprudentie hebben gebruikt om de casussen voor het dossieronderzoek te selecteren.

Voor elk van de zeven ernstige gewelds- en zedenmisdrijven hebben wij aan de hand van ons jurisprudentieonderzoek vier of vijf dossiers geselecteerd waarbij sprake is van andersoortige of gelijksoortige recidive, of waarbij in het jurisprudentieonderzoek niet duidelijk naar voren kwam van welke soort recidive er sprake was. Tot slot hebben we nog een moorddossier geselecteerd waarin het helemaal niet duidelijk was in het jurisprudentieonderzoek of er sprake was van een first offender of van een recidivist. Dit hebben we gedaan omdat er bij moord geen andere dossiers voorhanden bleken. Alle vier de dossiers

⁸⁰ Bij gekwalificeerde doodslag doodt iemand een ander, om zo een strafbaar feit te verbergen. Bijvoorbeeld als een inbreker wordt betrapt door de bewoner, hij die bewoner doodt om zo te verbergen dat hij heeft ingebroken.

in de onderzochte periode die in ons jurisprudentieonderzoek naar voren kwamen zijn dus voor het dossieronderzoek geselecteerd.

Tabel 4.1 Overzicht selectie zaken dossieronderzoek

	Recidive		Type recidive		
	Ja	Onbekend	Gelijksoortig	Andersoortig	Onbekend
Verkrachting	4	0	1	1	2
Moord	3	1	0	2	1
Doodslag	4	0	1	1	2
Diefstal met geweld	5	0	1	1	3
Openlijke geweldpleging	5	0	1	1	3
Brandstichting	5	0	1	1	3
Zware mishandeling	5	0	1	1	3

Bij moord kwam in het jurisprudentieonderzoek geen geval naar voren van gelijksoortige recidive waardoor deze niet kon worden geselecteerd, en voor twee keer andersoortig en twee keer onbekend is gekozen. Door het selecteren van dossiers waarbij het soort recidive nog onbekend was hopen we voor die gevallen meer duidelijkheid te krijgen over de vraag van wat voor soort recidive sprake was. Dit hebben we vervolgens weer verwerkt in de analyse van jurisprudentie.

4.3 Resultaten

4.3.1 Resultaten deelvraag 1: Hoe en in hoeverre komt speciale en specifieke recidive naar voren in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging?

4.3.1.1 Inleiding

In deze paragraaf wordt in kaart gebracht hoe en in hoeverre speciale en specifieke recidive naar voren komt in het strafdossier, in het bijzonder in het uittreksel van de justitiële documentatie (hierna: JUDOC) en de reclasseringsrapportage, om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging (deelvraag 1).

Met de integrale dossieranalyse op basis van de gemaakte selectie is in kaart gebracht hoe en in hoeverre alle *mogelijk* relevante informatie naar voren komt in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging, hetgeen in de volgende paragrafen aan bod komt.⁸¹ Daarbij komt allereerst aan de orde de informatie in het strafdossier over het soort recidive (gelijksoortige, andersoortige, speciale en/of specifieke) en het aantal keer recidive (paragraaf 4.3.1.2). Daarna wordt achtereenvolgens de informatie besproken die blijkt uit het strafdossier betreffende de recidivetermijn (paragraaf 4.3.1.3) en

⁸¹ Tussen de acht ernstige gewelds- en zedenmisdrijven waar dit onderzoek op ziet zijn geen bijzondere of duidelijke verschillen waargenomen. In deze paragraaf wordt daarom niet op de delicten afzonderlijk ingegaan.

eerder opgelegde straffen (paragraaf 4.3.1.4).⁸² Dit betreffen de meest relevante onderdelen van de analyse voor deelvraag 1. Daarnaast komen ook enkele aspecten aan bod die wellicht op het eerste gezicht minder relevant lijken, maar wel met recidive samenhangen en mogelijk een rol kunnen spelen bij de strafoplegging (paragraaf 4.3.1.5). Zo wordt besproken hoe en in hoeverre informatie in het strafdossier naar voren komt over openstaande zaken, zaken die zijn geëindigd in septs, nieuwe ‘incidenten’ en toekomstige recidive. Tot slot wordt uit de integrale dossieranalyse nog het een en ander afgeleid over hetgeen ter zitting naar voren komt over recidive (4.3.1.6). Dit komt aan bod met het oog op de beantwoording van deelvraag 2. Er wordt afgesloten met een conclusie (paragraaf 4.3.1.7).

4.3.1.2 Informatie in het strafdossier over het soort en aantal keer recidive

Om inzicht te kunnen geven in hoe en in hoeverre recidive naar voren komt in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging is het van belang hoe en in hoeverre uit de JUDOC en reclasseringsrapportage informatie blijkt over het soort en het aantal keer recidive. Allereerst wordt vastgesteld in hoeverre uit het vonnis blijkt of de strafrechter informatie had over het soort en/of aantal keer recidive en welke bron daarvoor is geraadpleegd. Daarna komt aan de orde hoe en in hoeverre in de JUDOC informatie naar voren komt over het soort en aantal keer recidive om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging. Hetzelfde wordt daarna besproken ten aanzien van de reclasseringsrapportage, voor zover aanwezig in het dossier. Er wordt afgesloten met het benoemen van enkele verschillen tussen de JUDOC en de reclasseringsrapportage.

Vonnis

Uit de analyse van de vonnissen blijkt dat de strafrechter over het algemeen informatie heeft over het soort recidive en het aantal keer recidive, met name afkomstig uit de JUDOC.⁸³ Meestal betreft dit de Nederlandse JUDOC, in een enkel geval is ook een buitenlandse JUDOC geraadpleegd.⁸⁴

JUDOC

Uit de analyse van de JUDOC blijkt dat deze informatie bevat over het soort recidive en aantal keer recidive. De informatie in de JUDOC is op de volgende wijze vormgegeven: het geeft een overzicht van strafrechtelijke beslissingen, onderverdeeld in bepaalde categorieën (bijvoorbeeld: ‘Volledig afgedane zaken betreffende misdrijven’, ‘Volledig afgedane zaken betreffende overtredingen’, ‘Buitenlandse zaken’, ‘Recidiveregeling voor ernstige verkeersdelicten’), waarbij per beslissing de daarover beschikbare informatie (in een nagenoeg vaste volgorde) wordt weergegeven. Denk bijvoorbeeld aan informatie over het delict waar de beslissing op zag.

⁸² Onder ‘opgelegde straf’ wordt in deze paragraaf tevens verstaan de transactievoorwaarde dat een taakstraf wordt verricht dan wel een geldsom wordt betaald.

⁸³ Zie paragraaf 4.3.2.2 over de wijze waarop rechters in hun motivering verwijzen naar het soort recidive.

⁸⁴ Deze buitenlandse JUDOC hebben wij niet ingezien.

De JUDOC geeft de volgende *mogelijk* relevante informatie over het aantal keer recidive: het aantal veroordelingen, het aantal strafbare feiten ter zake waarvan is veroordeeld⁸⁵ en eventueel de toepassing van de recidiveregeling voor ernstige verkeersdelicten.

De JUDOC verstrekt daarnaast per veroordeling (in meer of mindere mate) de volgende relevante informatie over het soort recidive: de wettelijke delictsomschrijving (*bijvoorbeeld: 'art 310 Wetboek van Strafrecht, art 311 lid 1 ahf/sub 5 Wetboek van Strafrecht'*), de kwalificatie (*bijvoorbeeld: 'diefstal'*), de maatschappelijke classificatie (*bijvoorbeeld: 'Inbraak in bedrijf/kantoor'*) van het strafbare feit waar de veroordeling op ziet, of de veroordeling betreft: overtredingen of (ook) misdrijven en de eerder opgelegde sanctie.⁸⁶

Het kan voorkomen dat de hiervoor genoemde informatie (deels) mist. Dit hoeft niet te betekenen dat de strafrechter in dat geval *onvoldoende* informatie heeft over het soort recidive. Zo kan bijvoorbeeld de kwalificatie bij een strafbaar feit ontbreken. In dat geval is voor dat feit over het algemeen wel de wettelijke delictsomschrijving en maatschappelijke classificatie opgenomen.⁸⁷ Dit komt bijvoorbeeld in het bijzonder voor bij strafbeschikkingen en bij veroordelingen waarop de recidiveregeling voor ernstige verkeersdelicten van toepassing is. Net als de kwalificatie kan ook de maatschappelijke classificatie bij een feit ontbreken, onder andere bij buitenlandse veroordelingen. Voor dat feit is in dat geval over het algemeen wel de wettelijke delictsomschrijving en kwalificatie genoemd. Bij sommige veroordelingen van vóór 1996 komt het overigens voor dat deze wettelijke delictsomschrijving dan zeer algemeen is ('SR' of 'SR ZWAAR'). Verder kan het zich bij bijvoorbeeld strafbeschikkingen nog voordoen dat zowel de kwalificatie als maatschappelijke classificatie bij een feit afwezig is. Voor dat feit is dan wel een wettelijke delictsomschrijving gegeven.⁸⁸ Indien bij een veroordeling zowel de maatschappelijke classificatie als de wettelijke delictsomschrijving bij een feit ontbreekt, is voor dat feit wel een kwalificatie opgenomen. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij transacties. Bij buitenlandse veroordelingen en veroordelingen waarop de recidiveregeling voor ernstige verkeersdelicten van toepassing is, kan het nog voorkomen dat niet wordt aangegeven of de veroordeling overtredingen dan wel (ook) misdrijven betreft.

Reclasseringsrapportage

Uit de analyse van de reclasseringsrapportages blijkt dat deze rapportage, indien aanwezig in het dossier, over het algemeen informatie geeft over het soort recidive en aantal keer recidive en de eerder opgelegde sancties en eventuele tenuitvoerlegging daarvan. Dit gebeurt met name in verhalende vorm in de paragraaf 'Delictverleden', onder het kopje 'Analyse van het Uittreksel Justitiële Documentatie (UJD)'.

Uit de reclasseringsrapportage komt (in meer of mindere mate) de volgende relevante informatie naar voren over het aantal keer recidive: het aantal veroordelingen (*in opsomming*

⁸⁵ Indien een veroordeling meerdere strafbare feiten betreft.

⁸⁶ Overeenkomstig het 'Besluit justitiële en strafvorderlijke gegevens' zijn overigens niet alle overtredingen in de JUDOC opgenomen.

⁸⁷ Hierbij past een kanttekening: het kan zich voordoen dat de maatschappelijke classificatie dan vrij algemeen is, bijvoorbeeld: 'overig' of 'anders'.

⁸⁸ Hierbij past een kanttekening: het komt bijvoorbeeld bij buitenlandse vonnissen voor dat deze wettelijke delictsomschrijving meer is geformuleerd als een kwalificatie.

of in specifieke aantallen en/of door het noemen van het aantal pagina's JUDOC), uitspraken over (een gebrek aan) een delictpatroon of een delictsgeschiedenis (aangaande een specifiek delict, een bepaalde categorie delicten of strafbare feiten die zijn gepleegd onder bepaalde omstandigheden, of het een beginnend patroon betreft) met daarbij een toelichting, het aantal (politie)meldingen (al dan niet in specifieke aantallen) en (kort) de inhoud daarvan en overige opmerkingen (bijvoorbeeld dat verdachte behoort tot de Top600).

Uit de reclasseringsrapportage komt (in meer of mindere mate) voorts de volgende *mogelijk* relevante informatie naar voren over het soort recidive: uitspraken over een gebrek aan recidive ter zake van een bepaalde categorie delicten, voor welke strafbare feiten is veroordeeld (*misdriven dan wel overtredingen, een categorie delicten, een bepaalde kwalificatie, overtreding van een bijzondere strafwet*), de context bij de gepleegde delicten (en hetgeen verdachte daarover verklaart), de omstandigheden waaronder delicten zijn begaan, de motieven voor eerder delictgedrag en uitspraken over de ernst van de gepleegde delicten.

Verschillen JUDOC en reclasseringsrapportage

Er bestaat een aantal verschillen tussen de JUDOC en de reclasseringsrapportages wat betreft de informatie die erin naar voren komt. In algemene zin verschilt de wijze waarop de informatie wordt gegeven, hetgeen voor zowel de JUDOC als de reclasseringsrapportage in deze deelparagraaf is besproken. Tevens is de JUDOC over het algemeen uitgebreider in de informatieverstrekking dan de reclasseringsrapportage. De JUDOC biedt over het algemeen meer informatie over het strafrechtelijke verleden dan de reclasseringsrapportage. Zo worden bijvoorbeeld in de meeste gevallen zowel de datum van onherroepelijkheid van het vonnis, de pleegdatum, de wettelijke delictomschrijving, de kwalificatie, de maatschappelijke classificatie en de opgelegde sanctie genoemd). Desalniettemin geeft de reclasseringsrapportage informatie over het soort recidive en het aantal keer recidive die niet uit de JUDOC blijkt, namelijk: uitspraken over een delictpatroon of een delictsgeschiedenis met toelichting,⁸⁹ uitspraken over afwezigheid van recidive aangaande een bepaalde categorie feiten,⁹⁰ de context bij de gepleegde strafbare feiten, de omstandigheden waaronder de strafbare feiten zijn begaan, de motieven voor eerder delictgedrag, uitspraken over de ernst van de gepleegde strafbare feiten, het aantal (politie)meldingen en de inhoud ervan en overige opmerkingen (bijvoorbeeld dat verdachte behoort tot de Top600).

4.3.1.3 Informatie in het strafdossier over de recidivetermijn

Om in kaart te kunnen brengen hoe en in hoeverre recidive naar voren komt in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging is het van belang hoe en in hoeverre de JUDOC en reclasseringsrapportage informatie geven over de recidivetermijn. Allereerst wordt vastgesteld in hoeverre uit het vonnis blijkt of de strafrechter informatie had over de recidivetermijn en welke bron daarvoor is geraadpleegd. Daarna komt aan de orde hoe en in hoeverre uit de JUDOC informatie naar voren komt over de

⁸⁹ Hierover kan worden opgemerkt dat dit niet per definitie *nieuwe* informatie betreft, maar eerder een analyse of interpretatie van de JUDOC.

⁹⁰ Hierover kan worden opgemerkt dat dit niet per definitie *nieuwe* informatie betreft, maar eerder een analyse of interpretatie van de JUDOC.

recidivetermijn om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging. Hetzelfde wordt daarna besproken ten aanzien van de reclasseringsrapportage, voor zover aanwezig in het dossier. Er wordt afgesloten met het benoemen van enkele verschillen tussen de JUDOC en de reclasseringsrapportage.

Vonnissen

Uit de analyse van de vonnissen blijkt dat als de strafrechter beschikt over informatie over de recidivetermijn, deze afkomstig is uit de JUDOC.⁹¹ Meestal betreft dit de Nederlandse JUDOC, in een enkel geval is ook een buitenlandse JUDOC geraadpleegd.⁹²

JUDOC

Uit de analyse van de JUDOC blijkt dat deze informatie geeft over de recidivetermijn. In paragraaf 4.3.1.2 is uiteengezet in welke vorm dit wordt gedaan.

De JUDOC verstrekt per veroordeling (in meer of mindere mate) de volgende *mogelijk* relevante informatie over de recidivetermijn: de datum van de veroordeling, de status van de veroordeling, de eventuele datum van onherroepelijkheid van de veroordeling, de pleegdatum van het strafbare feit waar de veroordeling op ziet, eventueel een ten uitvoer gelegde vrijheidsbenemende straf, een eventuele periode in preventieve hechtenis, een eventuele periode in vervangende hechtenis en een eventuele tenuitvoerlegging van een voorwaardelijke vrijheidsbenemende straf.

Het kan voorkomen dat de hiervoor genoemde informatie (deels) mist. Dit hoeft niet telkens te betekenen dat de strafrechter in dat geval onvoldoende informatie heeft over de recidivetermijn. Het kan zich bijvoorbeeld voordoen dat bij een feit de pleegdatum ontbreekt, onder andere bij sommige veroordelingen van vóór 1996. Voor dat feit is dan onder andere wel de datum van (onherroepelijkheid van) de veroordeling opgenomen.

Reclasseringsrapportage

Uit de analyse van de reclasseringsrapportages blijkt dat deze rapportage, indien aanwezig in het dossier, over het algemeen informatie geeft over de recidivetermijn. In paragraaf 4.3.1.2 is uiteengezet op welke wijze deze informatie naar voren komt.

Uit de reclasseringsrapportage komt (in meer of mindere mate) de volgende *mogelijk* relevante informatie naar voren over de recidivetermijn: de datum van de (eerste en laatste) veroordelingen (*in (maanden en) jaartallen of aan de hand van de leeftijd van betrokkene ten tijde van de veroordeling*), de status van veroordelingen, de pleegdata van de strafbare feiten (*in jaartallen*), uitspraken over een delictpatroon (*of het al dan niet een actueel delictpatroon betreft, of het delictgedrag afneemt*), een eventuele detentieperiode (*en de lengte daarvan*) en een eventuele periode in preventieve hechtenis.

Verschillen JUDOC en reclasseringsrapportage

Er bestaat een aantal verschillen tussen de JUDOC en de reclasseringsrapportage wat betreft de informatie die naar voren komt over de recidivetermijn. Zie paragraaf 4.3.1.2 over de algemene

⁹¹ Zie paragraaf 4.3.2.2 over de wijze waarop rechters in hun motivering verwijzen naar de recidivetermijn.

⁹² Deze buitenlandse JUDOC hebben wij niet ingezien.

verschillen tussen beide. Voor wat betreft de recidivetermijn komt bovendien in de reclasseringsrapportage informatie naar voren die niet uit de JUDOC blijkt, namelijk: uitspraken over een delictpatroon.⁹³

4.3.1.4 Informatie in het strafdossier over de opgelegde straffen

Om inzicht te kunnen geven in hoe en in hoeverre recidive naar voren komt in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging is het van belang hoe en in hoeverre de JUDOC en reclasseringsrapportage informatie geven over de (eerder) opgelegde straffen. Allereerst wordt vastgesteld in hoeverre uit het vonnis blijkt of de strafrechter informatie had over de opgelegde straffen en welke bron daarvoor is geraadpleegd. Daarna komt aan de orde hoe en in hoeverre uit de JUDOC informatie naar voren komt over de opgelegde straffen om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging. Hetzelfde wordt daarna besproken ten aanzien van de reclasseringsrapportage, voor zover aanwezig in het dossier. Er wordt afgesloten met het benoemen van enkele verschillen tussen de JUDOC en de reclasseringsrapportage.

Vonnis

Uit de analyse van de vonnissen blijkt dat indien de strafrechter informatie heeft over de opgelegde straffen, deze afkomstig is uit de JUDOC.⁹⁴ Meestal betreft dit de Nederlandse JUDOC, in een enkel geval is ook een buitenlandse JUDOC geraadpleegd.⁹⁵

JUDOC

Uit de analyse van de JUDOC blijkt dat deze informatie geeft over de opgelegde straffen. In paragraaf 4.3.1.2 is uiteengezet in welke vorm dit wordt gedaan.

De JUDOC verstrekt per veroordeling (in meer of mindere mate) de volgende *mogelijk* relevante informatie over de opgelegde straffen: de opgelegde straf (*soort, hoogte en modaliteit*), door welke instantie de straf is opgelegd, of het een transactie of strafbeschikking betreft en voor welk feit welke straf is opgelegd.⁹⁶

Het kan voorkomen dat de hiervoor genoemde informatie (deels) mist. Dit hoeft niet telkens te betekenen dat de strafrechter in dat geval onvoldoende informatie heeft over de opgelegde straffen. Het kan zich bijvoorbeeld voordoen dat bij een veroordeling de hoogte van de opgelegde straf ontbreekt, onder andere bij taakstraffen in het kader van een transactie. Bij uitzondering mist de opgelegde straf volledig.

Reclasseringsrapportage

Uit de analyse van de reclasseringsrapportages blijkt dat het voorkomt dat deze rapportage, indien aanwezig in het dossier, informatie geeft over de opgelegde straffen. In paragraaf 4.3.1.2 is uiteengezet op welke wijze deze informatie naar voren komt.

⁹³ Hierover kan worden opgemerkt dat dit niet per definitie *nieuwe* informatie betreft, maar eerder een analyse of interpretatie van de JUDOC.

⁹⁴ Zie paragraaf 4.3.2.2 over de wijze waarop rechters in hun motivering verwijzen naar de opgelegde straffen.

⁹⁵ Deze buitenlandse JUDOC hebben wij niet ingezien.

⁹⁶ Indien een veroordeling meerdere strafbare feiten betreft.

Uit de reclasseringsrapportage komt (in meer of mindere mate) de volgende *mogelijk* relevante informatie naar voren over de opgelegde straffen: (*per veroordeling of voor alle veroordelingen samengenomen*) de opgelegde straf (*type straf, soms aangevuld met hoogte en/of modaliteit*) en of het een transactie of strafbeschikking betreft.

Verschillen JUDOC en reclasseringsrapportage

Er bestaat een aantal verschillen tussen de JUDOC en de reclasseringsrapportage wat betreft de informatie die naar voren komt over de opgelegde straffen. Zie paragraaf 4.3.1.2 over de algemene verschillen tussen beide.

4.3.1.5 Informatie in het strafdossier over overige aspecten recidive

Om in kaart te brengen hoe en in hoeverre recidive naar voren komt in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging kan het van belang zijn hoe en in hoeverre de JUDOC en reclasseringsrapportage informatie geeft over openstaande zaken, zaken die zijn geëindigd in een spot, nieuwe incidenten en toekomstige recidive. Deze (aan recidive aanverwante) aspecten komen hierna achtereenvolgens aan bod.

Informatie in het strafdossier over openstaande zaken

Uit de analyse van de JUDOC blijkt dat als deze informatie geeft over openstaande zaken, deze zaken worden geplaatst onder de categorie ‘Openstaande zaken betreffende overtredingen’ of ‘Openstaande zaken betreffende misdrijven’ en per zaak de daarover beschikbare informatie (in een nagenoeg vaste volgorde) wordt weergegeven.

De JUDOC verstrekt (in meer of mindere mate) de volgende *mogelijk* relevante informatie over openstaande zaken: de status van de zaak (*‘gedagvaard’, ‘niet onherroepelijk’*), de datum van een eventuele beslissing, de wettelijke delictsomschrijving, kwalificatie en maatschappelijke classificatie van strafbare feit dat die zaak betreft, of de zaak betreft: overtredingen of (ook) misdrijven en de pleegdatum van het feit.

Het kan zich voordoen dat de hiervoor genoemde informatie (deels) mist, bijvoorbeeld de kwalificatie en/of de maatschappelijke classificatie van een feit. Dit hoeft niet te betekenen dat de strafrechter in dat geval onvoldoende informatie heeft over openstaande zaken.

Uit de analyse van de reclasseringsrapportages blijkt dat als in deze rapportage informatie naar voren komt over nog openstaande zaken, dit gebeurt op de wijze zoals in paragraaf 4.3.1.2 beschreven.

Uit de reclasseringsrapportage komt (in meer of mindere mate) de volgende *mogelijk* relevante informatie naar voren over openstaande zaken: een bestaande verdenking (*van welk feit, soms aangevuld met pleegdatum*) en (overige) openstaande zaken (*inclusief de status daarvan en/of welk feit de zaak betreft*).

Er bestaat een aantal verschillen tussen de JUDOC en de reclasseringsrapportage voor wat betreft de informatie die erin naar voren komt over openstaande zaken. Zie daarover paragraaf 4.3.1.2 over de algemene verschillen tussen beide. Wat betreft openstaande zaken komt bovendien in de reclasseringsrapportage informatie naar voren die niet uit de JUDOC blijkt, namelijk informatie over bestaande verdenkingen.

Informatie in het strafdossier over sepot

Uit de analyse van de JUDOC blijkt dat als deze informatie geeft over zaken die zijn geëindigd in een sepot, dit wordt gedaan op de wijze zoals in paragraaf 4.3.1.2 besproken.

De JUDOC verstrekt (in meer of mindere mate) de volgende *mogelijk* relevante informatie over sepot: het aantal sepot, de wettelijke delictsomschrijving, kwalificatie en maatschappelijke classificatie van het geseponeerde feit, of het sepot betreft: overtredingen of (ook) misdrijven, de datum van de beslissing, de pleegdatum van het geseponeerde feit, een eventuele periode in preventieve hechtenis en de sepotgrond.

Het kan voorkomen dat de hiervoor genoemde informatie (deels) mist, zoals de pleegdatum of de sepotgrond. Dit hoeft niet te betekenen dat de strafrechter in dat geval onvoldoende informatie heeft over zaken die zijn geëindigd in een sepot. Het doet zich bijvoorbeeld ook voor dat de kwalificatie mist bij het geseponeerde feit, waarbij dan wel is genoemd de wettelijke delictsomschrijving en maatschappelijke classificatie.⁹⁷ Net zoals de kwalificatie, kan ook de maatschappelijke classificatie ontbreken van het geseponeerde feit. Daarbij is dan wel aangegeven de wettelijke delictsomschrijving en kwalificatie.⁹⁸ Het doet zich ook voor dat bij het geseponeerde feit zowel de kwalificatie als de maatschappelijke classificatie mist, waarbij dan wel is gegeven de wettelijke delictsomschrijving.⁹⁹ Het komt zelden voor dat zowel de wettelijke delictsomschrijving, de kwalificatie en maatschappelijke classificatie van het geseponeerde feit onbekend zijn.

Uit de analyse van de reclasseringsrapportages blijkt dat als in deze rapportage informatie naar voren komt over zaken die zijn geëindigd in een sepot, dit gebeurt op de wijze zoals in paragraaf 4.3.1.2 beschreven.

Uit de reclasseringsrapportage komt (in meer of mindere mate) de volgende *mogelijk* relevante informatie naar voren: het aantal sepot, de sepotgrond, welke feiten zijn geseponeerd (*of het overtredingen dan wel misdrijven betreffen*) en de datum van de beslissing (*in jaartallen*).

Er bestaat een aantal verschillen tussen de JUDOC en de reclasseringsrapportage voor wat betreft de informatie die erin naar voren komt over sepot. Zie paragraaf 4.3.1.2 over de algemene verschillen tussen beide.

Informatie in het strafdossier over nieuwe incidenten

Uit de analyse van de JUDOC blijkt dat als deze informatie geeft over nieuwe incidenten, dit wordt gedaan op de wijze zoals in paragraaf 4.3.1.2 besproken.

De JUDOC verstrekt (in meer of mindere mate) de volgende *mogelijk* relevante informatie over nieuwe incidenten: het aantal nieuwe incidenten, eventueel: of de recidiveregeling voor ernstige verkeersdelicten van toepassing was, of sprake was van een nieuwe veroordeling of nieuw sepot, of het een transactie dan wel strafbeschikking betreft, de sepotgrond, de wettelijke delictsomschrijving, kwalificatie en maatschappelijke classificatie

⁹⁷ Hierbij past een kanttekening: het kan zo zijn dat die maatschappelijke classificatie dan vrij algemeen is, bijvoorbeeld: 'overig'.

⁹⁸ Hierbij past een kanttekening: bij veroordelingen van vóór 1996 kan deze wettelijke delictsomschrijving vrij algemeen zijn ('SR' of 'SR ZWAAR').

⁹⁹ Hierbij past een kanttekening: bij veroordelingen van vóór 1996 kan deze wettelijke delictsomschrijving vrij algemeen zijn ('SR' of 'SR ZWAAR').

van het strafbare feit dat het incident betreft, of het incident betreft: overtredingen of (ook) misdrijven, de pleegdatum van het feit, de datum van een beslissing, de status van een beslissing, de eventuele datum van onherroepelijkheid, een eventuele opgelegde straf (*soort, hoogte, modaliteit*) en eventueel door welke instantie de straf is opgelegd.

Het kan voorkomen dat de hiervoor genoemde informatie (deels) ontbreekt, hetgeen niet hoeft te betekenen dat de strafrechter in dat geval onvoldoende informatie heeft over nieuwe incidenten. Zo kan bijvoorbeeld bij een nieuwe veroordeling of nieuw sepot de kwalificatie bij een feit ontbreken. Voor dat feit is dan wel opgenomen de wettelijke delictsomschrijving en een maatschappelijke classificatie.¹⁰⁰ Het komt ook voor dat bij een nieuwe veroordeling de maatschappelijke classificatie bij een feit ontbreekt. Voor dat feit is dan wel een wettelijke delictsomschrijving en kwalificatie genoemd. Ook kan bij een nieuwe veroordeling de kwalificatie en maatschappelijke classificatie bij een feit ontbreken, terwijl voor dat feit wel een wettelijke delictsomschrijving is gegeven, of kan in zijn geheel ontbreken om welk feit het ging. Dit laatste kan ook voorkomen bij nieuwe sepoten. Bij nieuwe buitenlandse veroordelingen kan ontbreken of de veroordeling (naar Nederlands recht) een overtreding dan wel (ook) een misdrijf betreft.

Uit de analyse van de reclasseringsrapportages blijkt dat als in deze rapportage informatie naar voren komt over nieuwe incidenten, dit gebeurt op de wijze zoals in paragraaf 4.3.1.2 beschreven.

Uit de reclasseringsrapportage komt (in meer of mindere mate) de volgende *mogelijk* relevante informatie naar voren over nieuwe incidenten: het aantal nieuwe incidenten, of de incidenten een nieuwe veroordeling of nieuw sepot betreffen, de eventuele datum van de beslissing, welk feit het nieuwe incident betreft, een eventuele opgelegde straf, overige meldingen van nieuwe incidenten (bijvoorbeeld politiemeldingen of incidenten bij wooninstantie of tijdens detentie).

Er bestaat een aantal verschillen tussen de JUDOC en de reclasseringsrapportage wat betreft de informatie die erin naar voren komt over nieuwe incidenten. Zie daarover ook paragraaf 4.3.1.2 over de algemene verschillen tussen beide. Bovendien komt ten aanzien van nieuwe incidenten in de reclasseringsrapportage informatie naar voren die niet uit de JUDOC blijkt, namelijk: overige (politie)meldingen van nieuwe incidenten.

Informatie in het strafdossier over toekomstige recidive

Uit de analyse van de reclasseringsrapportages blijkt dat deze rapportage, indien aanwezig in het dossier, informatie kan bevatten over (het risico op) toekomstige recidive. De rapportage vermeldt bijvoorbeeld naast de reclasseringsoordelen ten aanzien van het risico op recidive en het risico op letselschade ook de uitkomsten van de risicotaxatie-instrumenten (*algemene instrumenten die zien op algemene recidive en geweldsrecidive en met name bij een veroordeling voor verkrachting ook instrumenten die zien op zeden*). Daarbij wordt in een stoplicht-weergave een oordeel gegeven over de mate waarin het delictverleden zorgwekkend is. Verder komt in de reclasseringsrapportage in verhalende vorm bijvoorbeeld naar voren dat wordt aangesloten bij of juist afgeweken van de uitkomsten van de risicotaxatie-instrumenten

¹⁰⁰ Hierbij past een kanttekening: die kan vrij algemeen zijn, bijvoorbeeld: ‘overig’.

(en waarom, bijvoorbeeld vanwege de toename in ernst van de delicten), of dat het recidiverisico niet kan worden ingeschat (en waarom, bijvoorbeeld omdat betrokkene ontkent).

4.3.1.6 Hetgeen ter zitting naar voren komt over recidive

Uit de integrale dossieranalyse, in het bijzonder de analyse van de vonnissen, kan het volgende worden afgeleid over de vraag in hoeverre recidive naar voren komt ter zitting om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging. Recidive, of het ontbreken daarvan, wordt ter zitting zowel door de verdediging als het OM aangehaald. Zo kan de verdediging bijvoorbeeld wijzen op de afwezigheid van (een bepaalde soort) recidive en kan het OM bij het formuleren van de strafeis expliciet rekening houden met (de omvang van) het strafblad.

4.3.1.7 Conclusie

In deze paragraaf is aan de hand van een integrale dossieranalyse in kaart gebracht hoe en in hoeverre recidive naar voren komt in het strafdossier, in het bijzonder de JUDOC en de reclasseringsrapportage, om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging.

Uit de analyse van de vonnissen blijkt dat de strafrechter over het algemeen informatie heeft over het soort recidive, het aantal keer recidive, de recidivetermijn en de eerder opgelegde straffen. Deze informatie is met name afkomstig uit de JUDOC.

Uit de analyse van de JUDOC blijkt dat deze informatie bevat over het soort recidive, het aantal keer recidive, de recidivetermijn en de eerder opgelegde straffen. Ook kan de JUDOC informatie bevatten over openstaande zaken, sepots en nieuwe incidenten. Het kan voorkomen dat informatie ontbreekt, maar dat hoeft niet te betekenen dat de strafrechter in die gevallen onvoldoende informatie heeft over voornoemde punten. Zo kan bijvoorbeeld geen pleegdatum zijn vermeld, maar wel een datum waarop het vonnis onherroepelijk is geworden. Ook kan het voorkomen dat de kwalificatie diefstal ontbreekt, maar wel de maatschappelijke classificatie 'Inbraak in bedrijf/kantoor' is opgenomen, waardoor in feite geen informatie over het strafrechtelijk verleden ontbreekt.

Uit de analyse van de reclasseringsrapportages blijkt dat deze rapportage, indien aanwezig in het dossier, over het algemeen informatie geeft over het soort recidive, het aantal keer recidive, de recidivetermijn en de eerder opgelegde straffen. Ook kan de rapportage informatie bevatten over opstaande zaken, sepots, nieuwe incidenten en toekomstige recidive.

Er bestaat een aantal verschillen tussen de JUDOC en reclasseringsrapportages wat betreft de informatie die erin naar voren komt over recidive. Zo verschilt de wijze waarop de informatie is vormgegeven en is de JUDOC over het algemeen uitgebreider in de informatieverstrekking. Niettemin komt het ook voor dat de reclasseringsrapportage informatie geeft over het soort recidive, het aantal keer recidive, de recidivetermijn, openstaande zaken en nieuwe incidenten, die niet uit de JUDOC blijkt.

De integrale dossieranalyse geeft tot slot enige informatie over hetgeen ter zitting naar voren komt over recidive. Zowel door de verdediging als het OM wordt (de afwezigheid van) recidive ter zitting aangehaald.

4.3.2 Resultaten deelvragen 5 en 6: Hoe en in hoeverre verwijst de strafrechter in zijn motivering naar recidive ter onderbouwing van de opgelegde straf?

4.3.2.1 Inleiding

In deze paragraaf wordt aan de hand van dossieronderzoek in kaart gebracht of, hoe en in hoeverre recidive door de strafrechter wordt genoemd bij de motivering van de straf (deelvragen 5 en 6).¹⁰¹ Het dossieronderzoek is verricht aan de hand van 32 dossiers. Deze dossiers zijn dezelfde als die gebruikt zijn in het jurisprudentieonderzoek. Deze triangulatie van onderzoeksmethoden zorgt ervoor dat uitkomsten als gevolg van het gebruik van verschillende onderzoeksmethoden kunnen worden vergeleken en eventueel aanvullende resultaten kunnen worden verkregen. De validiteit en betrouwbaarheid van de uitkomsten worden op deze wijze verhoogd.

Aan de hand van een analyse van de vonnissen van de geselecteerde dossiers wordt bepaald naar welke aspecten van recidive de strafrechter verwijst in zijn motivatie ter onderbouwing van de opgelegde straf en op welke wijze hiernaar wordt verwezen. Daarbij komt ook aan bod hoe de strafrechter motiveert op welke wijze de recidive wordt meegewogen bij de strafoplegging. Daarna worden nog een aantal overige opmerkingen gemaakt over recidive-gerelateerde aspecten die in de strafmotivering worden betrokken. Tot slot wordt afgesloten met een conclusie.

4.3.2.2 Het (motiveren van het) meewegen van recidive bij de strafoplegging

Uit de analyse van de vonnissen kan worden afgeleid dat als de recidive wordt meegewogen bij de strafoplegging, dit blijkt uit de strafmotivering. Dit kan op impliciete wijze blijken, doordat (hetgeen wordt overwogen over) recidive wordt besproken bij de strafmotivering of op expliciete wijze, bijvoorbeeld indien de strafrechter aangeeft dat ‘bij het bepalen van de straf rekening is gehouden met de JUDOC’.

De motivering inzake recidive ter onderbouwing van de opgelegde straf varieert van *zeer uitgebreid* (waarbij de strafrechter verwijst naar het soort ‘justitiecontact(en)’, het aantal keer recidive en (de aan- en afwezigheid van bepaalde) soort recidive en daarbij ook aangeeft op welke wijze dit alles meeweegt in de strafoplegging) tot *zeer summier* (waarbij de strafrechter bijvoorbeeld slechts aangeeft dat het strafblad van verdachte een factor is die eraan bijdraagt dat de eis van de officier van justitie redelijk wordt geacht). Het komt zelden voor dat de strafrechter niet heeft gemotiveerd inzake recidive, terwijl het requisitoir van de officier van justitie en/of het pleidooi van de verdediging en/of de JUDOC en/of de reclasseringsrapportage daartoe wel aanleiding geven.

Ter onderbouwing van de straf verwijst de strafrechter (in meer of mindere mate) op de volgende wijze naar enkele relevante aspecten betreffende recidive:

- Het soort ‘justitiecontact(en)’. De wijze waarop hiernaar wordt verwezen verschilt van concreet (‘*veroordeeld*’, ‘*strafbeschikkingen opgelegd gekregen*’) tot minder concreet (‘*in aanraking is gekomen met politie en justitie*’).

¹⁰¹ Tussen de acht ernstige gewelds- en zedenmisdrijven waar dit onderzoek op ziet zijn geen bijzondere, duidelijke verschillen waargenomen. In deze paragraaf wordt daarom niet op de delicten afzonderlijk ingegaan.

- Het aantal keer recidive. De wijze waarop de strafrechter hiernaar verwijst varieert van concreet (*het opsommen van een aantal veroordelingen, 'eenmaal'*) tot minder concreet (*'enkele malen', 'ten minste drie maal', 'meerdere malen', 'veelvuldig', 'delictpatroon', 'ruime recidive', 'aanzienlijk strafblad', 'fors strafblad'*).
- Het soort recidive. De strafrechter lijkt hierin onderscheid te maken aan de hand van specifieke delicten (*'brandstichting'*) en/of categorieën delicten (*'zedendelict', 'zedemisdrijven', 'drugsdelict', 'vermogensdelicten', 'geweldsmisdrijven', 'geweldsfeiten', 'geweld gerelateerde feiten'*) en/of de omstandigheden waaronder het delict is begaan (*'alcoholgerelateerde strafbare feiten'*) en/of de ernst van de delicten (*'delicten nemen in ernst toe'*) en/of de kwalificatie misdrijf dan wel overtreding (*'misdrijf', 'overtredingen'*) en/of de soortgelijkheid van feiten (*'soortgelijke strafbare feiten', 'andersoortig feit'*). Als de strafrechter onderscheid maakt aan de hand van de soortgelijkheid van feiten, wordt in de motivering niet toegelicht wat daar in dat geval onder wordt verstaan. Om deze reden kunnen daarover geen algemene uitspraken worden gedaan op basis van de analyse van de vonnissen. Wat verder opvalt is dat in de geanalyseerde vonnissen de termen speciale en specifieke recidive uit de WODC-Recidivemonitor niet als zodanig door de strafrechter worden genoemd,¹⁰² anders dan de termen gelijksoortige en andersoortige recidive.
- De recidivetermijn. De strafrechter verwijst naar de recidivetermijn variërend van concreet (*het noemen van het jaartal of de exacte datum van de veroordeling,¹⁰³ 'in de afgelopen vijf jaar'¹⁰⁴*) tot minder concreet (*'op jonge leeftijd', 'recent', 'oude feiten', 'eerder', 'eerder (niet recentelijk)' of 'in het verleden'*). Het komt voor dat uit de strafmotivering blijkt dat de strafrechter voor de aanvang van de recidivetermijn de (datum van onherroepelijkheid van de) vroegere veroordeling hanteert. Omdat de strafrechter echter niet telkens (voldoende concreet) motiveert inzake de recidivetermijn, kunnen hierover verder op basis van de analyse van de vonnissen geen algemene uitspraken worden gedaan.
- De opgelegde straffen. De strafrechter verwijst naar de soort opgelegde straf, soms aangevuld met de hoogte en modaliteit.¹⁰⁵
- Eventuele recidive in het buitenland.

Uit de analyse van de vonnissen blijkt dat de strafrechter niet in elk geval (voldoende concreet) motiveert voor wat betreft de hiervoor genoemde aspecten. In dat kader kan de motivering aldus beperkt zijn. Deze beperking in de motivering maakt dat geen algemene uitspraken kunnen worden gedaan over de invloed van die aspecten op het meewegen van recidive bij de strafoplegging.

Het komt ook voor dat de strafrechter aangeeft *op welke wijze* (hetgeen is overwogen over) de recidive meeweegt, zoals:

¹⁰² De soorten recidive die deze termen betreffen worden overigens wel onderscheiden, alleen niet onder de noemer specifieke en speciale recidive.

¹⁰³ Het doet zich voor dat dit op deze wijze wordt overwogen gelet op de toepassing van art. 63 Sr.

¹⁰⁴ Het komt voor dat dit wordt overwogen gelet op het voornemen om de isd-maatregel op te leggen (vgl. art. 38m Sr).

¹⁰⁵ Het komt voor dat een dergelijke uitgebreide motivering te maken heeft met de toepassing van art. 63 Sr.

- Ten nadele. Dit motiveert de strafrechter bijvoorbeeld als volgt: ‘werkt als strafverzwarende omstandigheid t.o.v. de LOVS-oriëntatiepunten’ of ‘in het nadeel van de verdachte weegt mee’. Ook kan de strafrechter door in de strafmotivering melding te maken van de recidive impliciet laten blijken dat dit ten nadele meeweegt.¹⁰⁶ Uit de analyse van de vonnissen blijkt dat (hetgeen is overwogen aangaande) de recidive strafverzwarend kan meewegen in de volgende gevallen: (1) in geval van recidive van een bepaalde soort ‘justitiecontact(en)’ (*‘eerdere veroordeling(en) (voor strafbare feiten)’*), (2) in geval van een bepaalde soort recidive (en soort ‘justitiecontact(en)’ en bepaald aantal keer recidive (*‘eerdere veroordeling(en) voor mishandeling’, ‘eerdere veroordeling(en) voor zedemisdrijven’, ‘eerdere veroordeling(en) voor geweldsdelicten’, ‘eerdere veroordeling(en) ter zake strafbare misdrijven (niet eenzelfde misdrijf) en meerdere opgelegde strafbeschikkingen vanwege overtredingen’, ‘eerdere veroordeling(en) (niet) voor soortgelijke feiten’*), (3) in geval van een bepaalde soort recidive (en soort ‘justitiecontact(en)) van een bepaalde recidivetermijn (*‘recente veroordeling(en) voor bedreiging, overdracht van een vuurwapen, drugsdelict en vermogensdelicten’*) en (4) in geval van een bepaalde soort recidive (en soort ‘justitiecontact(en)) waarbij een bepaalde straf is opgelegd (*‘eerdere veroordelingen voor geweldsdelicten waarvoor gevangenisstraffen zijn opgelegd die niet tot positieve gedragsverandering hebben geleid’, ‘eerdere veroordeling(en) tot een geldboete’, ‘eerdere veroordeling(en) tot een taakstraf voor drugshandel’*). Wat opvalt uit de analyse is dat het soort recidive een belangrijke overweging is om de recidive in strafverzwarende zin te mee te wegen. Daarbij komt vaker terug dat de omstandigheid van eerdere veroordeling(en) voor geweldsdelicten strafverzwarend werkt. De motivering kent verder beperkingen. Bij het ten nadele meewegen van recidive bij de strafoplegging motiveert de strafrechter niet telkens (voldoende concreet) voor wat betreft het soort recidive, het aantal keer recidive, de recidivetermijn en de opgelegde straffen. Daarom kunnen verder op basis van deze analyse geen algemene uitspraken worden gedaan over de invloed van deze aspecten op het ten nadele meewegen van (hetgeen is overwogen over) de recidive.
- Niet ten nadele. Dit wordt bijvoorbeeld door de strafrechter gemotiveerd als: ‘niet ten nadele van de verdachte’ of ‘weegt niet in strafverzwarende zin mee’ of ‘geen strafverzwarende invloed’. Bij deze motivering komt het voor dat de strafrechter ook aangeeft waarom (hetgeen is overwogen over) de recidive op deze wijze wordt meegewogen, bijvoorbeeld vanwege het feit dat verdachte niet eerder voor soortgelijke feiten is veroordeeld of vanwege de ‘verjaring’ van de recidive.¹⁰⁷
- Neutraal. De strafrechter motiveert dit bijvoorbeeld als volgt: ‘leidt niet tot strafverzwaring of strafvermindering’ of ‘acht het van ondergeschikt belang’. Dit komt bijvoorbeeld voor in het geval dat de verdachte in de laatste vijf jaren is veroordeeld voor een andersoortig feit. Het doet zich ook voor dat de strafrechter in de

¹⁰⁶ Overeenkomstig de jurisprudentie van de Hoge Raad zoals deze is besproken in hoofdstuk 2.

¹⁰⁷ De strafrechter overweegt dan bijvoorbeeld dat het ‘oude’ feiten betreffen of dat de laatste veroordeling ‘lang geleden’ heeft plaatsgevonden. Overigens maakt deze weinig concrete motivering inzake de verjaringstermijn dat daarover op basis van de analyse van de vonnissen geen algemene uitspraken kunnen worden gedaan.

strafmotivering wel aangeeft dat verdachte niet eerder is veroordeeld voor soortgelijke strafbare feiten, maar dat daarbij geen verband wordt gelegd met het op neutrale wijze meewegen hiervan.

Bij de geanalyseerde vonnissen komt het nog voor dat specifiek aandacht wordt gegeven aan het meewegen van de recidive bij het bepalen van het type straf, de modaliteit en de hoogte. Het doet zich bijvoorbeeld voor dat de strafrechter expliciet het soort recidive meeweegt bij het bepalen van het *type* straf en de *modaliteit*. Bijvoorbeeld dat bij de keuze voor een voorwaardelijk deel rekening wordt gehouden met het feit dat eerdere delicten onder een bepaalde omstandigheid zijn begaan. Ook komt het voor dat de strafrechter expliciet aangeeft dat (hetgeen is overwogen over) de recidive meeweegt voor de *mate* van de straf. Dit wordt bijvoorbeeld als volgt gemotiveerd: ‘een lagere straf zou geen recht doen aan de ernst van de feiten in relatie tot het aanzienlijke strafblad van verdachte’ of ‘de rechtbank acht dit voor de strafmaat onderhavige zaak’ of ‘bij de bepaling van de hoogte van de op te leggen straf heeft de rechtbank verder nog betrokken’. De strafrechter geeft niet in elk geval aan of en in hoeverre (hetgeen is overwogen over) de recidive meeweegt voor het type straf, de modaliteit en de hoogte. Vanwege deze beperkte motivering kunnen hierover geen algemene uitspraken worden gedaan op basis van de analyse van de vonnissen.

Uit deze analyse kan overigens tot slot nog worden afgeleid dat de strafrechter (hetgeen wordt overwogen over het risico op) toekomstige recidive kan meewegen bij de strafoplegging. Dit ligt dan bijvoorbeeld ten grondslag aan de keuze voor een voorwaardelijk deel of het al dan niet dadelijk uitvoerbaar verklaren van bijzondere voorwaarden. Ook doet het zich voor dat de strafrechter bij de strafoplegging rekening houdt met recidive die bestaat uit nog openstaande zaken, waarvoor bijvoorbeeld de voorlopige hechtenis is geschorst en waarbij de strafrechter bepaalde goede ontwikkelingen daaromtrent niet wil doorkruisen. Bovendien kan het zo zijn dat de afwezigheid van nieuwe incidenten wordt meegewogen bij de strafoplegging. Ook komt het voor dat de strafrechter het soort recidive meeweegt bij de keuze voor een bepaalde maatregel. Bijvoorbeeld dat recidive van een bepaalde categorie delicten meeweegt bij het opleggen van de gedragsbeïnvloedende en vrijheidsbeperkende maatregel. Dit kan ook het geval zijn bij (het risico op) toekomstige recidive van een bepaalde categorie delicten.

4.3.2.3 Conclusie

In deze paragraaf is in kaart gebracht of, hoe en in hoeverre recidive door de strafrechter wordt genoemd bij de motivering van de straf (deelvragen 5 en 6).

Uit de analyse van de vonnissen kan worden afgeleid dat als de recidive wordt meegewogen bij de strafoplegging, hier in de motivering (impliciet of expliciet) naar wordt verwezen. De motivering inzake recidive ter onderbouwing van de opgelegde straf varieert van zeer uitgebreid tot zeer summier. Ter onderbouwing van de straf verwijst de strafrechter (in meer of mindere mate) op diverse wijzen naar een aantal aspecten betreffende recidive: het soort ‘justitiecontact(en)’, het aantal keer recidive, het soort recidive, de recidivetermijn, de aan- en/of afwezigheid van recidive, de opgelegde straffen en recidive in het buitenland. Ook blijkt dat de strafrechter aangeeft op welke wijze (hetgeen is overwogen aangaande) de recidive

meeweegt. Wat opvalt uit de analyse is dat het soort recidive, met name eerdere veroordeling(en) voor gewelds- en zedendelicten, een belangrijke overweging vormt om de recidive in strafverzwarende zin te mee te wegen.

De analyse van de vonnissen toont verder aan dat het zich voordoet dat de strafrechter expliciet aangeeft dat (hetgeen is overwogen over) de recidive meeweegt voor de mate van de straf. Ook komt het voor dat de strafrechter expliciet het soort recidive meeweegt bij het bepalen van het type straf en de modaliteit. Bovendien blijkt nog dat de strafrechter toekomstige recidive, openstaande zaken en/of het gebrek aan nieuwe incidenten kan meewegen bij de strafoplegging.

Uit de analyse van de vonnissen valt op dat de strafrechter niet in elk geval (voldoende concreet) verwijst naar alle mogelijk relevante aspecten aangaande recidive. De motivering van het meewegen van recidive bij de strafoplegging kent aldus in zekere zin beperkingen. Zo wordt niet toegelicht wat onder 'soortgelijke feiten' wordt verstaan indien de strafrechter aan de hand daarvan onderscheid maakt in het soort recidive. Ook wordt niet in elk geval (voldoende concreet) gemotiveerd voor wat betreft de recidivetermijn, waardoor onduidelijk blijft welk moment van aanvang en aflopen van die termijn is gehanteerd. Wanneer (hetgeen is overwogen over) de recidive op neutrale wijze meeweegt, komt het voor dat niet uitdrukkelijk een verband wordt gelegd met de reden daarvoor. Deze beperkingen in de motivering maken het lastig om over die aspecten algemene uitspraken te doen op basis van de analyse van de vonnissen. Dit geldt ook voor eventuele algemene uitspraken over de invloed van het soort 'justitiecontact(en)', het aantal keer recidive, het soort recidive, de recidivetermijn en de opgelegde straffen op het meewegen van recidive bij de strafoplegging. Ook hierin is de motivering immers beperkt: de strafrechter motiveert niet in elk geval (voldoende concreet) over deze aspecten. Ook kunnen vanwege beperkingen in de motivering geen algemene uitspraken worden gedaan over de vraag in hoeverre (hetgeen is overwogen over) de recidive meeweegt voor het type straf, de modaliteit en de hoogte. De geconstateerde beperkingen in de motivering zorgen er aldus voor dat het voorgaande niet altijd (voldoende) uit de vonnissen kan worden opgemaakt. Daardoor blijft het een en ander onduidelijk als het gaat om (het bij de strafoplegging meewegen van) 'recidive'.

4.4 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we de resultaten gepresenteerd van de dossieranalyse van 32 strafdossiers. De resultaten van deze analyse komen overeen met de resultaten van de analyse van jurisprudentie zoals besproken in het vorige hoofdstuk, maar leveren tegelijkertijd aanvullende inzichten op. Uit de analyse volgt dat speciale en specifieke recidive over het algemeen voldoende naar voren lijkt te komen in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging. Tegelijkertijd is er niet altijd voldoende informatie voor de strafrechter. Zo viel op dat de informatie uit JUDOC niet altijd volledig is. Dat betekent echter niet dat de rechter onvoldoende informatie heeft om te beslissen. In hoeverre recidive meeweegt blijkt uit de motivering. Deze informatie is soms summier, soms uitgebreid. Meestal is niet goed te reconstrueren welk deel van de motivering ziet op het meewegen van de recidive.

5 Focusgroepen

5.1 Inleiding

Om te onderzoeken in hoeverre recidive naar voren komt in het strafdossier en op het onderzoek ter terechtzitting, wat de motivatie is van strafrechters om al dan niet over te gaan tot strafvermeerdering in geval van recidive, welke recidivetermijn zij hanteren, in hoeverre de rechter in de strafmotivering verwijst naar de recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf en de strafmaat, in hoeverre rechters overgaan tot strafvermeerdering in geval van eenmalige of meermalige recidive (deelvraag 7) en, indien zij overgaan tot strafvermeerdering, waar de strafvermeerdering uit bestaat, in hoeverre dit leidt tot het opleggen van langdurige(r) detentie en hoe kan worden begrepen dat zwaardere straffen worden opgelegd (deelvragen 1-7 en 9), zijn in totaal zeven focusgroepen gehouden waaraan 27 personen hebben deelgenomen: drie groepen rechters van drie rechtbanken (Amsterdam (4), Zeeland-West-Brabant (3) en Midden-Nederland (3)), raadsheren van een gerechtshof (Den Haag) (4), officieren van justitie van drie arrondissementsparketten (Noord-Nederland, Zeeland-West-Brabant en Noord-Holland) (4), advocaten-generaal van een ressortsparket (ressortsparket Amsterdam, waarvan een verbonden aan de Landelijke Commissie Strafvorderingsrichtlijnen van het openbaar ministerie) (2), strafrechtsadvocaten (4) en beleidsmedewerkers van de drie reclasseringsorganisaties (3). Hieronder wordt per deelvraag verslag gedaan van de bevindingen van de focusgroepen.

5.2 Vaststellen recidive

Om vast te stellen of sprake is van recidive wordt volgens de deelnemers hoofdzakelijk gebruik gemaakt van de justitiële documentatie, kortweg de documentatie of het strafblad genoemd. De justitiële documentatie geeft volgens de deelnemers alleen informatie over de kwalificatie van het feit waarvoor de verdachte eerder is veroordeeld (bijvoorbeeld ‘verkrachting’), maar zegt niets over de ernst of de context van het feit. Rechters geven daarom aan dat zij, om een iets duidelijker beeld te krijgen van de justitiële documentatie, kijken naar reclasseringsrapportages of rapportages van gedragsdeskundigen (psychiater of psycholoog).

De reclasseringsrapportages dienen dus ‘ter inkleuring’ van de justitiële documentatie. De rapportages zijn mede gebaseerd op gesprekken met de cliënt waarbij de eerdere delicten worden besproken. Voor het feitelijk vaststellen is de justitiële documentatie evenwel de primaire bron. Zo merkt een beleidsmedewerker van de reclassering op:

‘En je hebt natuurlijk ook het gesprek met cliënt daarover omdat het natuurlijk niet alleen maar gaat over dit en gerecidiveerd, maar vooral over hoe is je leven verlopen en iets doet zich in de context daarvan [voor] [...] dan heb je het over wat is er gebeurd, maar ook natuurlijk die aanloop daar naartoe en eerdere delicten, dus dat bespreek je

ook met die cliënt. Maar echt als je het hebt over feitelijk vaststellen, dan is de ‘JD’ de belangrijkste bron van informatie.’

Hoewel de justitiële documentatie dus de primaire bron is om recidive vast te stellen, is deze volgens de respondenten niet altijd up-to-date. Als een verdachte bijvoorbeeld recent is aangehouden en in verzekering is gesteld, dan wordt hij pas gedocumenteerd op het moment dat hij een parketnummer krijgt. Een advocaat-generaal merkt hierover op:

‘[...] wordt iemand nu aangehouden, en in verzekering gesteld, dan wordt ’ie gedocumenteerd op het moment dat hij een parketnummer krijgt. Dus het kan inderdaad zijn, dat zie je wel eens op zitting, dat de voorzitter zegt: “Waar is uw cliënt?” “Ja die zit vast in het politiebureau in Utrecht.”

De justitiële documentatie is bovendien een ‘zoekplaatje’, omdat het zich niet gemakkelijk laat lezen. Een rechter merkt evenwel op:

‘[...] ik denk dat wij allemaal in de loop der jaren heel gedreven zijn geworden in het supersnel scannen van een ‘docje’. Want de wetsartikelen staan erop, plaats, pleegdatum, ze zijn onderverdeeld in misdrijven, onherroepelijk of niet, overtredingen, buitenlandse feiten staan er apart op. Ze staan in chronologische volgorde, dus de meest recente tot ouder. Dus soms een beetje puzzelen als er heel veel op staat, bijvoorbeeld verschillende zaken die in eerste aanleg in hoger beroep gezamenlijk zijn behandeld en hier en daar misschien nog een vrijspraak, maar dat is volgens mij heel goed te bekijken. Heel soms inderdaad zit [er] [...] een gek dingetje tussen, dat een zaak kennelijk al wel onherroepelijk is, of wel of niet al in cassatie is behandeld en dat er niet duidelijk opstaat. Maar over het algemeen, is het wel overzichtelijk denk ik.’

Een punt waarover twijfel bestaat onder de respondenten is de vraag of buitenlandse veroordelingen automatisch op het strafblad worden vermeld. Een officier van justitie of advocaat-generaal kan via ECRIS¹⁰⁸ de Europese documentatie opvragen. In antwoord op de vraag of buitenlandse veroordelingen op de documentatie staan, antwoorden de advocaten generaal:

A2: ‘Soms, waarom ze er soms wel op staan, maar meestal niet dat weet ik niet.’

A1: ‘Volgens mij omdat ze dan ook eerder al zijn opgevraagd en verwerkt zijn in het systeem.’

A2: ‘Het gaat niet automatisch. Er is een lijst. De landen van de EU volgens mij zo’n beetje en dan moet je dus naar onze administratie en die vragen het op en dan heb je het een dag later.’

¹⁰⁸ European Criminal Record Information System. ECRIS stelt rechters en officieren van justitie in staat om toegang te krijgen tot de justitiële documentatie van een persoon in alle EU-landen waar deze is veroordeeld. Zie https://commission.europa.eu/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/tools-judicial-cooperation/european-criminal-records-information-system-ecris_nl

Of een buitenlandse veroordeling op de justitiële documentatie komt te staan lijkt dus afhankelijk te zijn van de inspanningen van het openbaar ministerie. Zij zijn volgens de respondenten niet altijd op de hoogte van buitenlandse veroordelingen, maar kunnen bijvoorbeeld ook een aanvraag doen wanneer de verdachte blijkens de justitiële documentatie een tijd geen delicten heeft gepleegd en men het vermoeden heeft dat de reden hiervoor is gelegen in het feit dat de verdachte in het buitenland heeft verbleven.

Bij de vaststelling of sprake is van recidive maken alle respondenten een onderscheid tussen soortgelijke recidive en algemene recidive. De vaststelling of sprake is van soortgelijke recidive gebeurt volgens alle deelnemers aan de hand van de delictcategorieën (bijvoorbeeld geweldsdelicten, zedendelicten, vermogensdelicten) of, breder, aan de hand van het beschermd belang van het delict. Er bestaat onderling, bijvoorbeeld in de raadkamer, weinig discussie over de vraag of een feit soortgelijk is aan een ander feit of niet, zo geven rechters aan. Algemene recidive houdt volgens de respondenten in dat verdachte eerder is veroordeeld voor strafbare feiten. Bij het opmaken van reclasseringsrapportages is volgens de respondenten eveneens aandacht voor het soort recidive.

In de praktijk bestaat soms verwarring over hoe het soort recidive moet worden vastgesteld. Zo komt het voor dat wordt verwezen naar de algemene recidivebepaling van artikel 43a Sr en de uitwerking van delicten die in dat kader in ieder geval soortgelijk aan elkaar zijn ingevolge artikel 43b Sr, ook al hebben die bepalingen geen toepassing (waarover hierna meer). Zo zegt een rechter:

‘Maar je ziet advocaten die dan zeggen: “Ja, dat feit mag u geen rekening mee houden want [...] het is geen soortgelijk feit.” Dan denk je: “Nou, er zijn ongetwijfeld kaders waarbij je er rekening mee houdt. Zoals in het kader van artikel 43a misschien, maar ik voel me volkomen vrij om [er in] de straftoemeting wel degelijk rekening mee te houden.”’

De in de WODC-recidivemonitor gehanteerde termen speciale en specifieke recidive worden volgens de respondenten niet gehanteerd. De termen andersoortig en gelijksoortig evenmin volgens de respondenten, hoewel uit het jurisprudentieonderzoek blijkt dat deze termen wel worden gehanteerd. Het onderscheid wordt echter wel gemaakt, maar in plaats van andersoortig wordt gesproken over algemene recidive en in plaats van gelijksoortig wordt gesproken over soortgelijke recidive.

5.3 Recidive en het strafdossier

De dossierstukken waarin recidive naar voren komt zijn, als gezegd, de justitiële documentatie en gedrags- en adviesrapportages. Gedrags- en adviesrapportages worden, zoals hiervoor opmerkt, gebruikt ter inkleuring van de justitiële documentatie. Dat is soms nodig, omdat achter een en dezelfde kwalificatie van een delict uiteenlopende feiten en omstandigheden kunnen schuilgaan. Zo merkt een rechter op:

‘Bijvoorbeeld bij brandstichting [...], of je een klikeo in brand steekt of een ander z’n huis in de brand, daar zit een heel groot verschil tussen. Het is allebei 170 strafrecht [157 Sr, SM] die op je documentatie staat. Maar in de strafmaat zie je het verschil. Ook bij poging doodslag, daar zitten ook hele grote verschillen in, [...] dat haal je niet uit de documentatie. Moet je andere bronnen hebben.’

Hieruit blijkt dat de (hoogte of duur van de) eerder opgelegde sanctie een indicator kan zijn voor de ernst van het eerder gepleegde delict.

Een andere rechter merkt op:

‘[...] diefstal met geweld zeker, want [...] diefstal met geweld kan ook een duw zijn.’

Een advocaat merkt hierover op:

‘Diefstal met geweld is de categorie bij uitstek waarbij de diversiteit groot is. Bij doodslag of verkrachting is dat minder het geval. Hier kan het gaan van een gewelddadige overval tot stelen bij de AH en duwtje geven om weg te komen. Dat maakt het een lastige categorie.’

Ook bestaat voor het openbaar ministerie de mogelijkheid om vonnissen uit eerdere strafzaken te raadplegen via het digitaal dossier (GPS¹⁰⁹ in eerste aanleg geheten en EDS¹¹⁰ in hoger beroep). Rechters hebben daar geen toegang toe, maar kunnen via de officier van justitie oude vonnissen inzien en laten voegen aan het dossier.

Soms bevat het dossier daarnaast nog een sfeerproces-verbaal waarin is opgenomen hoe vaak de verdachte in politiemutaties voorkomt, dat wil zeggen contacten van de verdachte met de politie die niet noodzakelijkerwijs tot een strafzaak hebben geleid. Voor de feitelijke vaststelling van recidive spelen politiemutaties echter geen rol. Rechters geven aan dat de justitiële documentatie daarvoor bepalend is. Zo zegt een raadsheer:

‘In politiedossiers zie je nog wel eens mutaties opgenomen, politiemutaties, eerdere meldingen waar dan uiteindelijk geen strafzaak van is gemaakt bijvoorbeeld. Op die manier wordt soms wel nog wat extra invulling gegeven aan ‘mogelijk is het niet de eerste keer geweest’, maar uiteindelijk heb je daar denk ik in het kader van de strafoplegging niet zoveel aan. Want we gaan toch eigenlijk alleen maar uit van onherroepelijke veroordelingen in de documentatie.’

Een enkele rechter geeft aan wel eens een vertaald buitenlands vonnis aan het dossier te hebben laten toevoegen. Buitenlandse veroordelingen kunnen als gezegd in de justitiële documentatie worden genoemd, maar het vonnis zit niet standaard in het strafdossier. Toevoeging van het vonnis kan dan noodzakelijk worden geacht voor de duiding van de feiten.

¹⁰⁹ Geïntegreerd Processysteem Strafrecht (GPS)

¹¹⁰ Elektronisch Dossier Portaal

De respondenten menen dat de justitiële documentatie over het algemeen voldoende aanknopingspunten biedt om te kunnen vaststellen of sprake is van algemene recidive of soortgelijke recidive, maar dat het lastiger is om de ernst van de recidive te kunnen vaststellen doordat de justitiële documentatie, afgezien van het type straf en de strafmaat, geen informatie hierover bevat. In voorkomende gevallen kan de (hoogte of duur van de) eerder opgelegde sanctie een indicator van de ernst van het eerder gepleegde feit.

5.4 Recidive en het onderzoek ter terechtzitting

Recidive wordt tijdens het onderzoek ter terechtzitting door de rechter aan de orde gesteld tijdens de bespreking van de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Alsdan wordt ook de justitiële documentatie doorgenomen. Eventuele onduidelijkheden over de interpretatie van de delicten en kwalificaties die in de justitiële documentatie staan vermeld, worden in dat gesprek door de rechter aan de orde gesteld. Zo geeft een raadsheer aan:

‘En ik vraag het ook wel hoor op een zitting, als ik het inderdaad zie en het is onduidelijk dan vraag ik gewoon aan verdachte: “Ik zie hier een veroordeling staan voor een soortgelijk feit, was dat hetzelfde slachtoffer of een ander slachtoffer?”’

Recidive komt volgens rechters en raadsheren over het algemeen voldoende naar voren tijdens het onderzoek ter terechtzitting om te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging.

Advocaten geven aan soms zelf een toelichting te geven op de feiten die vermeld staan op de justitiële documentatie. Zo zegt een advocaat:

‘Als het wel gelijksoortige delicten betreft, dan kan het voorkomen dat ik aangeef, bijvoorbeeld bij een zaak die ‘diefstal met geweld’ betreft, dat het ‘geweld’ in de vorige zaak slechts ‘losrukken’ betrof en dat cliënt nog nooit iemand heeft ‘geslagen’.’

Tegelijkertijd geven advocaten aan dat de inhoud van voorgaande feiten slechts beperkt een rol speelt tijdens het onderzoek ter terechtzitting. Zo zegt een advocaat:

‘De inhoud van voorgaand feit, de toedracht, speelt heel weinig een rol. Als cliënt daar tijdens de zitting toch over begint wordt deze ook meestal afgekapt. Het is kennelijk voor de rechter alleen van belang om melding te maken van de relevante justitiële documentatie.’

Rechters geven dus aan dat zij voldoende mogelijkheden ervaren om onduidelijkheden over recidive op de terechtzitting te kunnen bespreken en eventuele hiaten in hun informatie te kunnen opvullen. Tegelijkertijd ervaren advocaten ook die mogelijkheid, maar hebben zij de indruk dat rechters zich vooral laten leiden door de justitiële documentatie. Dat is opvallend. In de focusgroepen gaven rechters immers aan dat de justitiële documentatie weinig

aanknopingspunten biedt voor het vaststellen van de ernst van voorgaande feiten en dit als een gemis ervaren.

5.5 Redenen om wel of niet over te gaan tot strafvermeerdering bij recidivisten

Rechters, raadsheren, officieren van justitie en advocaten-generaal geven aan dat het opleggen c.q. eisen van een hogere straf ten opzichte van de voorgaande straf van de dader het uitgangspunt is in geval van recidive. Ook kiezen zij vaak voor een andere strafmodaliteit, bijvoorbeeld een onvoorwaardelijke straf in plaats van een voorwaardelijke. Een rechter licht toe:

‘En we hebben nu dat station dus gepasseerd of nu wordt het tijd voor een onvoorwaardelijke gevangenisstraf omdat je denkt: “Nou ja, u bent een gewaarschuwd mens en er is van alles geprobeerd. Als u nu weer de fout in gaat dan wordt het ook wel gewoon zitten.”’

De respondenten verwijzen in dit verband ook naar de Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen van het College van procureurs-generaal (2019A003)¹¹¹ en de LOVS-oriëntatiepunten¹¹² waarin strafverhoging in geval van recidive als uitgangspunt is opgenomen.¹¹³

Alle respondenten geven aan dat zij bij het type zaken dat centraal staat in dit onderzoek, ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, ook sneller denken aan een maatregel van plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders (hierna: isd-maatregel) of een maatregel voor terbeschikkinggestelden (hierna: tbs-maatregel). Het is namelijk vaak niet een kwestie van *meer* straffen, maar van *anders* straffen. Daarbij geven zij aan dat dat enkel mogelijk is indien aan de specifieke voorwaarden is voldaan die gelden voor het opleggen van deze maatregelen. Zo is voor het opleggen van een tbs-maatregel bijvoorbeeld vereist dat de verdachte leidt aan een psychische stoornis.

Er kunnen evenwel redenen zijn op grond waarvan rechters afzien van strafvermeerdering. Deze redenen kunnen bijvoorbeeld zijn gelegen in het tijdsverloop sinds het begaan van het eerdere feit. Zo kan zich bijvoorbeeld de situatie voordoen dat het lang duurt, zelf enkele jaren, voordat een zaak op zitting komt. Zo vertelt een rechter:

‘Als een zaak drie jaar heeft gelegen en in die twee jaar daarvoor ook nog veroordeeld is geweest, ga je hem dan nog? Stel dat de rechtbank een gevangenisstraf van een maand op zou geven, ga je hem dan anderhalve maand geven of twee maanden na zo’n lange tijd? Dat is ook een factor die, [ook al is] er wel sprake van recidive, maakt dat je niet die verhoging oplegt [...]’

¹¹¹ Te vinden via www.openbaarministerie.nl

¹¹² Te vinden via www.rechtspraak.nl

¹¹³ Zie hierover nader hoofdstuk 2.

‘Zeker als de verdachte die tijd heeft gebruikt om wel zijn leven een beetje op orde te krijgen. Hij heeft een baan, heeft hij eindelijk een baan, denk ik ja, moet je hem drie maanden ophokken is hij die baan weer kwijt, begint het hele feest weer van voor af aan. Liever niet dan. Tijdsverloop is dus ook wel, dat is wel echt een factor die een rol speelt en niet alleen als de redelijke termijn is overschreden maar ook gewoon.’

In hoger beroep lijkt de factor van het tijdsverloop sinds het plegen van het feit temeer van belang. Voordat een zaak in hoger beroep wordt behandeld, kan er wederom veel tijd zijn verstreken, zo blijkt uit de reactie van een raadsheer:

‘En het is ook nog een appèl, dus het kan ook langer geleden zijn dat het vonnis bij de rechtbank was en dat de levens weer heel anders zijn.’

De psyche van de verdachte en gedragskundige rapportage (reclassering, psychologen en psychiaters) worden eveneens genoemd als factoren die een mitigerende rol kunnen spelen bij de straftoemeting, ook al is er sprake van (meermalen) recidive. Een beleidsmedewerker van de reclassering merkt hierover op:

‘Dat een eerste veroordeling best fors kan zijn en dat je pas bij de tweede erachter komt dat het door allerlei psychiatrische problematiek komt. Waardoor je ook zou kunnen denken: “Die eerste veroordeling, hadden we dat geweten, hadden we misschien ook andere dingen gedaan.” Dus de logica van de tweede, derde keer, ook al is het nog zo vergelijkbaar, kan toch tot een ander reclasseringsadvies leiden omdat er nieuwe informatie is om juist die herhaling en het niet ontvankelijk zijn voor de verbetermaatregel die worden getroffen, je erachter komt ‘er is meer aan de hand, de psychiatrische problematiek is ernstiger dan eerder ingeschat’.’

De persoonlijke omstandigheden, bijvoorbeeld de gezondheid van de verdachte, schrijnende familieomstandigheden of een verslaving waaraan wordt gewerkt, verlies van woning of werk door de opgelegde straf, kunnen eveneens redenen vormen om, ondanks de recidive, niet over te gaan tot strafvermeerdering. Zo noemt een van de rechters:

‘Verslaving. Waar mensen mee aan het werk zijn om dat, dan kun je ook zeggen nou: “Als ze nu in die gevangenis, dan doorkruis je dat weer.” Dan ga je rekening houden met de persoonlijke omstandigheden.’

Een advocaat beaamt dit:

‘[...] stel je hebt een geweldig reclasseringsrapport, waarin bijvoorbeeld staat dat iemand gestopt is met gebruiken etc., dan komt het hulpverleningstraject in gevaar als je te streng straft. Dan kunnen rechters nog wel eens milder straffen.’

Gevraagd naar persoonlijke omstandigheden die reden kunnen vormen om ondanks de recidive niet over te gaan tot strafvermeerdering, geven officieren van justitie aan:

‘Ja dat is echt, dat is heel moeilijk uit te leggen, dat is zo per geval verschillend.’

‘Ja bijvoorbeeld hij is net afgekickt, net wel gelukt, net weer een huis en werk.’

‘En een vriendin.’

‘En een kind op komst.’

‘We kunnen het zo allemaal uittekenen.’

Rechters geven aan, naast de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, ook te kijken naar de context van het delict. Zo zegt een rechter:

‘En ook de context van het delict [...]. Als het een heel andere context is. Als het eerst huiselijk geweld is en daarna is het op straat [...] Dat zou ik anders wegen dan als het een huiselijk geweld en dan nog een keer huiselijk geweld is.’

En een advocaat-generaal:

‘Of dat het feit waar hij de tweede of derde keer of zoveelste keer voor in de fout voor is gegaan, echt veel kleiner is dan de voorgaande. Als iemand drie keer een straatroof heeft gepleegd en daarna een blikje heeft gestolen bij de AH. Dan heeft hij misschien wel meermalen recidive, maar dan is het misschien ook een kleiner vergrijp of net even een misstap.’

De omstandigheden waaronder het delict is gepleegd kunnen eveneens reden zijn om niet over te gaan tot strafvermeerdering in geval van recidive. Een van de rechters geeft aan:

‘[...] de omstandigheden waaronder een feit is begaan, kan nog uitmaken. Als iemand, het schuurt tegen zelfverdediging aan maar je komt er juridisch gezien niet maar je ziet wel dat er iets is gebeurd waardoor iemand tot een bepaald gedrag is gekomen, kan dat wel weer relativerend meewegen.’

Een advocaat merkt op:

‘Geweld onder invloed van middelen (bijvoorbeeld verslaving) of andere persoonlijke problematiek. In deze zaken gaat de rechter, ondanks recidive, niet vaak over tot zwaardere straf(modaliteiten), maar wordt vaak met zorg gekeken hoe de lijn kan worden doorbroken.’

De mate waarin de verdachte zich heeft ingespannen voor herstel van het strafbare feit speelt ook een rol bij de vraag of de rechter overgaat tot strafverhoging in geval van recidive. Genoemd worden in dit verband of de verdachte en het slachtoffer hebben deelgenomen aan een mediationtraject. Ingevolge artikel 51h lid 2 Sv dient de rechter bij de strafoplegging

rekening te houden met de uitkomsten van een bemiddelingstraject. Daarnaast kan het feit dat de verdachte de schade inmiddels (deels) heeft vergoed een rol spelen.

Ook worden genoemd de proceshouding van de verdachte en of een verdachte schuld bewust is. De proceshouding van de verdachte wordt in dat verband met name uitgelegd als het zwijgen van de verdachte, terwijl een verklaring gezien het bewijs in de strafzaak aangewezen is. Een officier van justitie merkt hierover op:

‘Maar dat zwijgrecht is dan met de nuance, [dat het gaat] om ‘*call for a reasonable explanation*’. Als het zo duidelijk is, bijvoorbeeld camerabeelden of iets dergelijks en iets over dat slachtoffer en dan nog steeds zwijgen dan kun je veel beter gemotiveerd zeggen: “Hij neemt zijn verantwoordelijkheid niet.” Dan kan zwijgrecht meetellen.’

Tegelijkertijd geven rechters aan dat het van de ernst en het soort feit afhangt in hoeverre rekening wordt gehouden met bovengenoemde omstandigheden. Specifiek gevraagd naar de acht delicten die centraal staan in dit onderzoek, geven zij aan dat de toedracht van het feit en de context een veel grotere rol spelen bij de delicten diefstal met geweld, openlijke geweldpleging, brandstichting en zware mishandeling. Bij de delicten verkrachting, moord, doodslag en gekwalificeerde doodslag is dat in veel mindere mate het geval.

‘En alles wat we net hebben genoemd aan persoonlijke omstandigheden die een rol kunnen spelen zitten heel erg bij de laatste vier, veel meer dan bij de eerste vier. Bij gekwalificeerde doodslag ga je niet heel snel kijken...’

‘...van jij bent lekker bezig.’

‘Zo denk je er ook over, in hele gewone mensentaal gezegd: “Als je iets gruwelijks fout doet dan heb je de gevolgen daarvan maar te dragen, wat die ook zijn.”’

De reden daarvoor is dat de eerste vier delicten zeer brede delictcategorieën zijn, waar veel gradaties in voorkomen qua ernst van het gepleegde feit. Zoals een van de rechters het formuleerde:

‘Diefstal met geweld kan al zijn dat je iemand een flinke duw hebt gegeven dat ‘ie omvalt, maar het kan ook iemand totaal toetakelen zijn.’

Maar, zo geven zij aan:

‘Ook dan kijk je nog naar de persoonlijke omstandigheden.’

Advocaten bevestigen het voorgaande. Zo zegt een advocaat:

‘Het kan zijn dat er sprake is van recidive maar dat de rechter er om welke reden dan ook voor kiest om niet hoger te straffen.’

Tot slot wordt in geval van recidive rekening gehouden met het taakstrafverbod ingevolge artikel 22b Sr. Een taakstraf is in sommige gevallen uitgesloten, maar dat wil niet zeggen dat noodzakelijkerwijs een hoge vrijheidsbenemende straf volgt.¹¹⁴ Deze uitkomst sluit aan bij eerder onderzoek.¹¹⁵ Zo zegt een van de advocaten-generaal:

‘Ik houd altijd rekening met het taakstrafverbod, en de bedoeling van het taakstrafverbod ook. Ook daar kan je natuurlijk van afwijken als je daar aanleiding toe ziet, bijvoorbeeld wat ik net aangaf, als de reclassering zegt: “Dit is wel recidive binnen twee jaar, maar we zijn nu zo goed op weg, we hebben hem nog niet deze verandering eerder zien maken.” Dan ga je toch de creatieve één dag vragen en een taakstraf.’

Het opleggen van een hogere straf is blijkens het voorgaande het uitgangspunt in geval van recidive. Er kunnen evenwel redenen zijn om bij recidive niet over te gaan tot strafvermeerdering. Uit de groeps gesprekken volgt dat die redenen sterk casuïstisch zijn bepaald. Redenen die zijn genoemd zijn het tijdsverloop tussen het plegen van het feit en de behandeling van de zaak ter terechtzitting en in samenhang daarmee de veranderingen die zich in die tijd hebben voorgedaan in de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, de psyche van de verdachte en wat daarover is geschreven in de gedragskundige rapportages, de persoonlijke omstandigheden van de verdachte (bijvoorbeeld diens gezondheid, schrijnende familieomstandigheden, of het opleggen van een straf een behandeling voor een verslaving zou doorkruisen, of de verdachte zijn woning of werk zou verliezen als gevolg van het opleggen van een bepaalde straf(duur)), de context van het delict, de omstandigheden waaronder het delict is gepleegd, de mate waarin de verdachte zich heeft ingespannen voor herstel van het strafbare feit, de proceshouding van de verdachte (zwijgrecht) en of een verdachte zich schuld bewust toont. Bovendien hangt het van de ernst en het soort feit af in hoeverre rekening wordt gehouden met bovengenoemde omstandigheden: de toedracht van het feit en de context spelen een veel grotere rol bij de delicten diefstal met geweld, openlijke geweldpleging, brandstichting en zware mishandeling en in mindere mate bij de delicten verkrachting, moord, doodslag en gekwalificeerde doodslag. Tot slot wordt in geval van recidive rekening gehouden met het taakstrafverbod van artikel 22b Sr.

5.6 Verjaringstermijn

Vervolgens is respondenten gevraagd naar de verjaringstermijn. Dat wil zeggen, na hoeveel jaar zonder delict zou recidive niet meer moeten worden tegengeworpen? En waarom die

¹¹⁴ Het opleggen van een taakstraf is in gevolge artikel 22b lid 2 Sr in geval van recidive uitgesloten indien aan de veroordeelde in de vijf jaar voorafgaand aan het door hem begane feit wegens een soortgelijk misdrijf een taakstraf is opgelegd, en de veroordeelde deze taakstraf heeft verricht dan wel de tenuitvoerlegging van de vervangende hechtenis is bevolen. Daarvan kan worden afgeweken indien naast de taakstraf een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf wordt opgelegd. Nu de wetgever niets heeft bepaald omtrent de duur van deze vrijheidsbeneming komt het voor dat rechters een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf van een dag opleggen in combinatie met een taakstraf zodat het verbod uit artikel 22b lid 2 Sr niet van toepassing is.

¹¹⁵ J. de Ridder e.a., *Evaluatie Wet beperking oplegging taakstraffen*, Den Haag: WODC 2017.

termijn? Er blijkt er enige verwarring te zijn over het bestaan van een wettelijke bepaling op dit punt. Sommige respondenten verwijzen naar artikel 43a Sr waarin een termijn wordt genoemd van vijf jaar. Deze bepaling is evenwel, zoals in hoofdstuk 2 is uiteengezet, enkel van toepassing op situaties waarin de op het betreffende misdrijf gestelde strafmaximum dient te worden overschreden en de daarop gestelde gevangenisstraf met maximaal een derde wordt verhoogd. Volgens genoemde bepaling is dat slechts mogelijk indien tijdens het plegen van het (nieuwe) misdrijf nog geen vijf jaar zijn verlopen sedert een vroegere veroordeling van de schuldige tot een gevangenisstraf wegens een soortgelijk misdrijf dat in kracht van gewijsde is gegaan. De vijfjaarstermijn wordt verlengd met de tijd waarin de veroordeelde rechtens zijn vrijheid is ontnomen. Bij de vraag tot welke verjaringstermijn zou moeten kunnen worden overgegaan tot strafvermeerdering verwijzen sommige respondenten ten onrechte naar de termijn genoemd in artikel 43a Sr.

Zo stellen de advocaten:

Advocaat 3: ‘In ons hoofd zit 5 jaar. Er zijn ook rechters die zeggen: je hebt het 10 jaar geleden gedaan en je doet het nu weer.’

Advocaat 1: ‘Het is te casuïstisch.’

Advocaat 2: ‘Lastig, het is een rechtspolitieke opvatting. Lastig om daar als advocaat iets zinnigs over te zeggen: ik onthoud me van het antwoord.’

Advocaat 4: ‘Als verdediging opereren wij reactief. Wij constateren dat bij 5 jaar de grens ligt. Dat positiefrechtelijke gegeven gebruiken wij in de verdediging. Als we het zelf voor het zeggen hebben is dat een lastige vraag. Waarom 5 jaar?’

En advocaten-generaal:

A2: ‘Er staat ergens in strafvordering volgens mij dat we maar vijf jaren terugkijken. Artikel 43a, in die hoek [...] je moet nog met een heel sterk verhaal komen op zitting wil je iets wat voor die vijf jaren is gepleegd [mee laten wegen]. Dus iemand is vijf jaren helemaal rustig gebleven, maar er staat wel zes, zeven jaren terug ook iets naars, om dat dan te laten meewegen.’

A1: ‘Toch doe je het wel in je achterhoofd, ook bijvoorbeeld dat je gaat kijken: “Nou, moet er toch niet een rapportage komen?”’ [...]

A2: ‘Je kan het natuurlijk wel zo verpakken dat je zegt dat het buiten de termijn eigenlijk is, maar dat wanneer wel voor soortgelijke feiten in het verleden is veroordeeld, wat weliswaar niet meetelt op dit moment juridisch gezien, maar dat de ernst van het feit met zich brengt dat je een hogere straf eist.’

En rechters:

‘[...] artikel 43a wordt vaak als een algemene norm gebruikt door advocaten maar soms ook wel door collega’s die dat vinden die zeggen: “Nee maar dat is langer dan vijf jaar geleden dus mag je er geen rekening meer mee houden.” Dat zijn van die, waar ik nog

wel eens tegen te hoop loop dat ik denk: “Dat klopt gewoon niet.” [...] Je ziet als je heel specifiek bepaalde recidiveregelingen gaat invoeren, dat mensen dan de neiging hebben om dat heel erg te veralgemeniseren.’

‘Vijf jaar is wel wat vaak terugkomt.’

‘Maar in beginsel geldt er geen termijn.’

‘Behalve als het tenlastegelegd is.’

‘Behalve als het tenlastegelegd is als strafverzwarende omstandigheid, wat zelden gebeurt.’

‘[...] kijk nu, we hebben een soort van officieuze termijn van vijf jaar. Dat is relevant binnen die vijf jaar en daarbuiten kijken we er eigenlijk niet al te goed naar. Daar kun je best anders over denken. Ik had met X gesproken om binnenkort een keer op het vakinhoudelijke overleg met elkaar erover verder te praten: “Hoe gaan we daar nou mee om?” En dan niet alleen van ‘hoelang kijk je terug?’, maar ook ‘welke soortige recidive neem je wel of niet mee in je beslissing?’. Ik vind het heel lastig om daar nu een antwoord op te krijgen, want dat hangt echt heel erg af van de, denk ik, van de verdachte en de concrete verdenking. En het lijkt me heel lastig, wat gekunsteld, om een hele harde termijn te kiezen, van: “we kijken drie of vijf of twintig jaar terug.” En dan wat 21 jaar geleden is gebeurd, maar wat 19,5 jaar geleden is gebeurd wel.’

‘Die vijf jaar komt natuurlijk heel uitdrukkelijk voor in het artikel [art. 43a Sr, *SM*].’

‘Daar komt natuurlijk die vijf jaar termijn vandaan, maar die zijn we een soort van gaan toepassen wat breder dan daar bedoeld.’

Rechters en raadsheren geven ook aan in abstracto geen termijn te kunnen noemen. Het hangt af van de aard van het delict en de zaak. Zo zegt een raadsheer:

‘Kan best zijn dat als iets twintig jaar geleden is gebeurd, zeker als het om iets heel ernstigs gaat, dat dat wel degelijk nog steeds van belang is. Als het gaat om een heel ernstig geweldsdelict wat lange tijd geleden is gebeurd en iemand doet zoiets weer, dan neem je dat volgens mij wel degelijk mee. Maar als het gaat om een eenvoudige mishandeling waar iemand twintig jaar geleden een geldboete van 250 gulden voor heeft gekregen, dan ga je dat niet strafverzwarend meenemen.’

En een rechter:

‘Ja, ik vind dat lastig om te zeggen want, het hangt ook weer toch af van dat hele strafblad. Stel dat je inderdaad twintig pagina’s hebt, elk jaar is er wat. Ja, dan kun je toch niet zeggen van: “We kijken alleen naar de laatste vijf jaar.” Dan zeg je gewoon: “Bij u is het elk jaar raak.”’

Alle respondenten geven aan dat artikel 43a Sr zelden wordt toegepast. Gevraagd naar een verklaring daarvoor geven respondenten aan dat de bandbreedte bij de straftoemeting in zijn algemeenheid al heel erg breed is. Bovendien kan de rechter artikel 43a Sr niet ambtshalve toepassen, maar dient de officier van justitie het ten laste te leggen.¹¹⁶ Zo zegt een rechter:

‘We straffen eigenlijk nooit tegen het maximum. Dat deden we bij doodslag tot 1 juli door het oude strafmaximum, dat is misschien wel mede redengevend geweest om dat strafmaximum ineens fors te verhogen. Dus daar zag je wel dat op of heel dicht tegen dat maximum van 15 jaar werd gestraft. Maar bij heel veel andere feiten niet.’

En een andere rechter zegt:

‘[...] ik denk dat we al best veel mogelijkheden hebben op basis van de huidige wetgeving om op maat te straffen, ook echt wel rekening te houden met de recidive.’

Een raadsheer stelt:

‘Het maximum opleggen komt bijna nooit voor.’

Aangezien de rechter de algemene recidiveregeling niet ambtshalve kan toepassen, maar slechts op vordering van de officier van justitie, is ook relevant te bezien hoe officieren van justitie de huidige bandbreedte bij de straftoemeting ervaren. Een officier van justitie geeft aan:

‘Ik moet zeggen dat ik als officier wel het idee heb dat ik voldoende mogelijkheden heb om met recidive mogelijk rekening te houden in het formuleren van mijn eis.’

En een advocaat deelt deze indruk:

‘Met de ruime straftoemetingsvrijheid, samenloop die speelt en de hoge strafmaxima die nooit gehaald worden, hoeft geen gebruik te worden gemaakt van artikel 43a Sr. Met recidive wordt al rekening gehouden.’

Voor wat betreft de verjaringstermijn waarbinnen zou moeten kunnen worden overgegaan tot strafvermeerdering hanteert een deel van de respondenten, als gevolg van een onjuiste interpretatie van artikel 43a Sr, dus een termijn van vijf jaar. Een ander deel geeft aan het lastig te vinden om in abstracto een termijn te noemen waarbinnen eerder gepleegde delicten nog zouden moeten kunnen meewegen bij de strafoplegging voor een nieuw delict. Alle respondenten geven aan dat artikel 43a Sr zelden wordt toegepast. Dat komt ten eerste omdat de officier van justitie de bepaling ten laste moet leggen en de rechter de bepaling niet

¹¹⁶ De algemene recidivebepaling kan blijkens een uitspraak van de Hoge Raad van 25 september 2012 bij de strafoplegging slechts in aanmerking worden genomen indien zij – zo nodig op voet van een wijziging van de tenlastelegging ingevolge artikel 312 Sv – aan de verdachte is tenlastegelegd. Zie HR 25 september 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX6916, r.o. 3.6. Zie nader par. 2.2.6.

ambtshalve kan toepassen. Een tweede, belangrijkere reden, is dat de bandbreedte bij de straftoemeting al erg ruim is, dus dat er ook geen behoefte bestaat aan toepassing van de bepaling. Het beeld dat uit de analyse van jurisprudentie al naar voren kwam wordt dus in de focusgroepen bevestigd: situaties waarin artikel 43a Sr wordt toegepast betreffen uitzonderingen.

5.7 De motivering van het type opgelegde straf en de strafmaat

Op de vraag in hoeverre de strafrechter in zijn motivering verwijst naar soortgelijke en andersoortige recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf en de strafmaat geven de respondenten aan dat recidive in ieder geval wordt meegewogen, al dan niet door het opnemen van een standaardoverweging.

Zo stelt een advocaat:

‘Ja. In elk vonnis van MK [meervoudige kamer, SM] wordt acht geslagen op JUDOC. Dan staat er in de regel of ‘is first offender’ of ‘is veroordeeld recent of niet recent’. Vaak staat erbij: ‘het betreffen andere feiten, daarom wordt er niet of in beperkte mate rekening mee gehouden’. Als het gaat om dezelfde feiten, dan ook nog eens kortgeleden, zie je meestal wel dat de rechter dat ten nadele van de verdachte meeweegt. In de regel worden er niet veel meer woorden aan gewijd dan dat.’

Rechters geven aan dat de opgelegde straf vooral een afweging is van alle relevante omstandigheden van het geval. Er wordt niet geëxpliciteerd in hoeverre de recidive heeft meegewogen bij de hoogte van de straf, zoals dat bijvoorbeeld het geval is in de LOVS oriëntatiepunten waarin het oriëntatiepunt van de straf hoger is als er sprake is van recidive of ‘veelvuldige recidive’. Zo zegt een raadsheer:

‘Maar we zeggen ook niet zoals in de LOVS staat: “Er komt een derde bij, of het dubbele.”’

En een advocaat:

‘Als de rechter recidive tegenkomt in geweldsmisdrijven wordt daarnaar gestraft en melding van gemaakt. Het is moeilijk te kwantificeren. Splitsing in strafmotivering is er niet, daardoor kan je er lastig uitspraken over doen, maar is ook bijna onmogelijk.’

Over de keuze voor het type straf wordt opgemerkt:

‘Soms overweeg je ook wel dat gelet op de recidive of de maat van recidive, bijvoorbeeld een taakstraf niet meer aan de orde is. Dat juist daarin aanleiding wordt gevonden om een bepaalde straf op te leggen.’

Rechters wijzen in de context van het voorgaande ook op het bestaan van motiveringsverplichtingen, bijvoorbeeld de plicht die een rechter heeft om te reageren op een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt in de zin van artikel 359 lid 2 Sv waarin een advocaat verweer heeft gevoerd over de op te leggen straf. Zij geven aan dat een motivering sowieso wordt gegeven wanneer een motiveringsplicht bestaat:

‘En deels is het ook wel omdat de Hoge Raad natuurlijk om expliciete motivering vraagt wanneer een taakstraf gevraagd wordt en je legt een gevangenisstraf op.’

In de motivering van het type opgelegde straf en de strafmaat wordt kortom verwezen naar soortgelijke en andersoortige recidive. De weging van recidive is evenwel geen mathematische aangelegenheid. Er wordt niet geëxpliciteerd in het vonnis in welke mate de recidive heeft meegewogen bij de oplegging van de straf. Bij de straftoemeting vindt een afweging plaats van alle relevante omstandigheden van het geval, waaronder de recidive.

5.8 Eenmalige recidive versus meermalen recidive

Gevraagd naar de vraag in hoeverre strafrechters overgaan tot strafvermeerdering bij veroordeling van de eerste keer, tweede keer, derde keer of vaker recidivisten in vergelijking met die van first offenders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven geven respondenten aan dat het aantal keren recidive verschil maakt voor het strafverhogend effect op de strafeis en opgelegde straf. Zo stelt een rechter:

‘In algemene zin is mijn uitgangspunt altijd wel: ja, iedereen kan een keer de fout in gaan, dan moet je wel straf krijgen, maar dan is nog van alles mogelijk misschien met de strafmaat, maar bij sommige delicten, ja, als je dan nog een keer de fout maakt dan is [...] de bandbreedte echt wel wat kleiner en dan ga je echt wel wat hoger zitten.’

In dit verband wordt door respondenten eveneens gewezen op de richtlijnen voor strafvordering (voor het openbaar ministerie) en de LOVS-oriëntatiepunten (voor rechters) die een onderscheid maken tussen eerste keer, tweede keer en meermalen (of veelvuldige) recidive.

Ook geven rechters aan dat bij het soort delicten dat centraal staan in dit onderzoek – zware geweldsdelicten – meermalen recidive veelal tot gevolg heeft dat rechters eerder een maatregel, zoals een isd-maatregel of een tbs-maatregel, overwegen. Zo zegt een rechter:

‘Ja, het telt op, hoe dan ook, het maakt gewoon verschil inderdaad. Niet alleen hoelang iets geleden is, maar ook hoe vaak iets eerder is gebeurd. En in het kader van geweld dan ga je daar wel weer heel anders mee om dan als het gaat om vermogensdelicten bijvoorbeeld. Dus als iemand herhaaldelijk wegens geweldsdelicten voorbijkomt, zeker als het gaat om wat meer ernstige vormen van geweld, dan ga je bij een derde keer of vaker denk ik al heel snel denken aan een tbs-maatregel bijvoorbeeld. Misschien al zelfs wel wat eerder, afhankelijk van aard en ernst van het delict en wat er verder bekend is

ook over de verdachte. Maar bij ernstige geweldsdelicten, je zal niet snel voorbij zien komen dat iemand al vijf keer wegens een ernstig geweldsdelict is veroordeeld en er nooit tbs is opgelegd. Zoiets krijg je niet vaak.'

Advocaten herkennen dit. Zo stelt een advocaat:

'Ik maak eigenlijk nooit mee dat sprake is van twee of drie ernstige geweldsdelicten zónder dat er wordt voorgesorteerd op tbs en zonder dat het uiteindelijk wordt opgelegd. In onze praktijk komt tbs bijna altijd om de hoek kijken en wordt ook opgelegd. Er is duidelijk een ernstig feit en gevaar, en aan [het vereiste van een] stoornis is snel voldaan, vooral bij mensen die vaker een geweldsdelict hebben gepleegd.'

Daarbij benadrukken zij dat het opleggen van een tbs-maatregel enkel kan wanneer aan de voorwaarden voor oplegging is voldaan.

Rechters beamen het voorgaande en geven aan dat er thans meer mogelijkheden zijn om een tbs-maatregel op te leggen als gevolg van wijzigingen in de jurisprudentie op dit punt, maar dat er desondanks situaties zijn waarin het opleggen van tbs geen optie is:

'Soms niet, soms is tbs geen optie, en dat vind ik ook wel een dilemma, omdat ik zelf ook wel voel dat we als systeem of als maatschappij tekortschieten in wat we dan kunnen doen. We hebben allemaal denk ik wel eens meegemaakt dat we mensen, dat we mensen veroordelen en we weten: "Die komt weer vrij en het is wachten op het volgende slachtoffer." En dat is heel cynisch.'

Samenvattend: Of een verdachte voor een eerste, tweede of volgende keren recidiveert, heeft volgens de respondenten kortom invloed op de straftoemeting. Het aantal keren recidive heeft een strafverhogend effect op de strafeis en opgelegde straf. Zij wijzen er ook op dat recidive bij zware geweldsdelicten ertoe leidt dat rechters eerder de oplegging van een isd- of tbs-maatregel overwegen. Hoewel de mogelijkheden om tbs op te leggen tegenwoordig ruimer zijn, is het nog altijd vereist dat voldaan is aan de vereisten voor de oplegging. Kan daar niet aan worden voldaan, dan resteert enkel de oplegging van een lange gevangenisstraf.

5.9 Conclusie

Om recidive vast te stellen wordt hoofdzakelijk gebruik gemaakt van de justitiële documentatie. Voor de interpretatie daarvan worden reclasseringsrapportages en rapportages van gedragsdeskundigen gebruikt. Daarnaast kunnen advocaten of de verdachte zelf een nadere toelichting geven. Hoewel buitenlandse vonnissen voorkomen op de justitiële documentatie, kan een rechter het soms noodzakelijk vinden om een buitenlands vonnis aan het dossier toe te voegen wanneer dat relevant is voor de inkleuring van de eerder gepleegde strafbare feiten.

Bij de vaststelling of sprake is van recidive wordt in de praktijk een onderscheid gemaakt tussen soortgelijke recidive, dat wil zeggen recidive van delicten die binnen dezelfde

delictcategorie vallen, en algemene recidive, dat wil zeggen recidive van strafbare feiten. De justitiële documentatie bevat over het algemeen voldoende aanknopingspunten om te kunnen vaststellen of sprake is van algemene recidive of soortgelijke recidive, maar in mindere mate over de ernst van die recidive.

Recidive wordt tijdens het onderzoek ter terechtzitting door de rechter aan de orde gesteld tijdens de bespreking van de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Alsdan wordt ook de justitiële documentatie voorgehouden. Eventuele onduidelijkheden over de interpretatie van de delicten en kwalificaties die in de justitiële documentatie staan vermeld, worden in dat gesprek door de rechter aan de orde gesteld. Advocaten geven evenwel aan dat de bespreking van eerdere strafrechtelijke veroordelingen naar hun indruk beperkt is.

Het opleggen van een hogere straf of een andere, zwaardere strafmodaliteit (bijvoorbeeld een onvoorwaardelijke straf in plaats van een voorwaardelijke) is het uitgangspunt bij recidive. In dat verband wijzen de respondenten op de Aanwijzing voor strafvordering meerderjarigen van het openbaar ministerie en de LOVS-oriëntatiepunten waarin het voorgaande eveneens als uitgangspunt is neergelegd. Bij het type zaken dat centraal staat in dit onderzoek, ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, is het evenwel vaak niet een kwestie van *meer* straffen, maar van *anders* straffen. Zo zal in geval van recidive eerder worden gedacht aan het opleggen van een maatregel van plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders (hierna: isd-maatregel) of een maatregel voor terbeschikkinggestelden (hierna: tbs-maatregel), uiteraard mits aan de voorwaarden voor oplegging daarvan is voldaan.

Er kunnen evenwel redenen zijn op grond waarvan rechters afzien van het opleggen van een hogere straf en/of zwaardere strafmodaliteit. Deze redenen kunnen bijvoorbeeld zijn gelegen in het tijdsverloop sinds het begaan van het eerdere feit, de psyche van de verdachte, persoonlijke omstandigheden (bijvoorbeeld de gezondheid van de verdachte, schrijnende familieomstandigheden of een verslaving waaraan wordt gewerkt, verlies van woning of werk door de opgelegde straf) en wat daarover wordt opgemerkt in gedragskundige rapportages. Daarnaast zijn relevant de context van het delict en omstandigheden waaronder het delict is gepleegd, de mate waarin de verdachte zich heeft ingespannen voor herstel van het strafbare feit (mediation (artikel 51h Sv) en/of vergoeding van de schade), de proceshouding van de verdachte (het beroepen op het zwijgrecht terwijl er overduidelijk bewijs is) en of een verdachte zich schuld bewust toont. Tegelijkertijd hangt het van de ernst en het soort feit af in hoeverre rekening wordt gehouden met bovengenoemde omstandigheden. Zo spelen de toedracht van het feit en de context een veel grotere rol bij de delicten diefstal met geweld, openlijke geweldpleging, brandstichting en zware mishandeling. Bij de (ernstiger) delicten verkrachting, moord, doodslag en gekwalificeerde doodslag is dat in veel mindere mate het geval. Tot slot wordt in geval van recidive rekening gehouden met het taakstrafverbod van artikel 22b Sr.

Een opmerkelijke uitkomst van de focusgroepen is dat door sommige respondenten een bredere betekenis aan artikel 43a Sr wordt toegekend dan door de wetgever is bedoeld. Voor het formuleren van een antwoord op de vraag hoe lang recidive zou mogen worden tegengeworpen noemen sommigen de in die bepaling genoemde termijn van vijf jaar. Deze bepaling, en daarmee ook de genoemde termijn, is evenwel alleen van toepassing op situaties waarin de op het betreffende misdrijf gestelde strafmaximum wordt overschreden bij de strafeis en/of strafoplegging. De bepaling biedt de mogelijkheid om het op het delict gestelde wettelijk

strafmaximum met een derde te verhogen. Volgens genoemde bepaling is dat slechts mogelijk indien tijdens het plegen van het (nieuwe) misdrijf nog geen vijf jaar zijn verlopen sedert een vroegere veroordeling van de schuldige tot een gevangenisstraf wegens een soortgelijk misdrijf dat in kracht van gewijsde is gegaan. Los daarvan blijkt het lastig in abstracto een bepaalde termijn te noemen waarna recidive niet meer zou mogen worden meegewogen. Volgens de respondenten hangt het al dan niet meewegen van eerdere strafbare feiten sterk af van de aard van het delict en de zaak.

Artikel 43a Sr wordt zelden toegepast volgens de respondenten. Daar lijken twee verklaringen voor. Ten eerste kan de rechter artikel 43a Sr niet ambtshalve toepassen, maar moet de officier van justitie het ten laste leggen. Belangrijker lijkt evenwel de tweede reden dat de bandbreedte in zijn algemeenheid al heel erg breed is en dat officieren van justitie en rechters voldoende mogelijkheden menen te hebben om rekening te houden met recidive in de strafeis respectievelijk de straftoematingsbeslissing.

Soortgelijke en andersoortige recidive worden meegewogen ter onderbouwing van het type opgelegde straf en de strafmaat, al dan niet door het opnemen van een standaardoverweging. Er wordt niet en volgens de respondenten kan er ook niet worden geëxpliciteerd en gekwantificeerd in welke mate recidive heeft meegewogen bij de hoogte van de straf.

Het maakt volgens de deelnemers verschil of er sprake is van een veroordeling voor een eerste keer recidive of meermalen recidive voor de strafeis respectievelijk de straftoemeting. Een dergelijk onderscheid wordt ook gemaakt in de Aanwijzing voor strafvordering van het openbaar ministerie en de LOVS-oriëntatiepunten. Ook hier geldt weer dat in geval van meermalen recidive eerder zal worden overgegaan tot het opleggen van een maatregel. Maar er is geen sprake van een mathematische exercitie.

6. Conclusie

6.1 Beantwoording van de hoofd- en deelvragen

Het doel van het onderzoek was om na te gaan of recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdriven leidt tot het daadwerkelijk opleggen van een zwaardere straf door strafrechters, met name of dit leidt tot een langdurige(r) detentie.

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

In hoeverre leggen strafrechters zwaardere straffen op na constatering van (meervoudige) recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdriven (in vergelijking met first offenders); waaruit bestaat de strafvermeerdering en in hoeverre leidt dit tot langdurige(r) detentie?

Deze vraag is onderzocht aan de hand van een aantal deelvragen die hierna worden beantwoord.

1. Komt de speciale en specifieke recidive voldoende naar voren in het strafdossier om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging?

Uit het dossieronderzoek en de focusgroepen komt naar voren dat rechters inzage hebben in de justitiële documentatie van de verdachte en zich hierop baseren voor het vormen van een oordeel over recidive. De informatie is volgens de deelnemers aan de focusgroepen voldoende om na te kunnen gaan of er sprake is van recidive, en van welke strafbare feiten. De justitiële documentatie bevat niet altijd voldoende informatie om de ernst van de eerder begane feiten in te schatten. Rechters geven aan dit als een gemis te ervaren, maar geven ook aan de ernst van de eerder gepleegde feiten doorgaans in te schatten aan de hand van de eerder opgelegde straf(soort). Ook reclasserings- en gedragsrapportages worden gebruikt om inkleuring te geven aan de feiten uit de justitiële documentatie. Daarnaast wordt de zitting gebruikt om hierover informatie in te winnen.

2. Komt de speciale en specifieke recidive voldoende naar voren ter zitting om door de strafrechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging?

Uit de focusgroepen volgt dat rechters voldoende mogelijkheden ervaren om recidive ter zitting te bespreken en dat dit ook daadwerkelijk gebeurt. Advocaten hebben evenwel de indruk dat rechters zich vooral laten leiden door de justitiële documentatie bij het vaststellen van recidive. Dat is opvallend gelet op de constatering dat rechters zelf aangeven dat de justitiële documentatie weinig aanknopingspunten biedt voor het vaststellen van de ernst van voorgaande feiten en dat zij dit als een gemis ervaren.

3. Wat is de motivatie van strafrechters om wel of niet tot strafvermeerdering over te gaan bij verschillende typen recidivisten?

Het opleggen van een hogere straf is voor rechters het uitgangspunt in geval van recidive. Strafverhoging is ook het uitgangspunt in de LOVS-oriëntatiepunten die een normerende werking hebben op de straftoematingsbeslissing. Er kunnen evenwel redenen zijn om bij recidive niet over te gaan tot het opleggen van een hogere straf. Uit de focusgroepen en de analyse van de jurisprudentie volgt dat die redenen sterk casuïstisch zijn bepaald. Redenen die in de focusgroepen en in de analyse van de jurisprudentie naar voren kwamen zijn het tijdsverloop tussen het plegen van het feit en de behandeling van de zaak ter terechtzitting en in samenhang daarmee de veranderingen die zich in die tijd hebben voorgedaan in de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, de psyche van de verdachte en wat daarover is geschreven in de gedragskundige rapportages, de persoonlijke omstandigheden van de verdachte (bijvoorbeeld diens gezondheid, schrijnende familieomstandigheden, of het opleggen van een straf een behandeling voor een verslaving zou doorkruisen, of de verdachte zijn woning of werk zou verliezen als gevolg van het opleggen van een bepaalde straf(duur)), de context van het delict, de omstandigheden waaronder het delict is gepleegd, de proceshouding van de verdachte (zwijgrecht) en of een verdachte zich schuld bewust toont. Bovendien hangt het van de ernst en het soort feit af in hoeverre rekening wordt gehouden met bovengenoemde omstandigheden: de toedracht van het feit en de context spelen een veel grotere rol bij de delicten diefstal met geweld, openlijke geweldpleging, brandstichting en zware mishandeling en in mindere mate bij de delicten verkrachting, moord, doodslag en gekwalificeerde doodslag. Uit het dossieronderzoek en de analyse van de jurisprudentie kwam naar voren dat het soort recidive, met name eerdere veroordeling(en) voor geweldsdelicten, een belangrijke overweging is om de recidive in strafverzwarende zin te mee te wegen. In de analyse van jurisprudentie kwam daarnaast naar voren dat andersoortige recidive verdachten ook zwaar aangerekend kan worden als hier een patroon van beroepsriminaliteit uit naar voren komt. Bovendien bleek uit de focusgroepen en de analyse van jurisprudentie dat strafrechters in gevallen van (ernstige) meervoudige recidive ook geneigd zijn tot strafvermeerdering over te gaan.

4. Tot welke verjaringstermijn gaan rechters over tot strafvermeerdering, met andere woorden na hoeveel jaar zonder delict wordt recidive niet meer tegengeworpen?

Uit de focusgroepen volgt dat rechters zich soms laten beperken bij de straftoemeting als gevolg van een verkeerde interpretatie van de algemene recidivebepaling van artikel 43a Sr. Deze bepaling geeft de rechter de mogelijkheid om de op het betreffende misdrijf gestelde strafmaximum te overschrijden en de op het misdrijf gestelde gevangenisstraf met maximaal een derde te verhogen. Dat is echter enkel mogelijk indien tijdens het plegen van het (nieuwe) misdrijf nog geen vijf jaar zijn verlopen sedert een vroegere veroordeling van de schuldige tot een gevangenisstraf wegens een soortgelijk misdrijf dat in kracht van gewijsde is gegaan. De verjaringstermijn van vijf jaar die in artikel 43a Sr wordt genoemd, wordt soms ten onrechte toegepast op alle gevallen van recidive, ook gevallen waar het vergroten van de bandbreedte niet aan de orde is. Dat zou kunnen betekenen dat rechters recidive niet in strafverzwarende zin

laten meewegen om dat zij in de veronderstelling zijn dat dit enkel mogelijk is in geval de feiten niet langer dan vijf jaar geleden zijn gepleegd. Tegelijkertijd is aangegeven dat de recidive in voorkomende gevallen dan toch wordt meegewogen. De respondenten die dit aangeven lijken daarmee in de veronderstelling dat zij tegen de wet ingaan, terwijl zij in feite binnen de kaders van de wet blijven. Rechters geven verder aan het lastig te vinden om in abstracto een termijn te noemen waarbinnen eerder gepleegde delicten nog zouden moeten kunnen meewegen bij de strafoplegging voor een nieuw delict.

5. In hoeverre verwijst de strafrechter in zijn motivatie naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf?

Uit de analyse van jurisprudentie blijkt dat rechters de termen speciale en specifieke recidive niet gebruiken. In plaats daarvan hebben zij het over andersoortige feiten of gelijksoortige feiten (wat in de praktijk overeenkomt met de begrippen algemene recidive en speciale recidive). Uit zowel de dossieranalyse als de analyse van jurisprudentie blijkt dat de rechter doorgaans aangeeft acht te hebben geslagen op de justitiële documentatie of het strafblad. Het wordt echter vaak niet gemotiveerd op welke wijze de (afwezigheid van) een strafblad een rol heeft gespeeld in het bepalen van de strafmodaliteit. Dat is overigens in lijn met de rechtspraak van de Hoge Raad dat indien de rechter in verband met de strafoplegging melding maakt van een niet ten laste gelegd feit, ervan mag worden uitgegaan dat die omstandigheid in strafverzwarende zin is betrokken in de strafoplegging. Wanneer dit wel duidelijk wordt gemaakt (in 22%- 57% van de gevallen, afhankelijk van het delict) beperkt de strafrechter zich doorgaans tot algemene bewoordingen die aangeven dat de recidive in strafverzwarende zin is meegewogen. Het omgekeerde komt ook voor, dat rechters aangeven dat het blanco strafblad in strafmatigende zin is meegewogen of dat om deze reden wordt gekozen voor een grotendeels voorwaardelijke gevangenisstraf of taakstraf. Slechts in enkele gevallen wordt bij recidive concreet gemaakt en uitgelegd dat dit keer een onvoorwaardelijke gevangenisstraf op zijn plaats is, of dat het patroon dat uit de delictsgeschiedenis blijkt de verdachte zwaar wordt aangerekend. Meestal is recidive een van de vele straftoemingsfactoren waarop de beslissing voor een strafsoort wordt gebaseerd waardoor het mogelijk is dat een first offender voor eenzelfde delict een zwaardere straf krijgt dan een recidivist.

6. In hoeverre verwijst de strafrechter in zijn motivatie naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van de strafmaat?

Uit zowel de dossieranalyse als de analyse van jurisprudentie blijkt dat rechters weliswaar refereren aan de justitiële documentatie of (de afwezigheid van) een strafblad, maar dat zij verder in hun motivering heel algemeen blijven en vaker niet dan wel motiveren op welke wijze deze de strafmaat heeft beïnvloed. Op zichzelf genomen is dat in lijn met de rechtspraak van de Hoge Raad, op grond waarvan er moet worden uitgegaan dat de recidive in die gevallen in strafverzwarende zin is meegenomen. De hierboven genoemde factoren spelen zowel bij het bepalen van de strafsoort als bij het bepalen van de strafmaat.

7. In hoeverre gaan strafrechters over tot strafvermeerdering bij veroordeling van de eerste keer, tweede keer, derde keer of vaker recidivisten in vergelijking met die van first offenders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?

Uit zowel de kwantitatieve analyse van jurisprudentie als de analyse van de focusgroepen blijkt dat strafrechters overgaan tot strafvermeerdering bij de veroordeling van recidivisten in vergelijking met first offenders. Uit de kwantitatieve analyse blijkt dat strafrechters in de onderzochte uitspraken (N = 766) een significant hogere straf hebben opgelegd aan recidivisten dan aan first offenders bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Omgerekend heeft de strafrechter in de onderzochte zaken gemiddeld 334 dagen meer onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd aan recidivisten dan aan first offenders. Wanneer we uitgaan van het mediane verschil tussen first offenders en recidivisten komt het verschil omgerekend uit op 135 dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf, ofwel ongeveer 4,5 maand.

Dit wil evenwel niet zeggen dat een recidivist voor een zwaar geweldsdelict per definitie een zwaardere straf krijgt dan een first offender. De casussen die ten grondslag liggen aan de uitspraken verschillen enorm in de ernst van het gepleegde delict en de omstandigheden van de verdachte, en uiteraard dient de rechter deze aspecten ook mee te wegen bij het bepalen van zowel de strafsoort, strafmodaliteit als de hoogte van de straf. Uit de kwalitatieve analyse kwam naar voren dat zulke andere aspecten van een zaak soms zo zwaar wegen dat een recidivist toch een relatief lage straf krijgt, en een first offender een enorm hoge straf. Tijdens de focusgroepen noemden rechters hier eveneens voorbeelden van.

8. Wat is het verschil bij recidivisten van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven ten opzichte van first offenders ten aanzien van:

- a. in welke hoofdcategorie(ën) (vrijheidsbeperkende maatregelen, onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen, taakstraffen, voorwaardelijke vrijheidsstraffen en boetes) de opgelegde straf valt;

Uit de analyse van jurisprudentie blijkt dat de onvoorwaardelijke gevangenisstraf zowel bij first offenders (89%) als bij recidivisten (92%) veruit de meest gebruikte hoofdstraf is bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Daarnaast hebben we gezien dat de strafrechter iets vaker voorwaardelijke gevangenisstraffen of taakstraffen als hoofdstraf oplegt aan first offenders in vergelijking met recidivisten. De verschillen zijn echter niet groot en verschillen per type delict. Het is dus niet zo dat een recidivist altijd per definitie een onvoorwaardelijke gevangenisstraf als hoofdstraf krijgt. Soms kiest de strafrechter ervoor om vanwege de persoonlijke omstandigheden van de veroordeelde een voorwaardelijke straf op te leggen of een beperkte onvoorwaardelijke gevangenisstraf in combinatie met een omvangrijke taakstraf. Het reclasseringsrapport speelt hierbij ook een belangrijke rol, met name bij de keuze voor het type straf en de vraag of een deel van de gevangenisstraf voorwaardelijk wordt opgelegd.

- b. de mediane, gemiddelde en modale straf uitgedrukt in sanctiepunten;

We hebben op basis van de door ons verzamelde jurisprudentie berekend dat er gemiddeld 1.014 dagen (2,8 jaar) gevangenisstraf werd opgelegd aan first offenders, en omgerekend 1.348

dagen (3,7 jaar) aan recidivisten bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, uitgedrukt in sanctiepunten. Het mediane aantal sanctiepunten was bij first offenders 585 en bij recidivisten 720, en de modus bedroeg 405 bij first offenders en 1825 bij recidivisten. Omdat opgelegde straffen sterk uiteenlopen en niet vaak exact dezelfde straf wordt opgelegd bleek de modus echter geen goede maat om de opgelegde straf van first offenders en recidivisten te vergelijken.

c. in hoeverre zijn hierbij verschillen waarneembaar tussen eerste, tweede, derde keer of vaker recidive?

Het bleek in de analyse van jurisprudentie helaas niet mogelijk om dit te preciseren omdat uit de vonnissen onvoldoende naar voren komt hoe vaak een verdachte eerder een delict heeft gepleegd. Uit de dossieranalyse en de focusgroepen kwam wel naar voren dat strafrechters over het algemeen overgaan tot meer strafvermeerdering bij meervoudige recidive, en dat zij dan ook meer geneigd zijn om te kiezen voor (meer) onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Hiervoor vonden wij ook indicaties in de kwalitatieve analyse van jurisprudentie. Daarnaast kwam in de focusgroepen naar voren dat strafrechters bij meervoudige recidive vaak ook kiezen voor een maatregel zoals tbs of isd. Het is dus niet altijd een kwestie van zwaardere straffen maar ook van anders straffen.

9. Indien zwaardere of uitgebreidere straffen worden opgelegd aan eerste keer, tweede keer, derde keer of vaker recidivisten:

a. waar bestaat de strafvermeerdering uit?

Uit de analyse van jurisprudentie blijkt dat strafrechters niet altijd uitleggen of ze recidive strafverzwarend meewegen. Slechts in een minderheid van de gevallen geven zij dit expliciet aan, maar ook dan leggen ze doorgaans niet uit waarom dit het geval is. Op basis van de analyse van jurisprudentie en de dossieranalyse is het daarom moeilijk om te preciseren waar de strafvermeerdering in concrete gevallen aanwijsbaar uit bestaat. Uit de focusgroepen volgt dat het opleggen van een zwaardere straf voor rechters het uitgangspunt vormt. De grondslag voor het opleggen van een zwaardere straf lijkt vooral te worden gevonden in de strafdoelen van vergelding en speciale preventie, meer specifiek incapacitatie.¹¹⁷ Uit de focusgroepen en de analyse van jurisprudentie blijkt dat de strafvermeerdering kan bestaan uit een keuze voor (meer) onvoorwaardelijke gevangenisstraf en/of een gevangenisstraf van een langere duur. Dit is echter een gemiddeld plaatje. In sommige gevallen zal de strafvermeerdering hoger uitvallen en in de bijzondere omstandigheden van het geval kunnen soms ook redenen liggen om van strafvermeerdering af te zien.

b. in hoeverre leidt dit tot het opleggen van langdurige(r) detentie?

Uit de dossieranalyse, de analyse van jurisprudentie en de focusgroepen blijkt dit inderdaad het geval te zijn. Het is echter geen automatisme. Rechters kiezen bij recidive vaak ook voor het opleggen van een maatregel zoals de tbs of de isd. En in bijzondere omstandigheden kan van het algemene patroon worden afgeweken. Zoals eerder aangegeven bestond de strafvermeerdering in de door ons onderzochte vonnissen gemiddeld genomen uit 334

¹¹⁷ Zie hoofdstuk 2, par. 2.4.2.

sanctiepunten, wat omgerekend 334 dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf behelst. Het is echter belangrijk te realiseren dat dit een gemiddeld plaatje is op basis van door ons onderzochte zaken. Dit betekent niet automatisch dat gezegd kan worden dat recidive altijd leidt tot het opleggen van langdurige(r) detentie. Er zijn immers ook gevallen waarbij dit niet zo is. Uit de analyse van jurisprudentie blijkt ook dat de mediane strafverzwaring van recidivisten ten opzichte van first offenders met 135 sanctiepunten lager ligt dan de gemiddelde strafverzwaring. Vanwege de scheve verdeling en de uitschieters is de mediaan vermoedelijk een betere maat dan het gemiddelde. Op basis hiervan kunnen we concluderen dat in de door ons onderzochte vonnissen, recidivisten omgerekend 135 dagen (ongeveer 4,5 maand) meer onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd hebben gekregen dan first offenders. Tot slot moet worden opgemerkt dat zowel het gemiddelde als de mediaan zijn uitgedrukt in sanctiepunten. Omdat we voor onze analyses de opgelegde straffen hebben omgerekend naar sanctiepunten, betekent dit niet dat er ook 135 dagen langer detentie wordt opgelegd. In het aantal sanctiepunten komen immers ook voorwaardelijke gevangenisstraffen en taakstraffen naar voren. Volgens de omrekenleutel staat 135 sanctiepunten wel gelijk aan 135 dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Uit onze analyses is ook gebleken dat de rechter doorgaans ook wel grijpt naar de onvoorwaardelijke gevangenisstraf voor strafverzwaring, dus is het waarschijnlijk dat in de praktijk het aantal sanctiepunten strafverzwaring ook daadwerkelijk een langere gevangenisstraf impliceren in de praktijk.

c. hoe kan worden begrepen dat zwaardere straffen worden opgelegd?

Uit de focusgroepen komt naar voren dat een zwaardere straf het uitgangspunt is bij recidive. In dat verband wijzen de respondenten op de Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen van het openbaar ministerie en de LOVS-oriëntatiepunten waarin het voorgaande eveneens als uitgangspunt is neergelegd. Men wijst er met andere woorden op dat dit juridisch-normatief gezien de bedoeling is, en dat hiervan alleen in bijzondere omstandigheden wordt afgeweken. Ook kan ervan worden afgeweken wanneer men een isd- of tbs-maatregel oplegt. In zulke gevallen is het niet zozeer een kwestie van zwaarder straffen, maar vooral van anders straffen.

Uit de focusgroepen, de dossieranalyse en de analyse van jurisprudentie kwam naar voren dat rechters met name meervoudige soortgelijke recidive zwaar aanrekenen. Uit de analyse van jurisprudentie kwamen aanwijzingen dat rechters dit ook doen bij andersoortige (algemene) recidive wanneer hier een patroon van beroepsriminaliteit uit naar voren komt.

De beantwoording van de hoofdvraag van het onderzoek, is als volgt:

In hoeverre leggen strafrechters zwaardere straffen op na constatering van (meervoudige) recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven (in vergelijking met first offenders); waaruit bestaat de strafvermeerdering en in hoeverre leidt dit tot langdurige(r) detentie?

Uit de analyse van jurisprudentie, dossiers en focusgroepen blijkt dat strafrechters na constatering van recidive bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven zwaardere straffen opleggen

aan recidivisten dan aan first offenders. Deze strafvermeerdering bestaat slechts voor een klein deel uit de keuze voor de hoofdstraf, omdat er bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven doorgaans (in 91% van de gevallen) sowieso een onvoorwaardelijke gevangenisstraf wordt opgelegd. Wel kiest men er bij first offenders verhoudingsgewijs wat vaker voor om een groter deel van die gevangenisstraf voorwaardelijk op te leggen, of om een taakstraf op te leggen. De strafvermeerdering bij recidive bestaat waarschijnlijk grotendeels uit het opleggen van meer dagen onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Uitgedrukt in sanctiepunten wordt aan recidivisten gemiddeld genomen 334 dagen meer onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd dan aan first offenders. Uitgaande van de mediaan komt men op 135 dagen meer onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

6.2 Discussie

In dit onderzoek hebben we verschillende data verzameld en meerdere onderzoeksmethoden toegepast. Zoals in elk onderzoek het geval is hebben methodologische keuzes en de kwaliteit van de beschikbare data gevolgen voor de conclusies die wel en niet getrokken kunnen worden.

Ten eerste is het belangrijk op te merken dat hoewel door de band genomen recidive samengaat met een zwaardere straf, er ook gevallen zijn waarbij de rechter in geval van recidive de straf niet verzwaart. Een conclusie met de woorden dat recidive *leidt tot* strafverzwaring kunnen we daarom niet trekken. Het is met deze onderzoeksopzet niet mogelijk om causaliteit vast te stellen.

Ten tweede is belangrijk om op te merken dat onze conclusies voor wat betreft de analyse van jurisprudentie iets zeggen over de geanalyseerde vonnissen. Hoewel deze waarschijnlijk behoorlijk representatief zijn voor de algemene rechtspraak in geval van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven kunnen we dat niet met zekerheid vaststellen. We hebben wel diverse aanwijzingen dat onze steekproef een zeer representatief beeld geeft. Zo is het bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gebruikelijk om vonnissen op rechtspraak.nl te publiceren. Bovendien hebben wij voor de gekozen ernstige gewelds- en zedendelicten in de gekozen onderzoeksperiode *alle* vonnissen geanalyseerd die voldeden aan onze in- en exclusiecriteria.

Ten derde liet de kwaliteit van de data bij de analyse van jurisprudentie op sommige punten te wensen over. Zo bleek dat rechters in hun vonnissen niet altijd duidelijk motiveren of toelichten of er sprake is van recidive, en zo ja om wat voor recidive het gaat. Ook wordt niet altijd even duidelijk of en hoe recidive meeweegt, overigens conform de rechtspraak van de Hoge Raad. Hierdoor hadden we te maken met een niet onaanzienlijk aantal vonnissen waarbij we bepaalde aspecten hebben moeten categoriseren als ‘onbekend’. Toekomstig onderzoek zou uit kunnen wijzen of hier een systematische vertekening in zit. Ook bleek er soms sprake te zijn van samenloop met andere delicten. Meestal waren dit lichtere delicten, waardoor dit de data waarschijnlijk niet zwaar heeft beïnvloed. Er waren echter ook een aantal uitzonderlijke gevallen waarbij er samenloop was met een zeer zwaar delict. Zoals een geval waarbij een vonnis dat op rechtspraak.nl was gecategoriseerd als diefstal met geweld waarbij er samenloop was met een viervoudige moord. Hoewel deze moord inderdaad plaatsvond in de context van diefstal met geweld vertekenen dit soort uitspraken de data. Voor diefstal met geweld kan immers geen levenslang worden opgelegd. Wij hebben de categorisering van

rechtspraak.nl aangehouden. Het verdient aanbeveling om te onderzoeken of – indien reeds bekend – te publiceren hoe deze categorisering in de praktijk tot stand komt om volgend rechtspraakonderzoek inzicht op dit punt te geven. In onze kwalitatieve analyse hebben we de uitzonderlijke gevallen evenwel weten te duiden.

Tot slot moet gezegd worden dat wij juist door het combineren van verschillende vormen van data en het toepassen van verschillende analysemethoden een valide beeld hebben kunnen scheppen van de rechtspraak aangaande strafvermeerdering bij recidive. Op deze manier werden verschillende invalshoeken en perspectieven gecombineerd. Wij hebben laten zien dat deze perspectieven elkaar in geen geval tegenspreken maar elkaar louter aanvullen. Dit sterkt ons in de gedachte dat hetgeen wij in dit rapport naar voren hebben gebracht overeenstemt met de daadwerkelijke praktijk.

Een belangrijke conclusie van dit onderzoek, die overigens buiten de beantwoording van de hoofdvraag valt, is dat de algemene recidiveregeling van artikel 43a en 43b Sr – die algemeen is omdat deze ziet op alle misdrijven – nauwelijks wordt toegepast. De belangrijkste reden daarvoor, zo volgt uit de focusgroepen, is dat de bandbreedte waarbinnen de rechter straftoemingsvrijheid heeft over het algemeen ruim genoeg wordt bevonden. Diezelfde mening zijn ook officieren van justitie en advocaten-generaal toegedaan die de toepassing van artikel 43a Sr dienen te vorderen. Uit dit gegeven valt af te leiden dat de situaties waarin artikel 43a Sr wel wordt toegepast uitzonderingen betreffen. In de huidige rechtspraak lijkt met andere woorden voldoende bandbreedte te bestaan voor een proportionele bestraffing van recidive. In uitzonderlijke gevallen waar behoefte is de bandbreedte verder te verbreden maakt de rechter gebruik van de mogelijkheid die de wet biedt.

Uit het onderzoek volgt verder dat de termijn waarbinnen recidive mag worden meegewogen onnodig beperkend wordt opgevat als gevolg van een verkeerde – want te ruime – interpretatie van de in artikel 43a Sr genoemde verjaringstermijn van vijf jaar. Het verdient aanbeveling de Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen van het openbaar ministerie en de rechtspraak op dit punt in lijn te brengen met de bedoeling van de wetgever.

Een laatste punt ziet op de strafmotivering door de rechter. Uit het onderzoek volgt dat vaak niet wordt gemotiveerd op welke wijze de (afwezigheid van) een strafblad een rol heeft gespeeld in het bepalen van de strafmodaliteit. Dat is weliswaar in lijn met de rechtspraak van de Hoge Raad dat indien de rechter in verband met de strafoplegging melding maakt van een niet ten laste gelegd feit, ervan mag worden uitgegaan dat die omstandigheid in strafverzwarende zin is betrokken in de strafoplegging, maar het roept wel de vraag op hoe begrijpelijk de motivering van de rechter (voor de verdachte en het bredere publiek) is. Deze lijn in de jurisprudentie ontslaat de strafrechter niet van diens verantwoordelijkheid om aan te geven of en in welke mate eerder begane strafbare feiten hebben meegewogen bij de strafoplegging in de voorliggende zaak. Dit sluit bovendien aan bij het wetsvoorstel Modernisering Strafvordering waarbij het uitgangspunt van de wetgever bij de beslissing tot strafoplegging lijkt te zijn dat ruime uitleg over die beslissing moet worden verschaft en dat

aan procespartijen en de samenleving moet worden uitgelegd welke factoren bij de strafoplegging een rol hebben gespeeld.¹¹⁸

¹¹⁸ *Kamerstukken II 2022/23, 36 327, nr. 3, p. 1052; S.M.A. Lestrade, M.J. Dubelaar & M.A.P. Timmerman, Project bijstand Tweede Kamer modernisering Wetboek van Strafvordering, Inhoudelijke rapportage Boek 4: Berechting, p. 67 en 72-73.*

Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen

Literatuur

A. Duff, *Punishment, Communication, and Community*, Oxford: Oxford University Press 2001, p. 168.

J.P.S. Fiselier en J.A.W. Lensing, 'Op herhaling', *Trema Straftoemingsbulletin* 2002, nr. 2, p. 35-45.

M.S. Groenhuijsen en T. Kooijmans, 'Bestrafing in Nederland', in: M.S. Groenhuijsen, T. Kooijmans & Y. van den Berge (red.), *Bestrafing in Nederland en België (pre-adviezen NVVS 2013)*, Oisterwijk: Wolf Legal Publishers, p. 19-50.

R.C.P. Haentjes, 'Enige kanttekeningen bij het begrip recidive', *Trema Straftoemingsbulletin* 2001, nr. 2, p. 55-60.

A. von Hirsch, *Past or Future Crimes: Deservedness and Dangerousness in the Sentencing of Criminal*, New Brunswick: Rutgers University Press 1986.

J. de Hullu, *Recidive en straftoemeting*, Deventer: Kluwer 2003.

Y.J. Lee, 'Recidivism as omission. A relational account', *Texas Law Review* 2009, p. 571-622.

Y.J. Lee, 'Repeat Offenders and the Question of Desert' in: J.V. Roberts en A. von Hirsch, *Previous Convictions at Sentencing. Theoretical and Applied Perspectives*, (serie: Studies in Penal Theory and Penal Ethics), Oxford: Hart Publishing 2010, p. 49-71.

S. Meijer, 'Commentaar op artikel 43a Sr', in: C.P.M. Cleiren, J.H. Crijns, M.J. Dubelaar en M.J.M. Verpalen, *Tekst & Commentaar Strafrecht*, 2023 (online).

J. de Ridder e.a., *Evaluatie Wet beperking oplegging taakstraffen*, Den Haag: WODC 2017.

J.V. Roberts, *Punishing Persistent Offenders: Exploring Community and Offender Perspectives*, Oxford: Oxford University Press 2008.

J.V. Roberts, 'Paying for the Past: The Recidivist Sentencing Premium' in: Roberts 2008, p. 1-28.

J.V. Roberts, 'Reductivist Sentencing Perspectives and the Role of Previous Convictions', in: Roberts 2008, p. 29-50.

J.V. Roberts, 'Retributive Approaches to Previous Convictions', in: Roberts 2008, p. 51-66.

B.V.A. Röling, *De wetgeving tegen de zogenaamde beroeps- en gewoontemisdadigers*, Den Haag: Nijhoff 1993.

P. M. Schuyt, *Verantwoorde straftoemeting* (diss. Leiden), 2010

R. Singer, *Just Deserts: Sentencing Based on Equality and Desert*, Cambridge, MA: Ballinger 1979.

S. Struijk, 'De toepassing van de algemene recidiveregeling in het strafrecht', *Delikt en Delinkwent* 2012/89.

F. van Tulder, 'Is de rechter zwaarder gaan straffen? Twee decennia in beeld', *Tijdschrift voor rechtspraak en straftoemeting*, 1-2/2019, p. 73-82.

B. Velthoven, 'Straffen in soorten en maten – de ontwikkeling van de straftoemeting door de rechter in de periode 1995-2012', *Proces* 2014/3.

B. Velthoven, 'Hoe effectief straft de keten eigenlijk? – De ontwikkeling van het strafrisico in de periode 1995-2012', *Proces* 2014/4.

B.S.J. Wartna, M. Blom en N. Tollenaar, *De WODC-Recidivemonitor*, 4^e herziene versie, WODC-Memorandum 2011-3, Den Haag: WODC 2011.

S. van Wingerden en H. Wermink, *Zwaarder gestraft? Verder onderzoek naar etnisch gerelateerde straftoemeting: verschillende soorten en maten van sancties*, Raad voor de Rechtspraak 2016.

Kamerstukken

Kamerstukken II 1989/90, 21 504, nr. 3

Kamerstukken II 2001/02, 27 834, nr. 7

Kamerstukken II 2001/02, 27 834, nr. 18

Kamerstukken II 2002/03, 28 484, nr. 5

Kamerstukken II 2002/03, 28 484, nr. 7

Kamerstukken II 2008/09, 31 938, nr. 2

Kamerstukken II 2011/12, 33 151, nr. 2

Kamerstukken II 2011/12, 33 151, nr. 3

Kamerstukken II 2017/18, 34 846, nr. 2

Kamerstukken II 2021/22, 35 925-VI, nr. 105

Handelingen II 2021/22, 27-12-35

Handelingen II 2021/22, 27-12-45

Handelingen II 2021/22, 28-21-8

Jurisprudentie (uit hoofdstuk 2)

HR 1 maart 1966, *NJ* 1966, 375

HR 16 juni 1987, *NJ* 1988/320

HR 8 december 1987, *NJ* 1988, 398 m.nt. ThWvV

HR 2 november 2004, ECLI:NL:HR:2004:AQ8466, *NJ* 2005, 274 m.nt. Sch

HR 26 oktober 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM9968, *NJ* 2010, 586

HR 25 september 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX6916

HR 21 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1099

HR 21 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:467

HR 19 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2391, *NJ* 2017, 400, m.nt. J.M. Reijntjes

HR 26 oktober 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM9968, *NJ* 2010, 586

HR 19 oktober 2021, ECLI:NL:HR:2021:1562

HR 7 maart 2023, ECLI:NL:HR:2023:339, m.nt. N. Keijzer

HR 7 maart 2023, ECLI:NL:HR:2023:340, m.nt. N. Keijzer

Hof Den Haag 13 februari 2018, ECLI:NL:GHDHA:2018:390

Conclusie A-G Aben voor HR 30 maart 2010, ECLI:NL:HR:BK5616

Wetgeving

Kaderbesluit 2008/675/JBZ van de Raad van Europa van 24 juli 2008, bij wet van 20 mei 2010,

Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen (2019A003) d.d. 1 april 2019, *Stcrt.* 2019, 14890 van het College van procureurs-generaal.

Bijlage 2 Vonnissen ten behoeve van dossieranalyse

ECLI:NL:RBLIM:2020:832
ECLI:NL:RBDHA:2020:5737
ECLI:NL:RBOBR:2021:4902
ECLI:NL:RBAMS:2022:3030
ECLI:NL:RBLIM:2020:6962
ECLI:NL:RBLIM:2021:770
ECLI:NL:RBMNE:2021:1139
ECLI:NL:RBNNE:2021:1734
ECLI:NL:RBNHO:2021:2185
ECLI:NL:RBMNE:2020:1548
ECLI:NL:RBOVE:2020:2008
ECLI:NL:RBZWB:2021:270
ECLI:NL:RBNNE:2021:674
ECLI:NL:RBGEL:2020:1966
ECLI:NL:RBOVE:2021:3115
ECLI:NL:RBDHA:2020:10197
ECLI:NL:RBOVE:2020:794
ECLI:NL:RBROT:2018:5509
ECLI:NL:RBROT:2018:5498
ECLI:NL:RBAMS:2022:534
ECLI:NL:RBGEL:2022:1454
ECLI:NL:RBDHA:2020:4678
ECLI:NL:RBAMS:2022:1485
ECLI:NL:RBAMS:2020:392
ECLI:NL:RBZWB:2020:872
ECLI:NL:RBROT:2020:10949
ECLI:NL:RBROT:2022:4633
ECLI:NL:RBDHA:2022:13645
ECLI:NL:RBAMS:2020:3129
ECLI:NL:RBOBR:2021:1921
ECLI:NL:RBLIM:2020:4534
ECLI:NL:RBDHA:2021:221

Bijlage 3 Vragenlijst

1. Op welke wijze stelt u/de rechter vast of er sprake is van recidive? Bent u bekend met het onderscheid tussen speciale en specifieke recidive? Wat houden deze begrippen volgens u in? Bent u bekend met het onderscheid tussen andersoortig en gelijksoortig? Wat houden deze begrippen volgens u in?
2. Op wat voor manier komt recidive naar voren in het strafdossier? Komt recidive volgens u voldoende in het dossier naar voren om door u/de rechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging? Biedt het dossier voldoende aanknopingspunten om het onderscheid tussen speciale en specifieke recidive (andersoortige/ gelijksoortige recidive) te maken?
3. Op wat voor manier komt recidive op de zitting naar voren? Komt recidive volgens u voldoende naar voren ter zitting om door u/de rechter te kunnen worden meegewogen bij de strafoplegging?
4. Wat zijn redenen voor u/de rechter om wel of niet tot strafvermeerdering over te gaan aan verschillende typen recidivisten?
5. Tot welke termijn dient er volgens u over te worden gegaan tot strafvermeerdering, met andere woorden na hoeveel jaar zonder delict zou recidive niet meer moeten worden tegengeworpen? Waarom die termijn?
6. In hoeverre verwijst u/de rechter in uw motivering naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van het type opgelegde straf? Onder welke omstandigheden doet u/de rechter dat wel/niet?
7. In hoeverre verwijst u/de rechter in uw motivering naar de speciale en specifieke recidive ter onderbouwing van de strafmaat? Onder welke omstandigheden doet u/de rechter dat wel/niet?
8. In hoeverre gaat u/de rechter over tot strafvermeerdering bij veroordeling van de eerste keer, tweede keer, derde keer of vaker recidivisten in vergelijking met die van first offenders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven? Waarom? In welke omstandigheden? In hoeverre gaat u/de rechter over tot strafvermindering bij veroordeling van de eerste keer, tweede keer, derde keer of vaker recidivisten in vergelijking met die van first offenders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven? Waarom? In welke omstandigheden?
9. Zijn er punten niet aan de orde geweest tijdens dit interview die nog aan de orde dienen te komen volgens u?

Bijlage 4 Begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof.mr. G.P.M.F. Mols Em.hoogleraar straf- en strafprocesrecht, Universiteit Maastricht

Leden

Mw. mr. W.M. de Jongste Senior projectbegeleider, WODC

Mr. M. Hasanian Beleidsmedewerker, Directoraat-Generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving, Ministerie van Justitie en Veiligheid

Mw. dr.mr. S.G.C. van Wingerden Universitair hoofddocent Criminologie, Universiteit Leiden

Mr.dr. R.S.T. Gaarhuis Universitair docent straf(proces)recht, Universiteit Utrecht